



АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА



ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 8/1'2017

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 14 від 20 червня 2017 року) та Вченою Радою Таврійського національ-

ного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 27 від 22 червня 2017 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 18.08.2017

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua



Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2017
© "Економіка. Фінанси. Право",

2017

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, к.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константінов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

ЗМІСТ

О.В. МАНЖУРА. Актуальні виклики інвестиційної діяльності в контексті формування інвестиційної стратегії України	4
С.А. ТКАЧЕНКО. Обмеження, які встановлюють реальну область застосування діагностики у об'єднанні (підприємстві)	9
Т.М. ТАРДАСКІНА, М.А. МІКАЄЛЯН, О.Є. СЕМЕНЧЕНКО. Визначення конкурентних переваг операторів мобільного зв'язку України	11
О.М. ПОТИШНЯК. Метод планування рівня якості й параметрів продукції	17
Д.П. МАЗОХА. Програмно-апаратні рішення для інтегрованих інформаційних web-систем електронної торгівлі	20
В.М. КРЕМЕНЬ, С.В. КОВТУН, Д.О. ОГОЛЬ. Особливості вимірювання системного ризику фінансового сектору України	25
Т.В. ГІЛЬОРМЕ, Г.С. СІМОН. Проблеми формування корпоративної звітності зі сталого розвитку підприємств телекомунікаційної галузі	29
П.С. ДЕМЧЕНКО. Інформаційно-електронна безпека виборчого процесу: українські реалії та зарубіжний досвід (на прикладі останніх президентських виборів у США 2016 р. та Франції 2017 р.)	32
Н.В. ДУДЧЕНКО. Проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні	38
А.О. БОЙКО, О.О. ГАПОНОВА. Оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів України як підсистеми національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом	41

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

Лоукост – політика ціною 2 млрд. грн.	47
Провокація злочину чи негласна слідча дія: точка зору Європейського суду з прав людини	47
Кібератака в Україні	49
Аудитори України бурхливо обговорюють новий законопроект: "підводні камені" пропонованих норм ..	51
Продуктивна співпраця ВРУ з держенергоефективності: прийнято закони	55
В Україні громадяни сплачують квазі-податок або як українці сплачують прихований збір	56
Національний банк України розповів про користь електронної гривні	57
Прес-служба Європейської бізнес асоціації повідомила про суттєве підвищення уваги інвесторів до України	57
Диференціація заробітної плати	58
Проблеми захисту особистих прав іноземних студентів в Україні	58

МАНЖУРА

Олександр Васильович
Manzhura11@ukr.net

д.е.н., Проректор з
науково-педагогічної
роботи, ВНЗ Укоопспілки
"Полтавський
університет економіки і
торгівлі"

УДК 330.322

**АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ
ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ****THE ACTUAL CHALLENGES OF INVESTMENT ACTIVITY IN THE
CONTEXT OF THE FORMATION OF THE INVESTMENT STRATEGY OF
UKRAINE**

У статті розкрито ключові аспекти сучасного розвитку інвестиційної діяльності в Україні виходячи з необхідності формування збалансованої інвестиційної стратегії національної економіки. На основі аналізу статистичних даних інвестиційної активності та характеристики джерел інвестицій систематизовано ключові перешкоди інвестиційній діяльності.

В статье раскрыто ключевые аспекты современного развития инвестиционной деятельности в Украине исходя из необходимости формирования сбалансированной инвестиционной стратегии национальной экономики. На основе анализа статистических данных инвестиционной активности и характеристики источников инвестиций систематизированы ключевые препятствия инвестиционной деятельности.

The article reveals the key aspects of the current development of investment activity in Ukraine based on the need to formulate a balanced investment strategy of the national economy. On the basis of the analysis of investment activity statistics and the characteristics of the sources of investment, the key obstacles to investment activity are systematized.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційна стратегія, інвестиційні ресурси, інвестиційна політика.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, инвестиционная стратегия, инвестиционные ресурсы, инвестиционная политика

Keywords: investment activity, investment strategy, investment resources, investment policy

ВСТУП

Передумовою забезпечення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності економіки України є структурна перебудова національного господарства, впровадження проектів і програм соціально-економічного розвитку та розбудови інфраструктури. Водночас такі проекти частіш за все потребують акумуляції значного обсягу фінансових ресурсів, при цьому держава не завжди може самостійно забезпечити їх наявність. Саме з цією метою проводиться процес залучення інвестиційних ресурсів, що дає змогу формувати необхідний обсяг ресурсного забезпечення, реалізувати виконання стратегічно важливих та пріоритетних завдань, сприяти структурній перебудові та подальшому розвитку національної економіки.

Сучасний розвиток української держави характеризується негативним інвестиційним кліматом, відсутністю стабільних внутрішніх джерел інвестування, невпевненістю іноземних інвесторів у поверненні вкладених в економіку ресурсів та відсутністю бажання здійснювати інвестування. Нині Україна проходить своєрідний новий етап становлення сфери інвестиційної діяльності, що вимагає формування

нових інвестиційних стратегій та механізмів їх реалізації.

Теоретико-прикладні, методологічні аспекти інвестування, залучення і використання інвестицій, формування інвестиційного середовища та покращення інвестиційного клімату досліджуються в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців: В. Апопія, О. Барановського, І. Бланка, О. Василика, Т. Васильціва, А. Гайдучкого, О. Гонти, Ю. Дайновського, М. Денисенка, Дж. Кейнса, Т. Кулініч, С. Мадери, А. Мерзляка, Н. Міценко, О. Носової, Т. Осташко, А. Пересади, Ю. Сафонова, Б. Семака, Д. Стеченко, Т. Уманець, С. Черкасової, А. Чухна, В. Швеця та ін.

Незважаючи на глибокий рівень теоретико-методологічного та практичного розкриття зазначених проблем потребують подальших досліджень теоретико-прикладні аспекти розробки інвестиційних стратегій, механізми їх реалізації з врахуванням особливостей національної економіки.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження ключових аспектів сучасного розвитку інвестиційної діяльності в Україні виходячи з необхідності формування збалансованої інвестиційної стратегії національної

економіки; аналіз інвестиційної активності та характеристика джерел інвестицій в національну економіку; систематизація ключових перешкод інвестиційної діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вирішення поставлених у статті завдань базується на діалектичному підході та загальнонаукових методах пізнання. Інформаційною базою дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань, Internet ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ

Протягом багатьох років Україна накопичувала досвід інвестиційної діяльності, що супроводжувалося здійсненням активної політики по залученню іноземного капіталу в країну, міняла стратегію і тактику управління інвестиційними процесами. Але й дотепер не виробила дієві інвестиційні державні регулятори. Незважаючи на те, що країна багата на різні ресурси, які сьогодні необхідні для зарубіжних країн і досі не розроблені ефективні стимулюючі важелі для встановлення та зміцнення міжнародного співробітництва, також існує безліч проблем в інвестиційному законодавстві, і в цілому не налагоджена система регулювання експортно-імпортних операцій [1].

Обсяги капітальних інвестицій у 2016 р. в економіку України склали 326,2 млрд. грн., що на

53,1 млрд. грн. більше ніж у 2015 р.. На рис. 1 зображена динаміка капітальних інвестицій протягом 2009-2016 рр. Безумовно, тенденція позитивна, але при цьому слід враховувати, що питома вага валового нагромадження основного капіталу у ВВП за 2016 рік становить лише 15,1%. Тобто розміри інвестування не досягають того прийнятного навіть мінімального рівня, достатнього для підтримки виробничих потужностей і соціальних об'єктів. А тим більше, їх усе ще недостатньо для базових інновацій і технологічного оновлення економіки (в середньому по економіці ступінь зносу основних засобів за результатами 2015 р. становить 60,1%). Недостатнє інвестування веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основних фондів, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції, що призводить до подальшого недоінвестування виробництва.

Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій, у 2016 р. залишаються: промисловість – 33,3%, будівництво – 12,6%, сільське, лісове та рибне господарство – 13,8%, інформація та телекомунікації – 4,8%, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,7%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 7,6%, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 5,9%.



Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій 2009-2016 рр. [побудовано за даними [2]]

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2016 р. профінансовано 69,4 % капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 7,1 %. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 9,4 % капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 2,9 % усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 8,9 %. Інші джерела фінансування становлять 2,3 %.

Іноземними інвесторами у 2016 році в економіку України вкладено 4405,8 млн. дол. США прямих інвестицій проти 3763,7 млн. дол. США у 2015 році. Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 31.12.2016 року становив 37 655,5 млн. дол. США (рис.2).

Іноземні інвестиції спрямовувались в уже розвинені сфери економічної діяльності: фінансову та страхову – 10 324,4 млн. дол. США, у зв'язку з вимогами докапіталізації в банківській системі та промисловість – 9 550,2 млн. дол. США.



Рис. 2. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій 2010-2016 рр. [побудовано за даними [2]]

До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 9691,6 млн. дол. США, Нідерланди – 5753,9 млн. дол. США, Російська Федерація – 4349,8 млн. дол. США, Велика Британія – 2046,3 млн. дол. США, Віргінські Острови (Брит.) – 1766,5 млн. дол. США, Німеччина – 1606,6 млн. дол. США і Швейцарія – 1467,3 млн. дол. США.

Водночас значно зменшився відтік інвестиційного капіталу. Так, частка виведених інвестицій у структурі відтоку ПІІ у 2013 році становила 2,85 млрд. грн., у 2014 – 1,17, у 2015 – 0,89, а за 3 квартали 2016 – 0,5 млрд. дол. США.

За оцінками експертів, у 2017 р. Україна потребуватиме капітальних інвестицій на суму 24,8 млрд. дол. США за рахунок усіх джерел фінансування. При цьому частка інвестицій у ВВП має суттєво збільшитись у 2017 році до 18,9%. Тільки тоді ми зможемо поступово виходити на конкурентний рівень із розвинутими країнами.

Проте, як ми бачимо, через брак коштів у бюджетах центральної та регіональних влад, держава практично стоїть осторонь інвестиційних процесів. Недержавні інвестори також володіють обмеженими фондами. Крім цього, варто відзначити й недостатній рівень наявних внутрішніх заощаджень населення. Деякі аналітики стверджують, що на руках у громадян знаходиться близько 100 млрд. доларів США, проте можливості для надійного інвестування цих коштів, тим більше для регулярного підживлення економіки, обмежені.

За період незалежності в Україні створювалися безліч структур, які мали б сприяти розробці комплексного бачення інвестиційної діяльності, формуванню інвестиційного клімату, позитивного інвестиційного іміджу України. Протягом останніх років відбулися значні інституційні зміни інвестиційного середовища та ряд позитивних кроків для стимулювання інвестицій. Серед них слід відзначити: створення правового поля для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства, в частині забезпечення гарантій діяльності для інвесторів, економічних та організаційних засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні; застосування націона-

льного режиму інвестиційної діяльності, тобто надання рівних умов вітчизняним та закордонним інвесторам; підписання та ратифікація Верховною Радою України більше ніж 70 міжурядових угод про сприяння та взаємний захист інвестицій; скасування обов'язкової державної реєстрації іноземних інвестицій, що спрощує порядок залучення іноземних інвестицій, мінімізує прояви корупції та інші.

Незважаючи на це у рейтингу Doing Business 2017 за результатами 2016 р. Україна піднялась лише на 1 пункт і посіла 80 позицію. У порівнянні із 2016 р., Україна покращила свої позиції за такими показниками, як: створення підприємств - з 24-го до 20-го місця; підключення до електромереж - із 140-го до 130-го місця; захист міноритарних інвесторів - із 101-го до 70-го місця; забезпечення виконання контрактів - з 93 до 81 місця. Для подальшого покращення інвестиційного клімату актуальним є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Державним інституціям, які відповідають за інвестиційні процеси, багато ще треба зробити в напрямках захисту прав інвесторів, розвитку державно-приватного партнерства, удосконалення системи управління державними інвестиціями, розвитку інвестиційної інфраструктури. З метою реалізації цих завдань Кабінетом Міністрів України утворено Офіс із залучення та підтримки інвестицій. Основними завданнями якого є: створення механізму підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»; сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади; підготовка пропозицій щодо формування і реалізації інвестиційного потенціалу України; підтримка пріоритетних інвестиційних проектів; поліпшення інвестиційного клімату; забезпечення захисту прав інвесторів; визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації інвестиційних проектів; підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо взаємодії з

інвесторами; удосконалення нормативно-правової бази з відповідних питань [3].

Також, при Президенті України діє Національна інвестиційна рада. Завданнями якої є: розроблення пропозицій щодо стимулювання та розвитку інвестиційної діяльності в Україні, формування привабливого інвестиційного іміджу України, у тому числі з урахуванням найкращої міжнародної практики; сприяння формуванню основних напрямів державної політики щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні; напрацювання пропозицій щодо стратегічних напрямів розвитку інвестиційного потенціалу України, стимулювання іноземних та національних інвестицій в розвиток економіки держави; вивчення ініціатив та потенційних пропозицій щодо інвестиційних проектів, а також практики взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності з державними органами; аналіз та узагальнення проблем, які перешкоджають інвестуванню в економіку України, підготовка пропозицій щодо шляхів їх вирішення, зокрема щодо заходів зі сприяння захисту прав інвесторів; участь в опрацюванні проектів актів законодавства з питань інвестиційної діяльності. Ці інституції покликані сформулювати стратегію інвестиційної діяльності та механізми її реалізації, розробити комплексну (взаємодоповнюючу) інвестиційну політику, яка б спиралася на реальні можливості національної економіки. Побудова інвестиційної стратегії має вразовувати оптимальне співвідношення між внутрішніми та іноземними інвестиціями, що забезпечить найбільш ефективний розвиток економіки. В науковій літературі та господарській практиці виділяють наступні стратегії інвестиційного розвитку країни.

Стратегія внутрішнього інвестування – стратегія при якій обсяг власних інвестицій перевищує обсяг іноземних інвестицій у загальній кількості залучених інвестиційних ресурсів.

Стратегія іноземного інвестування – стратегія за якої спостерігається перевищення обсягів іноземних інвестицій над внутрішніми.

Стратегія збалансованого інвестування – стратегія за якої спостерігається рівнозначність за обсягами внутрішніх та іноземних інвестицій [4, с. 122-124].

Державна інвестиційна політика щодо залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій буде залежати від вибору стратегії подальшого інвестиційного розвитку національної економіки. З попереднього аналізу інвестиційної діяльності в Україні очевидно, що основний обсяг інвестицій надходить з внутрішніх джерел, частка іноземних інвестицій за всі роки незалежності коливається в межах 2-3 %.

За таких обставин державне регулювання інвестиційної діяльності потрібно спрямувати на пряме управління інвестиціями, а також – на контроль за законністю здійснення інвестиційної діяльності всіма учасниками та інвесторами. Держава має стати надійним помічником та партнером. Важливою складовою є робота над збільшення питомої ваги таких джерел внутрішнього інвестування, як банківська система та кошти населення. Банківська система за підтримки держави має забезпечити вливання фінансових ресурсів в економіку через механізм трансформації внутрішніх заощаджень в

інвестиції. На заваді цьому стоїть катастрофічне зниження довіри населення до зберігання заощаджень у банківських установах, падіння рівня реальних доходів населення, наявність значної заборгованості із виплати заробітної, невизначеність валютно-курсової політики держави та непередбачуваність інфляційних процесів [5, с.20-21]. Активізація інвестиційної активності можлива за умови проведення монетарної, валютної та фінансово-кредитної політики, яка орієнтована на утворення стимулів до спрямування акумульованих ресурсів на інвестиції в реальний сектор економіки.

Стратегія інвестиційного розвитку також має включати: проведення політики деофшоризації, яка спрямована на повернення та недопущення виведення капіталів в офшорні зони; запровадження механізм використання зовнішніх запозичень на інвестиційні цілі, а не використання їх для виконання поточних боргових зобов'язань; орієнтацію на надання виважених преференцій довгостроковим інвестиційним проектам, які призведуть до позитивних структурних змін; відстоювання позицій України на міжнародній арені; сприяння зростанню обсягів виробництва національних товаровиробників, підвищення їх ефективності для активізації процесів капітальних інвестицій на підприємствах; залучення до інвестиційних процесів такого стратегічного ресурсу як земля, держава на цьому ринку має запровадити чіткі правила гри. Важливими залишаються питання страхування та гарантування інвестицій. Відсутність чіткої інвестиційної стратегії в державі є основним гальмом у створенні інституційної основи для активізації інвестиційної діяльності. Хоча за своїм потенціалом Україна залишається привабливою для інвестицій.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на позитивні тенденції інвестиційної діяльності протягом останніх років слід констатувати, що питома вага валового нагромадження основного капіталу у ВВП є досить низькою. Тобто розмірів інвестування недостатньо для базових інновацій і технологічного оновлення економіки. Постійне недоінвестування виробництва веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основних фондів, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції.

В національній економіці багато ще треба зробити в напрямках захисту прав інвесторів, розвитку державно-приватного партнерства, удосконаленні системи управління державними інвестиціями, розвитку інвестиційної інфраструктури, що вимагає формування інвестиційної стратегії національної економіки. Вона має включати проведення заходів з активізації внутрішньої інвестиційної діяльності та залучення іноземних інвестицій. А саме: збільшення питомої ваги таких джерел внутрішнього інвестування, як банківська система та кошти населення, політику деофшоризації, запровадження механізму використання зовнішніх запозичень на інвестиційні цілі, орієнтацію на надання виважених преференцій довгостроковим інвестиційним проектам, відстоювання позицій України на міжнародній арені, сприяння

зростанню обсягів виробництва національних товаровиробників та підвищення їх ефективності, залучення до інвестиційних процесів такого стратегічного ресурсу як земля.

Список використаних джерел

1. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України: монографія / А.А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с.

2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Положення про Офіс із залучення та підтримки інвестицій / Урядовий портал / [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249425329>

4. Гонта О.І. Формування комплементарної інвестиційної політики в Україні: виклики глобалізації та вимоги економічної безпеки: Монографія / Гонта О.І., Дубина М.В., Пілевич Д.С. – Чернівці:2013. – 184с.

5. Олешко А.А. Макроекономічні диспропорції у процесах трансформації заощаджень в інвестиції / А.А. Олешко // Секторальні асиметрії розвитку національної економіки: механізми подолання в умовах нових викликів та факторних обмежень: зб. матеріалів доп. Всеукр. наук. Internet конф. з міжнар. участю 29 трав. 2015 р. – Тернопіль: Тайп, 2015. - С. 19-21.

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, в.о. ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

ОБМЕЖЕННЯ, ЯКІ ВСТАНОВЛЮЮТЬ РЕАЛЬНУ ОБЛАСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДІАГНОСТИКИ У ОБ'ЄДНАННІ (ПІДПРИЄМСТВІ)

LIMITS THAT ESTABLISH THE REAL SCOPE OF ECONOMIC DIAGNOSTICS FUNCTION IN UNION AND IN ENTERPRISE

У статті доведено, можливості функції інтегрованої економічної діагностики із реалізації своїх цілей у значній мірі визначаються обмеженнями, які встановлюють реальну область застосування функції діагностики у виробничих об'єднаннях і на підприємствах. Обґрунтовано, встановлення обмежень, у межах яких буде працювати підсистема, має сприяти підвищенню ефективності (якості) системи керування у цілому.

В статті доказано, возможности функции интегрированной экономической диагностики по реализации своих целей в значительной степени определяются ограничениями, которые устанавливают реальную область применения функции диагностики в производственных объединениях, на предприятиях. Обосновано, установление ограничений, в рамках которых будет работать подсистема, должно способствовать повышению экономической эффективности системы управления в целом.

The article proves that the possibilities of the function of integrated economic diagnostics for the realization of their goals are largely determined by the limitations that establish the real scope of the application of the diagnostic function in industrial associations and enterprises. It is substantiated that the establishment of restrictions within which the subsystem will work will contribute to improving the efficiency (Quality) of the control system in general.

Ключові слова: діяльність, інтегрована економічна діагностика, накладається, обмеження, підсистема, система стратегічного управління, створення, функціонально розвинута, функціонування, ціль й цільова функція

Ключевые слова: деятельность, интегрированная экономическая диагностика, накладывается, ограничения, подсистема, система стратегического управления, функционально развитая, целевая подсистема

Keywords: activity, economic efficiency, Integrated economic diagnostics, Superimposed, restrictions, enterprise, Subsystem, strategic management system, creation, Functionally developed, functioning, purpose, objective function, quality

ВСТУП

Можливості підсистеми (функції) інтегрованої економічної діагностики у функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та виробничих об'єднань із реалізації своїх цілей у значній мірі визначаються обмеженнями, які встановлюють реальну область застосування функції економічної діагностики у виробничих об'єднаннях і на підприємствах. У практичних умовах обмеженнями, які накладаються на цілі підсистеми інтегрованої економічної діагностики, можуть бути наступні: функціональні обмеження (виведення на друк тільки тієї інформації, яка дійсно може бути використана керівництвом для прийняття рішень, частота потреби користувачів у інформації, межі часу для прийняття рішень та інші); апаратні засоби машин електронних цифрових; мережі зв'язку; програмні засоби машин електронних цифрових; наявність необхідного персоналу розробників; кваліфікація і досвід розробників; терміни виконання робіт та інші. Як свідчить досвід проведених досліджень [1-10] та інших, поряд із цими загальними обмеженнями на підсистему (функцію) інтегрованої економічної діагностики істотно впливають такі, як досягнута досконалість наявної методики діагностики та ступінь розробки паралельних функціональних підсистем у функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств й науково-виробничих об'єднань, із яких надходять

необхідні для економічної діагностики інформаційні дані та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у наведенні лише деякої кількості обмежень економічного та організаційно-технічного характеру, які накладаються на цільову функцію підсистеми інтегрованої (цілісної) економічної діагностики у функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань при її створенні й функціонуванні тощо.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічним базисом статті виступає діалектичний метод, положення теорії діагностики і управління. У процесі дослідження знаходили використання методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення та формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних і практичних методик діагностики та управління); *економіко-статистичний*, *розрахунково-конструктивний*, *порівняльний* (при оцінці стану діагностики в управлінні); *групування* (з метою опису практики діагностики, управління), та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

1. Прибуток на одиницю виробу кожного виду (у тис. грн.) P_{ei} повинен дорівнювати або бути більшим за

мінімально допустимий $P_{ei}^{\min}$, вираження (1):

$$P_{ei} \geq P_{ei}^{\min}. \quad (1)$$

2. Обсяг процесу виробництва товарів-виробів кожного виду у вартісному або натуральному вимірі V_{ei} повинен бути більшим (або дорівнювати) мінімально допустимому $V_{ei}^{\min}$ і меншим (або дорівнювати) максимально припустимому $V_{ei}^{\max}$, що можливо розрахувати за формулою (2):

$$V_{ei}^{\min} \leq V_{ei} \leq V_{ei}^{\max}. \quad (2)$$

3. Проектна трудомісткість аналітичних розрахунків (у людино-днях) T_n повинна бути менше чи дорівнювати традиційної T_m , кліше (формула) (3):

$$T_n \leq T_m. \quad (3)$$

4. Загальні витрати на створення, функціонування функції (у тис. грн.) B_θ повинні бути менше чи дорівнювати встановленому ліміту $B_\theta^{\lim}$, кліше (4):

$$B_\theta \leq B_\theta^{\lim}. \quad (4)$$

5. Обсяг вихідної інформації підсистеми у прийнятих одиницях виміру інформації O_i^n не повинен бути надмірним або меншим відносно кількості інформаційних даних, необхідних для системи управління, O_i^y , вираження (5):

$$O_i^n = O_i^y. \quad (5)$$

6. Обсяг обчислювальних операцій із діагностики O_θ повинен бути менше чи рівним можливостям обчислювального комплексу O_θ^{km} , теорема (6):

$$O_\theta \leq O_\theta^{km}. \quad (6)$$

При цьому, наведений розрахунок може трансформуватися у формулу (7):

$$O_\theta^{km} = R \cdot t, \quad (7)$$

де: R - продуктивність машини електронної цифрової у одиницю часу; t - час роботи машини електронної цифрової (обчислювального комплексу) та ін.

7. Обсяг пам'яті (в байтах), який займає максимальне за розміром завдання діагностики $M_z^{\max}$, повинен бути меншим або дорівнювати обсягу оперативної пам'яті базового обчислювального комплексу M^θ , вираження (8):

$$M_z^{\max} \leq M^\theta. \quad (8)$$

8. Обсяг пам'яті (у байтах), який виділяється під базу економіко-аналітичних інформаційних даних, використовуваних при вирішенні завдань функції B_z , повинен бути не меншим обсягу одного пакета B_n , вираження (9):

$$B_z \geq B_n. \quad (9)$$

ВИСНОВКИ

Поряд із групою обмежень економічного характеру

на проектування підсистеми істотно впливає група обмежень, які накладаються різними характеристиками сучасного обчислювального комплексу (машини електронної цифрової). Так, наприклад, при виділенні під базову інформацію підсистеми обсягу пам'яті менше необхідного рівня неможлива організація функціонування підсистеми у режимі сукупності (банку) інформаційних даних. Тому, якщо на практиці із огляду наявних обмежень виявиться, що деякі цілі підсистеми не можуть бути досягнуті, тоді вона може бути зведена до меншої за масштабами у відповідності із існуючими можливостями. Встановлення обмежень, у межах яких буде працювати підсистема, має сприяти значному підвищенню економічної ефективності (рентабельності) функціонально розвинутої системи управління у цілому. Й при цьому мова завжди буде йти про пошуки компромісу між кінцевою економічною метою і обмеженнями, які мають у кінцевому рахунку також економічний характер, та ін.

Список використаних джерел

1. Бобрышев, А.Н. Управленческий учёт в условиях кризисных процессов в экономике [Текст]: монография / Алексей Николаевич Бобрышев. - Ставрополь: АГРУС, 2015. - 187 с.
2. Методологічні аспекти досягнення соціально-економічної самодостатності регіону [Текст]: монографія / О.С. Єфремов, В.М. Тихонов, М.І. Попов та інші. - Луганськ: Видавництво СЧУ імені В.Даля, 2002. - 156 с.
3. Мизюн, В.А. Интеллектуальное управление производственными системами и процессами: принципы организации и инструменты / В.А. Мизюн. - Самара: СНЦ РАН, 2012.-213с.: ил.
4. Новікова, О.Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення [Текст]: монографія / О.Ф. Новікова, Р.В. Покоти-ленко. - Донецьк: НАН України, Ін-т екон. промисловості, 2006. - 408 с.
5. Особенности развития предприятия в инновационной экономике [Текст]: монография / [Бармина А.В. и др.; под ред. Н.С. Иващенко и А.В. Зайцева]. - Москва: Креативная экономика, 2011. - 454, [1] с.: ил., табл.
6. Развитие интегрированной системы учёта и отчётности [Текст]: методология и практика: монография / [Н. А. Каморджанова и др.]; под общ. ред. Н.А. Каморджановой. - Москва: Проспект, 2015. - 187, [1] с.: ил., табл.
7. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 - 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт.-упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилиєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. - К.: Парламентське вид-во, 2009. - 632 с.
8. Успенко, В.И. Управление проблемным предприятием: [монография] / В.И. Успенко, В.М. Куклин, А.С. Захарченков. - Харьков: Бурун Книга, 2010. - 336 с. - Библиогр.: с. 297-301
9. Хлебников, В. В. Антикризисное управление на энергетических рынках: монография / В.В. Хлебников. - М.: Юнити, 2005 (ЗАО Московские учеб. - СиДиПресс). - 358 с.: ил., таблиц.
10. Хома, І.Б. Структурно-функціональна діагностика рівня економічної безпеки машинобудівного підприємства [Текст] / І.Б. Хома. - Львів: Львівська політехніка, 2010. - 232 с. - Бібліограф.: с. 221-231..

ТАРДАСКІНА

Тетяна Миколаївна
tardaskina@ukr.net

МІКАЄЛЯН

Мілена Ашотівна
mikaelian_m@ukr.net

СЕМЕНЧЕНКО

Олена Євгенівна
lenochka20097@gmail.comк.е.н., доцент, Одеська
національна академія зв'язку ім.
О.С. Попова

студент

студент

УДК 338.47

ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ОПЕРАТОРІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ

DETERMINATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF MOBILE OPERATORS OF UKRAINE

У даній статті досліджено ринок мобільного зв'язку України, проаналізовано діяльність операторів-лідерів мобільного зв'язку за такими показниками як динаміка кількості абонентів та аналіз доходів операторів за 2014-2016 рр. На основі проведеного SWOT-аналізу та методу експертних оцінок, визначені сильні сторони кожного оператора, їх слабкі місця, можливості та загрози, в ході чого був побудований «радар конкурентоспроможності», це допомогло провести порівняльний аналіз конкурентних переваг, що дало змогу запропонувати заходи щодо підвищення конкурентоспроможності операторів мобільного зв'язку України.

В данній статті досліджено ринок мобільної зв'язу України, проаналізована діяльність операторів-лідерів мобільної зв'язу по таким показателям як динаміка кількості абонентів та аналіз доходів операторів за 2014-2016 гг. На основі проведеного SWOT-аналізу та методу експертних оцінок, визначені сильні сторони кожного оператора, їх слабкі місця, можливості та загрози, в ході чого був побудований «радар конкурентоспроможності», це допомогло провести порівняльний аналіз конкурентних переваг, що дозволило запропонувати заходи щодо підвищення конкурентоспроможності операторів мобільної зв'язу України.

This article explores the mobile communications market in Ukraine, analyzed the activity of mobile operators in terms of such indicators as the dynamics of the number of subscribers and the analysis of operator revenues for 2014-2016. Based on the SWOT analysis and the method of expert assessments, the strengths of each operator, their weaknesses, opportunities and threats were determined, in the course of which a radar of competitiveness was built, this helped to conduct a comparative analysis of competitive advantages, which suggested measures to increase competitiveness Mobile operators of Ukraine.

Ключові слова: Конкурентні переваги, оператори мобільного зв'язку, оцінка, якість, конкуренція

Ключевые слова: Конкурентные преимущества, операторы мобильной связи, оценка, качество, конкуренция

Keywords: Competitive advantages, mobile operators, evaluation, quality, competition

ВСТУП

Ринок мобільного зв'язку є одним з швидко зростаючих ринків, що обумовлено інтенсивним розвитком даної сфери в усьому світі. Ринок мобільного зв'язку України не виняток. За останні п'ять років ринок мобільного зв'язку України трансформувався значною мірою. На сьогоднішній день ринок досягнув рівня своєї насиченості, що надзвичайно посилює значущість і роль конкурентних інструментів, які застосовують оператори мобільного зв'язку. Щоб зберегти тенденцію зростання і залишатися лідером, слід гнучко реагувати на дії конкурентів, враховувати зміни конкурентного середовища, забезпечуючи при цьому пріоритет не реактивних, а попереджувальних заходів. Це вимагає формування відповідної системи збору та аналізу

ринкової інформації, створення методичного апарату для безпомилкової ідентифікації можливостей і загроз ринкового середовища, сильних та слабких сторін в діяльності компанії.

У зв'язку з вищезазначеним, визначення конкурентних переваг операторів мобільного зв'язку України є актуальною проблемою на сучасному етапі розвитку ринкової економіки в Україні.

В економічній літературі приділяється значна увага проблемам забезпечення конкурентних переваг підприємств, зокрема і сфери зв'язку. Дослідженню теорії і практики конкурентоспроможності операторів телекомунікацій присвячено наукові праці таких авторів як: В.М. Гранатуров [1], С.П. Воробієнко [1,2], І.А. Кораблінова [3, 4], І.В. Литовченко [4], І.В. Булах [5], О.Е. Цендер [6], Т.О. Голубенкова [7], Л.В. Джемелінська [8], С.С. Яременко [9] та ін.

Втім, поки що інструментарій комплексного та ефективного оцінювання конкурентних переваг операторів мобільного зв'язку, враховуючи специфіку економічної діяльності потребує подальшого дослідження.

МЕТОЮ ДАНОЇ РОБОТИ є визначення конкурентних переваг операторів мобільного зв'язку України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною основою дослідження стали фундаментальні положення теорії конкуренції, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем формування стратегії досягнення конкурентних переваг підприємства.

Для досягнення сформульованої мети використані такі методи: системний та факторний аналіз, методи порівнянь, узагальнень і аналогій, економіко-аналітичний метод, статистичний метод, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, метод експертних оцінок.

РЕЗУЛЬТАТИ

Одна зі стратегічних для будь-якої країни сфер є сфера зв'язку, яка має важливе значення для

збалансованого розвитку економіки. Вона є з'єднувальною ланкою як промислової сфери, сфери послуг і споживачів, так і різних географічно розрізнених частин країни та економічних центрів.

Мобільний зв'язок сприяє економічному та соціальному розвитку. Але в останні роки темпи зростання ринку мобільного зв'язку значно сповільнилися, загострилася конкуренція операторів у боротьбі за споживача, ринок перенасичений послугами, тому необхідно шукати нові шляхи для завоювання лояльності абонентів.

Майже 90 % всіх абонентів припадають на компанії «Київстар», «МТС-Україна» та «Lifecell», темпи росту абонентської бази операторів мобільного зв'язку представлені у табл. 1 [10].

Як бачимо з табл. 1, темпи зростання абонентської бази операторів мобільного зв'язку України сповільнилися, але лідером за кількістю абонентів на протязі декількох років залишається компанія «Київстар».

Для більш детального аналізу розглянемо динаміку доходів операторів-лідерів мобільного зв'язку за 2014-2016 рр. (табл. 2.) [10].

Таблиця 1

Темпи росту абонентської бази операторів мобільного зв'язку [10]

Назва компанії	Кількість абонентів			Темпи росту/спаду 2016-2015 рр. %	Темпи росту/ спаду 2015-2014 рр. %
	2016 р.	2015 р.	2014 р.		
Київстар	26280984	26055470	26146151	100,86	99,65
МТС	21599437	20300413	20250883	106,39	100,24
Life	10682865	10587367	10312894	100,9	102,66

Таблиця 2

Динаміка доходів операторів мобільного зв'язку, млн. грн. [10]

Назва компанії	За I півріччя 2016 р.	За I півріччя 2015 р.	За I півріччя 2014 р.	Темпи росту/спаду 2016-2015 рр. %	Темпи росту/ спаду 2015-2014 рр. %
Київстар	3 234,1	2 813,6	2 895,2	114,95	97,18
МТС	2 757,8	2 538,3	2 365,2	108,64	107,31
Life	1 132,6	1 059,0	972,8	106,94	108,86

Як бачимо з табл. 2. доходи від послуг мобільного зв'язку компанії «Київстар» склали 3,2 млрд. грн., темпи росту якого 114,95%, цей показник вищий, ніж в аналогічному кварталі 2015 р. У першому кварталі 2016 р. доходи «lifecell» склали 1132,6 млн. грн. (1 059,0 млн. грн. в першому кварталі 2015 р.), темп росту – 108,64%. В основному зростання доходу сприяло збільшенню кількості переходів на тарифи для смартфонів з більш високим ARPU, зростання прибутку від послуг мобільного Інтернету. Доходи «МТС-Україна» у першому кварталі 2016 р. склали 2 757,8 млн. грн., що на 8,64 % більше ніж у попередньому році.

Проаналізуємо діяльність українських операторів-лідерів мобільного зв'язку більш детально.

ПрАТ «Київстар» – національний оператор мобільного зв'язку, входить в двійку лідерів мобільного ринку України (основний конкурент – ПрАТ МТС-Україна). Сьогодні «Київстар» – найбільший оператор телекомунікацій України, який надає послуги

зв'язку та передачі даних на основі широкого спектру мобільних і фіксованих технологій, у тому числі 3G. Абонентами компанії є понад 26 млн. клієнтів мобільного зв'язку і близько 820 тис. клієнтів фіксованого Інтернету [11].

«Київстар» – одна з небагатьох компаній у складі VimpelCom Ltd., що надає послуги під власним, суто українським брендом. Щорічно проводяться міжнародні дослідження параметрів мережі Київстар, за результатами яких компанія демонструє кращу якість і продуктивність ніж у середньому в регіоні та світі.

Проведемо SWOT-аналіз компанії «Київстар» (табл. 3). SWOT-аналіз дає можливість систематизувати отриману інформацію та розробити рекомендації для подальшого розвитку та підвищення конкурентоспроможності компанії ПрАТ «Київстар».

Аналізуючи отримані результати, що зазначені у табл. 3 можна зробити висновки про наступне: наважливішим чинником, що визначає успіх компанії на

ринку зв'язку є її лідируюче становище, якісний менеджмент та стабільний фінансовий стан.

Ці переваги дозволяють компанії найкращим чином скористатися сприятливими умовами та протистояти загрозам. Конкурентом компанії «Київстар» є компанія ПрАТ «МТС-Україна».

«МТС-Україна» – національний оператор мобільного зв'язку. Мережа ПрАТ «МТС Україна» охоплює більше 98% території України, на якій проживає 99% населення. Компанія обслуговує більше 21,59 млн. абонентів. Компанія володіє ліцензіями на надання мобільного (стандарт GSM-900/1800, CDMA-450), стаціонарного та міжнародного / міжміського зв'язку, а також надає послуги міжнародного роумінгу на п'яти континентах [12]. SWOT-аналіз компанії ПрАТ «МТС Україна» представлений у табл. 4.

Аналіз дає змогу розглянути переваги та недоліки підприємства, як бачимо «МТС-Україна» має досить великий спектр переваг, але є і недоліки, усунувши які, підприємство має змогу збільшити кількість споживачів послуг та частку ринку, а також розширити спектр послуг.

Окрім «Київстар» та «МТС-Україна» на ринку мобільного зв'язку в Україні досить велику частку займає компанія «Lifecell».

ТОВ «Lifecell» – український оператор мобільного зв'язку, власником 100% акцій якого є великий міжнародний інвестор компанія Turkcell. Оператор «Lifecell» надає своїм абонентам якісні та зручні послуги, що сприяє постійному зростанню його абонентської бази. Абоненти «lifecell» можуть звертатися в 9 магазинів «lifecell» та 179 точок продажу «Lifecell» в 99 містах України. Також абоненти можуть замовити послуги зв'язку в 138 брендіваних пунктах продажу та інших GSM та не GSM-точках продажу, кількість яких становить 37 481 по всій Україні [13]. SWOT-аналіз компанії «Lifecell» представлений у табл. 5.

Що стосується проведеного SWOT-аналізу, то ми чітко бачимо недоліки операторів мобільного зв'язку звісно, оператори мають можливість змінити своє становище на ринку в кращу сторону, але слід пильно звернути увагу на загрози та прийняти заходи щодо ліквідування слабких сторін, або знизити їх рівень до мінімального.

Таблиця 3

SWOT-аналіз компанії «Київстар»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Визнаний лідер ринку; 2. Престиж торгової марки; 3. Досвід у розробці та впровадженні нових послуг; 4. Якісний менеджмент; 5. Найбільша зона покриття; 6. Стабільний фінансовий стан; 7. Пропозиції, що охоплюють найширше коло споживачів.	1. Високі тарифи на послуги; 2. Недостатні можливості наявної мережі.
Можливості	Загрози
1. Отримання ліцензії на впровадження стандарту 4G; 2. Можливість виходу на нові сегменти ринку; 3. Збільшення рівня доходів населення; 4. Зростання попиту на додаткові послуги; 5. Зниження податків на послуги зв'язку.	1. Зниження темпів зростання ринку; 2. Підвищення рівня конкуренції; 3. Збільшення зони покриття у конкурентів; 4. Вихід на ринок нових більш привабливих пропозицій; 5. Зниження тарифів на послуги конкурентами.

Таблиця 4

SWOT-аналіз компанії «МТС-Україна»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Сучасні технології зв'язку; 2. Висока якість надаваних послуг; 3. Висококваліфікований персонал; 4. Ділові зв'язки з іноземними фірмами; 5. Постійне вдосконалення послуг; 6. Впізнання бренду оператора; 7. Інноваційні ідеї щодо нових послуг.	1. Необхідність залучення інвестиційних коштів для впровадження нових послуг; 2. Високі ціни на послуги мобільного зв'язку; 3. Технології запізнюються з новітніми технологіями зарубіжних компаній.
Можливості	Загрози
1. Розширення ринку мобільного зв'язку; 2. Розширення послуг на території України; 3. Інтенсивний розвиток Інтернет-технологій; 4. Участь у благодійних акціях з метою підсилення іміджу компанії.	1. Зниження платоспроможності споживачів; 2. Наявність сильних конкурентів, які міцно закріпилися на українському ринку; 3. Пропозиція на ринку більш дешевих послуг мобільного зв'язку; 4. Поява на ринку непрямих конкурентів.

Таблиця 5

SWOT-аналіз компанії «Lifecell»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Високий приріст абонентів; 2. Вигідні умови всередині мережі; 3. Доступні тарифи на Інтернет-послуги; 4. Вигідна маркетингова політика по залученню нових абонентів (постійно діючі та нові акції).	1. Недостатнє покриття; 2. Невисока якість послуг голосової передачі даних; 3. Недостатня номенклатура послуг (в порівнянні з конкурентами); 4. Великі витрати на обслуговування мережі; 5. Однорідність реклами для всіх сегментів споживачів;
Можливості	Загрози
1. Ріст попиту на додаткові послуги мережі; 2. Проникнення на міжнародний ринок; 3. Поліпшення якості послуг; 4. Залучення нових абонентів на вигідних умовах; 5. Залучення кваліфікованих робітників.	1. Низький темп зростання ринку; 2. Велика кількість конкурентів; 3. Зниження тарифів у конкурентів; 4. Розширення зони покриття конкурентами; 5. Зріст тиску конкурентів; 6. Соціальна та економічна нестабільність; 7. Зниження загальної платоспроможності населення.

Звісно кожен із операторів-лідерів має досить сильні конкурентні позиції, але якщо перестати розвиватися, то на сучасному етапі, вони ризикують втратити споживачів. Для утримання та підвищення своїх позицій операторам необхідно розробляти заходи щодо підвищення їх рівня конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність операторів мобільного зв'язку можна визначити як спроможність забезпечувати пропозицію послуг мобільного зв'язку найкращим чином, у порівнянні з конкурентами, задовольняти вимоги різних сегментів ринку мобільного зв'язку за умови дотримання стандартів якості підприємства та стандартів галузі [14].

Забезпечення необхідного рівня задоволеності споживачів у високоякісних послугах мобільного зв'язку носить комплексний характер і передбачає систему організаційно-технічних і соціально-економічних заходів [15].

За допомогою методу експертних оцінок спробуємо провести оцінку конкурентоспроможності лідерів операторів мобільного зв'язку України. Діяльність основних операторів мобільного зв'язку оцінювалася за ключовими показниками, які впливають на конкурентоспроможність, а саме: якість послуг, іноваційність, кадрова політика, суспільна діяльність, корпоративна реклама, сервіс, наявність акцій та додаткових послуг та ін. за 5-бальною шкалою, результати наведено у табл. 6.

Таблиця 6

Експертна оцінка конкурентоспроможності операторів мобільного зв'язку України

Складові конкурентних переваг	Оператори мобільного зв'язку		
	«Київстар»	«МТС-Україна»	«Lifecell»
Якість послуг	5	4	3
Корпоративна реклама	5	5	5
Суспільна діяльність	5	4	4
Кадрова політика	5	4	4
Сервіс, доброзичливість	5	5	4
Акції, додаткові послуги	3	4	5
Іноваційність	5	4	3
Корпоративна місія	4	4	5
Всього	4,6	4,2	4,1

Як бачимо з проведеного дослідження компанія «Київстар» є має більше конкурентних переваг у порівнянні з іншими операторами мобільного зв'язку. Але є і суттєві недоліки на які потрібно звернути пильну увагу для утримання своїх позицій та отримання певних конкурентних переваг. Такі слабкі місця компанії «Київстар», як недостатня кількість

додаткових послуг та акцій можуть привести до втрати певної частки абонентів.

На основі результатів експертного оцінювання було побудовано «радар конкурентоспроможності» (рис. 1.).

Проведене дослідження дозволило нам зробити порівняльний аналіз конкурентних переваг операторів мобільного зв'язку (рис. 2).

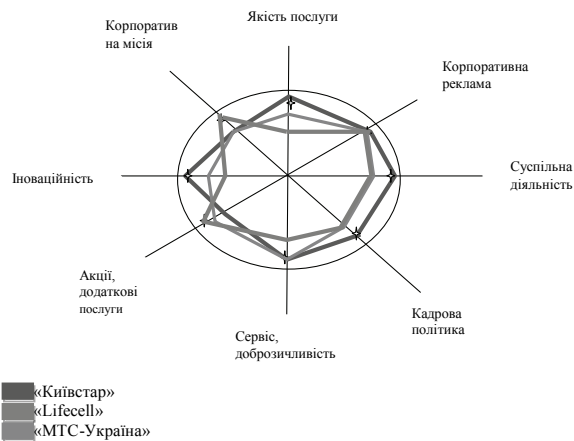


Рис. 1. Радар конкурентоспроможності операторів мобільного зв'язку України

У ході дослідження операторів мобільного зв'язку бачимо, що найбільш конкурентоспроможною є компанія «Київстар». Компанія «Київстар» – визнаний лідер ринку, має досить престижну торгову марку та високий імідж. Слабкими сторонами компанії є недостатні можливості наявної мережі та високі тарифи. Компанії «Ліфеселл» та «МТС-Україна» також досить конкурентоспроможні, але в деяких моментах вони поступаються компанії «Київстар».

Аналізуючи динаміку абонентів бачимо, що найбільшу абонентську базу має компанія «Київстар» (26,2 млн. абонентів), слідом йде «МТС-Україна» (21,59 млн. абонентів), та «Ліфеселл» (10,6 млн. абонентів).

Але при цьому темп росту абонентів за 2016 р. найбільший у компанії «МТС-Україна» (6,3%), далі «Ліфеселл» (0,90%) та «Київстар» (0,86%).

Порівняльний аналіз конкурентних переваг операторів мобільного зв'язку України

1. Якість зв'язку: рівень якості зв'язку вище у мобільного оператора «Київстар», але, наприклад, компанії «МТС-Україна» та «Ліфеселл» також зараз докладає величезних зусиль, щоб відповідати вимогам сучасного ринку мобільних послуг на рівні з лідерами ринку.
2. Якість обслуговування: завдяки більш тривалому існуванню компанії «Київстар» на ринку мобільних послуг, вона має найбільш розвинену інфраструктуру мобільних передавачів, в порівнянні з оператором «Ліфеселл», але не дивлячись на це сервіс «Ліфеселл» трохи вищий ніж «МТС-Україна».
3. Кадрова політика: турботі про своїх співробітників в кожній компанії приділяється достатньо уваги, причому не тільки професійного навчання та матеріального стимулювання, а й можливості кожному співробітнику розвиватися як особистості, висловлювати свої думки та ідеї.
4. Громадська діяльність: компанії беруть участь у багатьох соціальних, економічних, екологічних та інших програмах, і виступають спонсорами, але діяльність «Київстар» більш активна.
5. Акції: всі оператори пропонують велику кількість вигідних, привабливих пропозицій. Великим плюсом компанії «Life» є недорогі, вигідні тарифні плани.
6. Додаткові послуги: компанія «Київстар» основний акцент робить на якості послуг, тому оператор серед додаткових послуг пропонує тільки ті, що і у більшості операторів України; в компанії «Ліфеселл» та «МТС-Україна» є перевага - великий спектр можливостей і послуг мобільного зв'язку.
7. Іноваційність: завдяки більш тривалому існуванню компанії «Київстар» на ринку мобільних послуг, вона найбільш розвинена в області інновацій порівнянно з «Ліфеселл» та «МТС-Україна».
8. Корпоративна місія: усі оператори мають досить високу корпоративну місію, але найбільш цілеспрямованою (клієнтоорієнтованою) корпоративна місія «Ліфеселл».

Рис. 2. Порівняльний аналіз конкурентних переваг операторів мобільного зв'язку України

Це говорить про те, що компанії «Київстар» слід більше уваги приділяти своїм абонентам та використовувати різні методи залучення нових абонентів. Доходи операторів мобільного зв'язку досить високі. Найбільші доходи на 2016 р. має компанія «Київстар» – 3,2 млрд. грн., та «МТС-Україна» – 2,7 млрд. грн., у компанії «Ліфеселл» доходи становили – 1,1 млрд. грн. Темпи росту доходів «Київстар» – 114,95%, «МТС-Україна» – 108,64%, а «Ліфеселл» – 106,94%.

Проаналізувавши «радар конкурентоспроможності» бачимо, що найбільш конкурентоспроможною є також компанія «Київстар». Але при цьому оператори «МТС-Україна» та «Ліфеселл» докладають величезних зусиль для підвищення своїх позицій. З проведеного дослідження, запропонуємо ряд заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності операторів мобільного зв'язку України (рис. 3.).

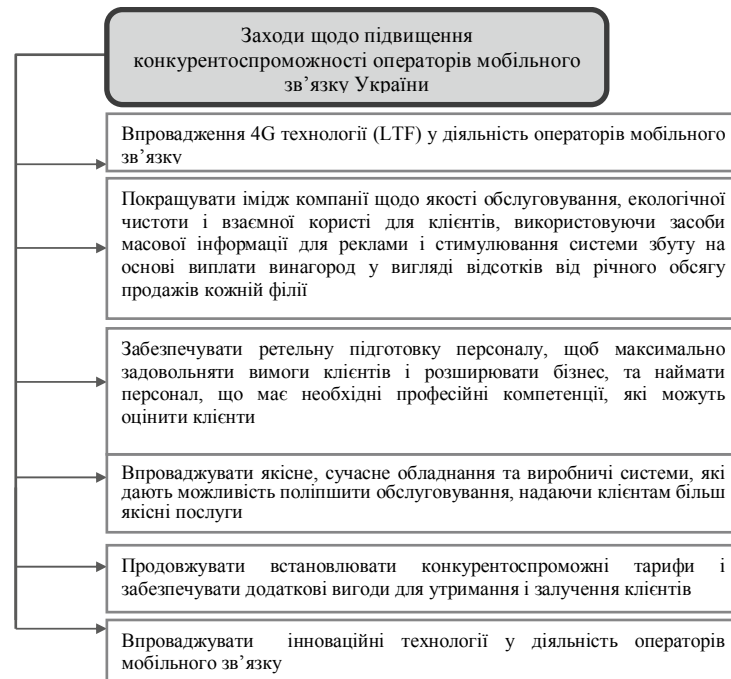


Рис. 3. Заходи щодо підвищення конкурентоспроможності операторів мобільного зв'язку

ВИСНОВКИ

У статті досліджено ринок мобільного зв'язку України, проаналізовано діяльність операторів-лідерів мобільного зв'язку, на основі проведеного SWOT-аналізу та методу експертних оцінок, визначені конкурентні переваги операторів та заходи щодо підвищення конкурентоспроможності операторів мобільного зв'язку України.

Важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності для операторів мобільного зв'язку України є покращення якості надання послуг зв'язку шляхом запровадження технології 4G з урахуванням тенденцій розвитку додаткових сервісів. Той оператор, який першим надасть українському споживачеві 4G мережу, має шанс збільшити свою абонентську базу і отримувати найбільший дохід.

Список використаних джерел

1. Гранатуров В.М., Воробієнко С.П. Аналіз конкурентоспроможності телекомунікаційних послуг: Монографія / За наук. ред. проф. В.М. Гранатурова. – К.: «Освіта України», 2009. – 254 с.
2. Воробієнко С.П. Визначення складу показників конкурентоспроможності телекомунікаційних послуг / С.П. Воробієнко // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – 2009. – Т.5. – Вип. 248. – С. 1101-1109.
3. Кораблінова І.А. Шляхи удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю операторів телекомунікацій у сучасних умовах / І.А. Кораблінова // Науковий вісник ОДЕУ. Все-українська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. – Одеса: ОДЕУ. – 2010. – № 23 (124).
4. Гранатуров В.М. Управління конкурентоспроможністю оператора телекомунікацій: учбовий посібник / В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, І.А. Кораблінова / за заг. ред. В.М. Гранатурова. – К.: Кафедра, 2013. – 262 с.

5. Булах І.В. Оцінка конкурентоспроможності підприємства сфери телекомунікацій: монографія / І.В. Булах, Т.Б. Надтока. – Донецьк: «ДВНЗ ДонНТУ», 2010. – 244 с.

6. Цендер О.Е. Аналіз і перспективи розвитку конкурентоспроможності послуг телекомунікаційних операторів в Україні / О.Е. Цендер // Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. – № 1. – С. 276-280.

7. Голубенкова Т.О. Конкурентоспроможність операторів ринку послуг мобільного зв'язку України / Т.О. Голубенкова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / голов. ред. М.І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2011. – Вип. 42 (2). – С. 181-185.

8. Джемелінська Л.В. Оцінка конкурентоспроможності послуг та тарифів операторів мобільного зв'язку України [Текст] / Л.В. Джемелінська // Механізм регулювання економіки. – 2009. – №4, Т.2. – С. 279-285.

9. Яременко С.С. Дослідження конкурентоспроможності послуг оператора мобільного зв'язку / С.С. Яременко // Європейський вектор економічного розвитку. 2015. – № 1(18). – С. 227-235.

10. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nkrzi.gov.ua/>

11. Офіційний сайт компанії «Київстар» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyivstar.ua/about/>

12. Офіційний сайт компанії «МТС-Україна» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://company.mts.com.ua/ukr/main.php>

13. Офіційний сайт компанії «Lifecell» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.life.com.ua/index.php?>

14. Забезпечення конкурентоспроможності на ринку послуг мобільного зв'язку України » [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.info/5-130856.html>

15. Концепція розвитку телекомунікацій в Україні до 2015 року. Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.06.2006 №316-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

ПОТИШНЯК

Олена Миколаївна

УДК 658.562.012.7

МЕТОД ПЛАНУВАННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ Й ПАРАМЕТРІВ ПРОДУКЦІЇ

PLANNING METHOD OF QUALITY LEVEL & PRODUCTION
PARAMETERS

д.е.н., доцент, професор
кафедри організації
виробництва, бізнесу та
менеджменту,
Харківський національний
технічний університет
сільськогосподарства
імені Петра Василенка

У статті доведено, оптимальна якість продукції виражає такий рівень властивостей продукту, при якому витрати на його споживання і виробництво у кількості, яка повністю задовольняє суспільну потребу, виступають найменшими у фіксованих умовах виробництва та споживання. Обґрунтовано, метод планування рівня якості готової продукції заснований на його відносній оцінці, яка дозволяє визначити економічну ефективність функціонування системи управління рівнем якості. Аргументовано, він може ефективно використовуватися для ув'язки планування показників якості роботи підприємства і його господарських ланок, а також виступати відправним моментом організації системи оцінки якості роботи виконавців та колективів, інше.

В статье доказано, оптимальное качество продукции выражает такой уровень свойств продукта, при котором расходы на его потребление и производство в количестве, полностью удовлетворяют общественную потребность, выступают наименьшими в фиксированных условиях производства, потребления. Обосновано, метод планирования уровня качества продукции основан на его относительной оценке, которая позволяет определить экономическую эффективность функционирования системы управления уровнем качества. Резонно, он может эффективно (целостно) использоваться для увязки планирования показателей качества работы предприятия и его хозяйственных звеньев, а также выступать отправным моментом организации комплексной системы оценки качества работы исполнителей, трудовых коллективов.

The article shows that optimal product quality expresses the level of product properties, in which costs for its consumption and production in a quantity that fully satisfies the public need, are the smallest in the fixed conditions of production and consumption. It is substantiated that the method of planning the level of quality of finished products is based on its relative estimation, which allows to determine the economic efficiency of the functioning of the system of quality management. It is argued that it can be used cost-effectively for linking the planning of performance indicators of the enterprise and its production-economic units, and also serve as the starting point for organizing a system for assessing the quality of work of individual performers and labor collectives, etc.

Ключові слова: готова продукція, елемент, метод, оцінка, планування, рівень, система, технічний параметр, функція, ціль і якісна характеристика

Ключевые слова: готовая продукция, качественная характеристика, метод, планирование, система управления, технический параметр и уровень

Keywords: finished products, element, method, estimation, planning, level, Control system, Technical parameter, function, purpose, Qualitative characteristic

ВСТУП

Розглядаючи погляди плеяди учених-економістів-дослідників [1-11] і ін., цілковито розділяємо думку, підвищення якісних характеристик й технічних параметрів готової продукції – найважливіша умова інтенсивного розвитку сучасного процесу виробництва. Питання про критерій оцінки оптимальності

варіантів економічного розвитку вирішується на основі єдності та взаємозв'язку усіх локальних критеріїв оцінки оптимального функціонування економіки, спрямованих на задоволення суспільних і індивідуальних потреб. Порівняння результатів праці різних якісних характеристик та технічних параметрів здійснюється із точки зору суспільної корис-

ності споживної вартості, об'єктивний сенс якої проявляється тільки у певних виробничо-господарських умовах. Споживчі вартості, які визначаються за допомогою кількості і якості продукту праці, виступають як функціональні елементи методу суспільної системи управління. При цьому вони, як й якість предмета, характеризуються не тільки сукупністю його властивостей, але і суспільною їх корисністю у конкретних умовах споживання. Відповідно, задоволення потреби може здійснюватися різномірним комплексом готової продукції й ін.

МЕТА РОБОТИ виступає у обґрунтуванні, оптимальні якісні характеристики та технічні параметри готової продукції виражають такий рівень властивостей продукту, при якому сукупні витрати на його споживання й виробничу діяльність у вимірі кількісному, який повністю задовольняє суспільну потребу, виступають найменшими у фіксованих умовах виробництва, споживання і ін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічним базисом науково-практичної статті виступає діалектичний метод та змістовні положення теорії методу планування рівня якості готової продукції заснованого на його відносної оцінці, яка дозволяє визначити економічну ефективність функціонування системи управління рівнем якості. У самому процесі дослідження знаходили використання наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретико-методологічного узагальнення і формулювання конклюдентів (висновків)); *монографічний* (при дослідженні теоретичних, практичних принципів методу планування рівня якості готової продукції заснованого на його відносної оцінці, яка дозволяє визначити економічну ефективність функціонування системи управління рівнем якості); *економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний* (при комплексному аналізі й оцінці стану методу планування рівня якості готової продукції заснованого на його відносної оцінці, яка дозволяє визначити економічну ефективність функціонування системи управління рівнем якості); *групування* (із метою надання характеристики сучасної прогресивної практики методу планування рівня якості готової продукції заснованого на його відносної оцінці, яка дозволяє визначити економічну ефективність функціонування системи управління рівнем якості).

РЕЗУЛЬТАТИ

Представляючи процес виробництва та споживання деякої споживчої вартості як систему регулювання, стан якої визначається економічними показниками та критеріями оцінки економічної ефективності (якості) і набором правил управління ними, можна побудувати залежність швидкості зниження суспільних витрат при задоволенні усіх потреб. На її основі будується оптимальна програма процесу виробництва готової продукції. Відповідно до неї, повинен забезпечуватися випуск готової продукції необхідного рівня корисності. Чим активніше планомірне (інтегроване) встановлення раціонального рівня корисності готової продукції, яка випускається та централізоване

збалансування споживчих вартостей до суспільних потреб, тим самим застосовуваний підхід виступає як плідний, ін.

У економіко-організаційному регулюванні процесів формування і впровадження нормованого рівня якісних характеристик та технічних параметрів готової продукції виділяється комплект дій, який безпосередньо впливає на виробничо-господарські фактори (чинники) впливу і самоврядні регулятори, які виникають у виробничо-господарських економічних системах. Комплексні системи управління якісними характеристиками й технічними параметрами готової продукції виступають дієвим засобом підвищення (зростання) функціонального рівня процесу виробництва та інше.

ВИСНОВКИ

Запропонований нами у науково-практичному дослідженні елемент методу планування рівня якісних характеристик і технічних параметрів готової продукції заснований на його відносної оцінці, яка дозволяє визначити економічну ефективність (рентабельність) функціонування інтегрованої (цілісної) системи управління рівнем якості тощо. Він може економічно ефективно (рентабельно) використовуватися для взаємоув'язки планування показників якості роботи промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання і його виробничо-господарських ланок, а також виступати відправним моментом організаційного забезпечення комплексної системи оцінки якості роботи окремих виконавців та трудових колективів, ін.

Подальший генезис систем оцінки якості роботи і систем управління якістю праці повинен йти у напрямку подальшого розвитку перетворення їх із локальних, які відносяться до окремих промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань, у системи регіонального типу. Вирішення зазначеного комплексу завдань пов'язане перш за все із теоретико-методологічними розробками, зокрема створенням уніфікованих показників якісних характеристик і технічних параметрів роботи, тісною ув'язкою тарифної системи оплати праці із розробкою еталонних програм праці для усіх категорій працюючих, зі зміною принципу організації заробітної плати (показник якісних характеристик й технічних параметрів роботи повинен бути основним критерієм оцінки економічної ефективності її розподілу) та ін.

Список використаних джерел

1. Банникова, Н.В. Стратегическое планирование в аграрном производстве: теория и методология: [монография] / Н.В. Банникова. – Ставрополь: Агрус, 2005. – 194, [2] с.: ил., табл.
2. Бекетова, О.Н. Бизнес-план: теория и практика / О.Н. Бекетова, В.И. Найденев. – Москва: Альфа-Пресс, 2005. – 271 с.: ил., таблиц.
3. Волкова, О.Н. Бюджетирование и финансовый контроль в коммерческих организациях / О.Н. Волкова. – М.: Финансы и статистика, 2005 (ОАО Тип. Новости).- 268,[1] с.: ил., табл.
4. Иванов, Е.А. Бюджетирование в учётно-аналитических системах многосегментных организа-

ций [Текст]: монография / Е.А. Иванов. – Москва: ИНФРА-М, 2013. – 168, [2] с.: ил., табл. – (Научная мысль. Экономика).

5. Канторович, Л.В. Экономика и математика [Текст]: избранное / Л.В. Канторович; [ред.-сост.: А.Л. Дмитриев, Д.Н. Колесов]. – СПб.: Нестор-История, 2012. – 364 с., ил., табл.

6. Карпова, Н.П. Стратегическая логистика снабжения [Текст]: монограф. / Н.П. Карпова. – М.: Креатив. экон., 2011.-165,[2] с.: ил., табл.

7. Корпоративное планирование развития компании: сбалансированность, устойчивость, пропорциональность [Текст]: [монография] / [Ю.П. Анискин и др.]; под ред. Ю.П. Анискина. – М.: Омега-Л, 2012. – 359 с.: ил., табл.; (Дел. активность).

8. Стольников, Т.М. Стратегическое и оперативное управление предприятием / Т.М. Стольников. – М.: Лабор. Книги, 2010. – 101с.: ил., табл.

9. Стратегические приоритеты машиностроительного комплекса: инновационное развитие предприятий / М.А. Бражников [и др.]; [под ред. М.А. Бражникова, Е. Г. Сафронова]. – М.: Дашков и К°, 2015. – 211 с.: ил., табл.

10. Фалько, С.Г. Контроллинг для руководителей и специалистов / С.Г. Фалько. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 270 с.: ил., табл.; 21 см.; (в пер.).

11. Чейз, Ричард Б. Производственный и операционный менеджмент [Текст] / Ричард Б. Чейз, Николас Лж. Эквилайн, Роберт Ф. Якобс. – 8-е изд. – Москва [и др.]: Вильямс, 2001. – 691 с.: илл., табл.

МАЗОХА

Дмитро Павлович

УДК 339.1; 330.4; 658.6

ПРОГРАМНО-АПАРАТНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ІНТЕГРОВАНИХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ WEB-СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІHARDWARE AND SOFTWARE DECISIONS FOR INTEGRATED
INFORMATION WEB-SYSTEMS OF ELECTRONIC TRADE

аспірант кафедри
економічної кібернетики,
Київський національний
торговельно-економічний
університет

Проведено дослідження існуючих програмно-апаратних рішень, які застосовуються в електронній торгівлі. Встановлено, що для великих підприємств електронної торгівлі існує проблема побудови єдиного інформаційного середовища в рамках інтеграційного підходу, що підтримує функціональність об'єднаних типових інформаційних систем. Для створення ефективною інтегрованою Web-системи електронної торгівлі найбільш перспективним є застосування сервісно-орієнтованої архітектури SOA і технології корпоративної сервісної шини ESB.

Проведено исследование существующих программно-аппаратных решений в электронной торговле. Установлено, что для больших предприятий электронной торговли существует проблема построения единого информационного пространства в рамках интеграционного подхода, который поддерживает функциональность объединенных типичных информационных систем. Для создания эффективной интегрированной Web-системы электронной торговли наиболее перспективным является применение сервисно-ориентированной архитектуры SOA и технологии корпоративной сервисной шины ESB.

Research of existing hardware-software decisions which are used in electronic trade is conducted. It is determined that for the big electronic trade enterprises there is a problem of construction of uniform information field in the framework of the integration approach which supports functionality of incorporated typical information systems. For construction of the effective integrated Web-system of electronic trade by the most perspective is application of service-focused architecture SOA on the basis of technology of corporate service bus ESB.

Ключові слова: електронна торгівля, інтегрована інформаційна Web-система, архітектура SOA, технологія ESB

Ключевые слова: электронная торговля, интегрированная информационная Web-Система, архитектура SOA, технология ESB

Keywords: electronic trading, integrated information Web-system, architecture SOA, technology ESB

ВСТУП

Сьогодні глобальна мережа Інтернет може розглядатися як величезний електронний ринок, який потенційно здатний охопити практично все населення світу. Саме тому виробники програмних і апаратних засобів, торговельні і фінансові організації активно розбудовують різні види і методи ведення комерційної діяльності в глобальній мережі. В результаті електронна торгівля перетворилася в дуже вигідну форму взаємовідносин продавця з покупцем. Економічні властивості і особливості, які виявилися у процесі становлення Інтернет-торгівлі, забезпечили їй можливість конкурентоспроможного існування у світі сучасного глобального бізнесу й створили передумови для цілком оптимістичних прогнозів щодо її майбутнього. Дослідженням електронної торгівлі займалася значна кількість вітчизняних і закордонних

науковців, зокрема: Геєць В.М. [1], Рамазанов С.К. [2], Вітлінський В.В. [3], Лисенко Ю.Г. [4], Базилевич В.Д. [5], Мазаракі А.А. [6], Порохня В.М. [7], Ситник В.Ф. [8], Хейг М. [9], Копитко Б.І. [10], Плєскач В.Л. [11], Дюбанов О.С. [12], Лаудон К.С. [13], Козьє Д. [14], Хартман А. [15]. Відзначаючи вагомий і важливий внесок згаданих науковців у вивчення економічних аспектів електронних засобів ведення торгівлі, варто зазначити, що автоматизація масштабних бізнес-процесів, від якої прямо залежить ефективність систем електронної торгівлі, залишається однією з найбільш складних проблем для великих підприємств. Відомі теоретичні та практичні рішення для малого і середнього бізнесу не відповідають вимогам великих компаній, їхнім функціям і інструментаріям розвитку, а також рівню інтеграції Web-середовища та систем управління підприємством. Ефективна ІТ-підтримка масштабних

систем електронної торгівлі стримується архітектурою і можливостями інформаційних систем не орієнтованих на створення пов'язаної мережі електронних торговельних засобів.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у проведенні аналітичного дослідження існуючих програмно-апаратних рішень та засобів їх інтеграції, що застосовуються в електронній торгівлі та визначенні найбільш перспективної архітектури і технології створення інтегрованих торговельних інформаційних систем для великих підприємств електронної торгівлі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На сьогодні розроблено широкий спектр програмних рішень, що можуть використовуватися при створенні систем електронної торгівлі (ЕТ). Це системи ERP (Enterprise Resource Planning - планування ресурсів підприємства), CMS (Content Management System - система управління змістом сайту), CRM (Customer Relation Management - управління взаєминами із клієнтами), SCM (Supply Chain Management - управління схемами поставок), BPM (Business Process Management - управління бізнес-процесами) та ін. Серед них варто виділити два основних класи - системи ERP і CMS.

Програмні комплекси класу CMS. CMS – клас програмних продуктів, що дозволяють через користувацькі інтерфейси виконувати інформаційний і технічний контроль над сайтом, здійснювати його модернізацію і розвиток. Інтернет-сайт, завдяки якому підприємство ЕТ залучає своїх покупців, є одним з основних інструментів ЕТ, а можливість ефективного управління і контролю сайту – є одним з ключових завдань в ЕТ. Однак не всі програми класу CMS можна віднести до додатків для ЕТ, а лише ті, що мають необхідні функціональні можливості - управління каталогом товарів, кошиком і особистим профілем користувача, збір замовлень і т.п. Приклади подібних програмних рішень - Netcat, Bitrix, RBC Contents, Dynasite, Qpublishing. Вони добре підходять для побудови сайтів Інтернет-магазинів, тому що мають потрібну функціональність, що забезпечується широким спектром програмних модулів. Слід зазначити Bitrix, існує в спеціальній версії для ЕТ і підтримує механізми оформлення замовлень, управління товарним асортиментами та інтеграції з КІС «ІС: Підприємство». У цілому, необхідно відзначити, що в системах класу CMS основна увага розробників спрямована на побудову розвиненої системи управління сайтом. Програмне забезпечення даного класу дозволяє розв'язати багато завдань ЕТ, що пов'язані з рекламою і представленням товару, обробкою сторінок сайту, публікацією інформації, управління кошиком і вітриною Інтернет-магазину. Можливості CMS-систем по управлінню вітринами Інтернет-магазинів є достатніми для великого бізнесу і ТІС. Основний недолік CMS-систем полягає у відсутності функцій управління підприємством – управління фінансами, ресурсами, ведення звітності, планування і т.п.

Програмні комплекси класу ERP. ERP-рішення дозволяють контролювати, враховувати, планувати

господарську, економічну і управлінську діяльність підприємства. Це розвинені програмні комплекси, що забезпечують інтегрований підхід до вирішення завдань підприємства на основі загальних корпоративних і технологічних стандартів [16]. На українському ринку ERP-систем лідирують SAP AG, Microsoft Business Solution і Oracle, менш поширені Baan, Scala та інші, серед вітчизняних варто відзначити – «Галактика», «Парус», «ІС: Підприємство» [17]. Зазначені ERP-рішення, у функціональному порівнянні із провідними CMS-системами, не мають модулів управління сайтом. Основна причина в полягає в тому, що ERP-системи орієнтовані на вирішення задач офф-лайнних підприємств. Інтернет-торгівля не входить до складу пріоритетних для ERP-систем областей впровадження, що свідчить про недостатній для ЕТ рівень функціональності стандартних програмних пакетів ERP-систем. Для відповідності завданням ЕТ такі програмні рішення потребують значних доопрацювань [18]. Аналіз програмних рішень для класів CMS і ERP дозволяє зробити наступні висновки:

1. В CMS-системах відсутній функціонал притаманний ERP-системам, вкрай необхідний для забезпечення повного циклу Інтернет-торгівлі.

2. У більшості ERP-систем відсутній функціонал для побудови швидких і адаптивних вітрин Інтернет-магазинів, що також унеможливає забезпечення повного циклу Інтернет-торгівлі в рамках програмних рішень класу ERP.

Необхідно відзначити, що існує програмне забезпечення, яке поєднує функціональність CMS і ERP-рішень. Зокрема, відомий, зручний і функціональний продукт Intershop [19]. Однак практика його застосування на ряді підприємств ЕТ виявила істотні обмеження з точки зору масштабованості і забезпечення можливості реалізації певних функцій. Окрім того, Intershop не враховує вітчизняну специфіку комерційної діяльності в ЕТ. Таким чином, для великих підприємств ЕТ існує проблема побудови єдиного інформаційного середовища в рамках інтеграційного підходу, що підтримує функціональність як ERP, так і CMS-систем.

Інтеграційні платформи в ERP-системах. При розробці корпоративних ІС досить часто зустрічаються ситуації, коли системні інтегратори на вимогу замовника змушені сполучати декілька ІС в єдину мережу. Причому це не постінтеграційний процес, а початкова вимога до побудови КІС, у зв'язку із чим виникла необхідність комплектації ERP-систем адаптивними інтегруючими модулями. Серед таких модулів варто відзначити наступні:

1. *Інтеграційна платформа Netweaver SAP AG* - нове рішення для інтеграції бізнесов-додатків. Ідеологія програмного продукту змінена таким чином, що технологія Netweaver реалізує функції корпоративної сервісної шини, яка інтегрує різні базові додатки платформи. До неї можливе підключення інших ІС, що представляють собою спеціалізовані додатки. Рішення SAP AG можна відзначити як знакове в процесі переходу від вертикально інтегрованих ERP-рішень до сервісно-орієнтованих платформ. Істотним недоліком технології Netweaver є можливість засто-

сування тільки в рамках програмних рішень компанії SAP AG.

2. *Багатофункціональна платформа Галактика Ranet* – універсальний «шлюз», що дозволяє підключати різні ІС до єдиного комплексу «Галактика». Платформа забезпечує вирішення завдання системної інтеграції, будучи функціонально більш вузьким рішенням у порівнянні з Netweaver.

3. *Інтеграційна платформа Microsoft Biztalk Server* [20, 21] - представляє набір інструментів для розв'язку широкого кола завдань з інтеграції корпоративних додатків у загальне середовище. Така задача є особливо складною, у випадку коли ряд спеціалізованих ІС уже успішно функціонують на підприємстві і будь-яка їхня зміна в процесі експлуатації може мати серйозні негативні наслідки для компанії. Основна перевага платформи - великий функціонал для вирішення завдань інтеграції: оброблювач сценаріїв, підсистема обміну повідомленнями, засоби інтеграції з web-сервісами, структура бізнес-правил, система єдиного входу (single sign-on), служба моніторингу і налаштувань, вбудовані засоби розробки власних додатків користувача. Важливою особливістю є підсистема Business Rules, що дозволяє управляти виконанням бізнес-процесів, контролювати їх і вносити зміни безпосередньо на етапі виконання в режимі реального часу. Основні можливості даного програмного забезпечення: синтез бізнес-правил із складними бізнес-процесами, полегшення використання бізнес-правил у сценаріях, забезпечення динамічного відновлення правил, надання графічного інтерфейсу для роботи. Програмний пакет укомплектований засобами безпеки і є надзвичайно корисний для великих підприємств при інтеграції бізнесов-додатків.

У цілому, необхідно відзначити, що які б інтеграційні платформи не пропонували постачальники ERP-систем, їх поєднує ряд загальних недоліків: розробки є закритими, популярними серед обмеженого числа розробників, високовитратними при впровадженні і експлуатації. Значний мінус цих програмних рішень - однозначна орієнтація на технології компанії-виробника. Ці платформи забезпечують ефективну інтеграцію типових ІС, але не вирішують завдань по розробці вітрин Інтернет-магазинів. Тому вони можуть бути лише складовою частиною загального підходу до побудови інтегрованих торговельних інформаційних систем (ТІС) і з успіхом застосовуватися як основний інтеграційний механізм у рамках ERP-підсистеми підприємства ЕТ.

У зв'язку із зазначеними вище протиріччями у використанні CMS і ERP-систем, значна кількість вітчизняних компаній ЕТ самостійно розробляють ІС. При цьому вкрай важливим є питання вибору архітектури, оскільки вона служить фундаментом побудови ІС і багато в чому визначає властивості, функціональні можливості і ефективність розроблюваної системи [22]. Відомо, що 70% проектів впровадження масштабних ІС на підприємствах закінчується невдало. З них третина пов'язана саме із проблемами проектування архітектури ІС [22]. Можна навести прямий зв'язок між типами архітектур ІС ЕТ і областю їх застосування в бізнесі (табл. 1).

З точки зору історичного розвитку ІТ, однорідний додаток і файл-серверна архітектура нерозподілених ІС не відповідає сучасним вимогам, але й до тепер ще зустрічаються засновані на ній програмні рішення. Подібні додатки використовуються в ЕТ у сфері інтересів малого бізнесу при побудові Інтернет-вітрин. Характерним прикладом такий ІС є: «ІС: Інтернет-магазин».

Таблиця 1

Основні типи архітектурних рішень для ІС ЕТ

Архітектура ІС ЕТ	Бізнес	Клас ІС ЕТ	Реалізація	Тип
Структурно однорідний додаток	Малий	Інтернет-магазин	Програма	Нерозподілена, однорідна
Файл-сервер	Малий	Сайт-вітрина	Сервер	Нерозподілена, неоднорідна
Клієнт-сервер	Малий, середній	Інтернет-магазин, ТІС	Програма-сервер	Розподілена, однорідна
Об'єктно-орієнтована	Середній, великий	Інтернет-магазин, ТІС	ІС-сервер, ІС-ІС	Розподілена, неоднорідна
Сервісно-орієнтована	Середній, великий	ТІС, інтегрована ТІС	Сервер-сервер, ІС-сервер, ІС-ІС	Розподілена, неоднорідна

Клієнт-серверна архітектура є найбільш розповсюдженою, стійкою і функціональною. Вона застосовується для вирішення завдань малого і середнього бізнесу при створенні розподілених однорідних ІС ЕТ. При розробці ІС для великого інтернет-бізнесу виникає необхідність інтеграції великої кількості неоднорідних розподілених ІС і СУБД. Такі можли-

вості в класичній клієнт-серверній моделі функціонально обмежені [23].

Об'єктно-орієнтована архітектура ефективна при інтеграції неоднорідних додатків і забезпечує спільне використання об'єктів додатків усіма учасниками інформаційного обміну. Її перевага полягає в тому, що «об'єкти» залишаються унікальними і однорідними, доступними всім пов'язаним ІС, що збільшує

масштабованість системи і знижує загальну ентропію. Дана архітектура забезпечує можливість і надає механізм для інтеграції неоднорідних ІС на рівні СУБД і конкретних додатків. Прикладом реалізації такого типу архітектури є технологія CORBA (Common Object Request Broker Architecture) [23, 24], з появою технології AJAX [25], можливості застосування CORBA для реалізації інтегрованих додатків в Web-середовищі стали суттєво вище. Іншою об'єктно-орієнтованою технологією розробки Web-сайтів є архітектура MVC (Model-View-Controller) [26], яка реалізує тривірневу об'єктну модель компонентів. MVC є більш ефективною, у порівнянні з розглянутими, архітектурою по тій причині, що динамічні Web-сайти, якими на сьогодні стали Інтернет-магазини, частково використовують ідеологію прикладних додатків, в яких функціональність залежить від дій користувача з інтерфейсом програми. Адаптація до мінливості інформаційних процесів в ІС в залежності від поведінки користувача на Web-сайті є характерною рисою сучасних рішень для Інтернет і Інтранет. Особливо вдалим архітектурними рішеннями даного типу ІС є комбінування технологій MVC і CORBA,

Найбільш актуальним напрямком проектування складних неоднорідних розподілених ІС на даний час є сервісно-орієнтована архітектура SOA (Service Oriented Architecture) із застосуванням концепції корпоративної сервісної шини ESB (Enterprise Service Bus) [27-29]. SOA як архітектурна концепція надає всі інструменти для реалізації інтегрованої, розподіленої і неоднорідної структури ІС ЕТ. В роботі [28], SOA визначається як парадигма, призначена для проектування, розробки і управління дискретними одиницями логіки в обчислювальному середовищі. ESB - це метод організації інформаційного обміну в середовищі SOA на основі корпоративної інформаційної шини даних. Застосування ESB дозволяє доповнити і удосконалити модель SOA шляхом створення шинної архітектури зв'язків між учасниками інформаційного обміну. Переваги шинної архітектури проектування ІС докладно розглянуті в [29]. Варто відзначити високу популярність архітектури SOA із застосуванням концепції ESB і технологій CORBA та MVC за кордоном, а також їх значний потенціал розвитку. Розробники вітчизняних ІС ЕТ недостатньо широко використовують дані архітектури і технології, що пов'язано із значним масовим попитом на програмні рішення для малого і середнього бізнесу.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у зв'язку з тим, що основною перевагою архітектури SOA є можливість ефективної інтеграції різних ІС в рамках функціонування підприємства [28], архітектурні підходи SOA і MVC, технології ESB і CORBA можна вважати найбільш продуктивними для створення інтегрованих ТІС великих компаній ЕТ. При цьому сервісами і споживачами будуть виступати системи CMS, ERP, CRM, SCM, BPM та ін.

Список використаних джерел

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За редакцією акад. НАН України В.М. Гейця. - К.: Інститут економічного прогнозування; 2003. - 1008 с.
2. Ramazanov S. Dynamic model of the competition in regional market of e-commerce enterprises / S. Ramazanov, L. Istomin, A. Dyubanov // Polish Academy of sciences branch in Lublin. TEKA: Commission of motorization and power industry in agriculture, Volume 12 No 4, - Lublin - Lugansk. - 2012. - p. 248-252.
3. Вітлінський В.В. Моделювання збутової електронної логістичної підсистеми з використанням нечіткої мережі Петрі / В.В. Вітлінський, Г.В. Мельник, В. І. Скіцько // Бізнес Інформ. - 2014. - № 8. - С. 82-87.
4. Лысенко Ю.Г. Электронная коммерция / Ю.Г. Лысенко, В.Н. Андриенко, И.И. Иванов. - Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2004. - 187 с.
5. Базилевич В.Д. Формування ринку електронної комерції в Україні / В.Д. Базилевич // Вісн. Ін-ту екон. прогнозування. - 2002. - № 2. - С. 32-36.
6. Внутрішня торгівля в Україні: економічні умови ефективного розвитку: монографія / [А.А. Мазаракі, І.О. Бланк, Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєва та ін.]; за ред. Мазаракі А.А. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. - 195 с.
7. Порохня В.М. Моделювання економіки / В.М. Порохня. - Запоріжжя: Запорізь. держ. інж. акад. 2001. - 382 с.
8. Ситник В.Ф. Телекомунікації в бізнесі: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В.Ф. Ситник, І.А. Козак. - К.: КНЕУ, 1999. - 204 с.
9. Хейг М. Основы электронного бизнеса / М. Хейг; пер. с англ. С. Косихина. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2002. - 208 с.
10. Копитко Б.І., Юрчук Г.В. Поняття електронного бізнесу та класифікація його основних бізнес-моделей // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми регулювання регіонального ринку праці. Зб. наук. пр. Випуск 3 (XXXIV) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. - Львів, 2002. - С. 349-364.
11. Плєскач В.Л. Електронна комерція / В.Л. Плєскач, Т.Г. Затонацька. - К.: Знання, 2007. - 535 с.
12. Дюбанов О.С., Рамазанов С.К. Моделі поведінки суб'єктів ринку електронної торгівлі в сучасних умовах // Журнал «Бізнес Інформ» (Харківський національний економічний університет МОН України). - Харків, 2011 - №6 - с. 104-105.
13. Laudon K.C. E-commerce: business, technology, society / K.C. Laudon, C.G. Traver. - USA : Addison Wesley, 2002. - 762 p.
14. Козье Д. Электронная коммерция / Д. Козье. - М.: ИТД "Русская редакция", 1999. - 228 с.
15. Хартман А. Стратегии успеха в Интернет-экономике / А. Хартман. - М.: ЛОРИ, 2001. - 272 с.
16. О'Лири Д. ERP системы: современное планирование и управление ресурсами предприятия: выбор, внедрение, эксплуатация / Д. О'Лири; пер. с англ. - М.: Вершина, 2004. - 258 с.
17. Заккар М. Разработка приложений для электронной коммерции на Oracle8 и Java на

примерах / М. Заккар [и др.]; пер. с англ. – М.: Вильямс, 2000. – 335 с.

18. Мельник И.О. К вопросу об управлении проектами внедрения и разработки информационных систем электронной коммерции. Проблемы и решения / И.О. Мельник // Обозрение прикладной и промышленной математики - 2007. - Вып.3, - С.546-548.

19. Новомлинский Л.А. Интернет-торговля. Часть I / Л.А. Новомлинский // Сети и системы связи. - 1998. - №8. - С. 116-123.

20. Ложечкин А.В. Интеграция приложений для электронной коммерции с использованием Microsoft BizTalk Server 2000. Новейшие технологии / А.В. Ложечкин. - М.: Русская редакция, 2002. - 342 с.

21. Трэвис Б. XML и SOAP: программирование для серверов BizTalk / Б. Трэвис; пер. с англ. – М.: Русская редакция, 2001. - 466 с.

22. Фаулер М. Архитектура корпоративных программных приложений / М. Фаулер; пер. с англ. - М.: Вильямс, 2004. - 544 с.

23. Орфали Р. Java и CORBA в приложениях клиент-сервер / Р. Орфали, Д. Харки; пер. с англ. - 2 изд. - М.: ЛОРИ, 2000. - 712 с.

24. Дунаев С.Б. Технологии Интернет-программирования / С.Б. Дунаев. - СПб.: БХВ-Петербург, 2001. - 472 с.

25. Крейн Д. AJAX в действии / Д. Крейн, Э. Паскарелло, Д. Дарен; пер. с англ. - М.: Вильямс, 2006. - 639 с.

26. Ladd S. Expert Spring MVC and Web Flow / S. Ladd, D. Davison, S. Devijver, C. Yates. - Apress, 2006. - 424 p.

27. Дубова Н. SOA: подходы к реализации / Н. Дубова // Открытые системы. СУБД - 2004. - №6. - С. 19-25.

28. Фейгин Д. Концепция SOA / Д. Фейгин // Открытые системы. СУБД - 2004. - № 6. - С. 14-18.

29. Chappell David A. Enterprise Service Bus / David A. Chappell. - O'Reilly Media Inc., 2004. - 352 p.

КРЕМЕНЬ

Вікторія Михайлівна
kremen_viktori@ukr.net

КОВТУН

Світлана Валеріївна
svetlankakovtun22091995@gmail.com

ОГОЛЬ

Дмитро Олексійович
ogoldmytro@ukr.net

к.е.н., доцент, Сумський
державний університет

студент, Сумський державний
університет

к.е.н., головний спеціаліст,
Національний банк України

УДК 336.71:311.17

ОСОБЛИВОСТІ ВИМІРЮВАННЯ СИСТЕМНОГО РИЗИКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ**FEATURES OF MEASURING SYSTEM RISK OF THE FINANCIAL SECTOR OF UKRAINE**

Стаття присвячена вимірюванню системного ризику фінансового сектору України. Здійснено критичний аналіз сильних і слабких сторін методичних підходів, які використовуються для визначення рівня системного ризику фінансового сектору. Проведено групування існуючих науково-методичних підходів. Проаналізовано динаміку системного ризику фінансового сектору України та ключові фактори, які на нього впливають. Запропоновано науково-методичний підхід до розрахунку базового індикатора системного ризику та проведено його апробацію. Доведено, що найвищий системний ризик фінансового сектору спостерігався у 2009-2010 та 2015 рр.

Статья посвящена измерению системного риска финансового сектора Украины. Осуществлен критический анализ сильных и слабых сторон методических подходов, используемых для определения уровня системного риска финансового сектора. Проведена группировка существующих научно-методических подходов. Проанализирована динамика системного риска финансового сектора Украины и ключевые факторы, которые на него влияют. Предложен научно-методический подход к расчету базового индикатора системного риска и проведена его апробация. Доказано, что самый высокий системный риск финансового сектора наблюдался в 2009-2010 и 2015 гг.

The article is devoted to the measurement of systemic risk of the financial sector of Ukraine. A critical analysis of the strengths and weaknesses of the methodological approaches used to determine the level of systemic risk in the financial sector has been made. Grouping of existing scientific and methodological approaches has been carried out. The dynamics of systemic risk of the financial sector of Ukraine and the key factors influencing it are analyzed. The methodical approach to the calculation of the basic systemic risk indicator was proposed and its approbation was carried out. It was proved that the highest systemic risk of the financial sector was observed in 2009-2010 and 2015.

Ключові слова: фінансовий сектор, системний ризик

Ключевые слова: финансовый сектор, системный риск

Keywords: financial sector, systemic risk

ВСТУП

Фінансова криза продемонструвала, що системний ризик може виникати із різних джерел: загального шоку, який веде до одночасного дефолту декількох фінансових установ, та інформаційних екзогенних ефектів (наприклад, поширення негативної інформації про один конкретному банку збільшує вартість рефінансування для інших банків), ендегенних дисбалансів тощо. Саме в результаті фінансової кризи була доведена можливість виникнення системних ризиків всередині самої фінансової системи.

Над дослідженням системних ризиків та порушення фінансової стабільності, їх оцінки та управління працюють багато учених і практиків міжнародних організацій (МВФ, Базельського комітету, Ради з фінансової стабільності, Європейської ради з системних ризиків), центральних банків, академічних університетів і дослідницьких центрів. Серед них нау-

ковці Дідьє Сорнетте [6], Стівен Шварц [9], Джордж Г. Кауфман і Кеннет Скотт [7], Дарріл Хендрікс [5], В.М. Крейндель [13], П.В. Каллаур [12] та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у систематизації існуючого науково-методичного інструментарію оцінювання системного ризику фінансового сектору та його удосконаленні на основі розробки підходу щодо визначення базового індикатора системного ризику фінансового сектору України

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet та нормативно-інструктивні матеріали вітчизняних та зарубіжних органів.

При проведенні дослідження використано методи класифікації, структурно-логічного аналізу, порівняння та статистичного вивчення явищ і процесів.

РЕЗУЛЬТАТИ

При розробленні методів оцінки різних аспектів системних ризиків було досягнуто певного прогресу, чому посприяла криза 2008 року, оскільки оцінка системного ризику вийшла на перший план. В роботі «A Survey of Systemic Risk Analytics» [8], автори Dimitrios Bisias, Mark Flood, Andrew W. Lo, Stavros Valavanis представили більше 30 моделей оцінки різних аспектів системного ризику банківської сфери.

Нами було систематизовано і згруповано основні методи, які можуть бути використані для оцінки та моніторингу системного ризику, що представлено в табл. 1. Отже, на сьогоднішній день можна виділити наступні групи методів: стрес-тестування, раннє виявлення, мережний підхід, метрики, в основі яких лежить методика VaR.

Звернемося до оцінювання системного ризику України, яке проводилося Світовим банком (SRISK

index) [4]. Цей методичний підхід передбачає, що системний ризик фінансового сектору, насамперед, залежить від розміру і очікування збитків фінансових установ з початку настання певної системної події. Отже, найбільший показник системного ризику був 2009 року. З 2012 року знову спостерігається підвищення системного ризику та його не згасання до сьогоднішнього моменту часу у зв'язку з нестабільною економічною ситуацією країни.

Як свідчать дані рис. 1, макроекономічні показники та рівень системного ризику відображають наступне – зменшення ВВП та інших макроекономічних показників відбувається із одночасним зростанням показника системного ризику. Вищевказане дає підставу твердити щодо підсилення рівня системного ризику фінансової сфери України.

Таблиця 1

Основні підходи до оцінки та вимірювання системного ризику фінансового сектору

Група методів	Значення
1 група Метод стрес-тестів [2]	МВФ визначає стрес-тестування як "методи оцінки чутливості портфеля до суттєвих змін макроекономічних показників або до виключних, але можливих подій [2]. Стрес-тести здійснюють оцінку вразливості окремих фінансових інститутів або всієї системи по відношенню до макроекономічних або фінансових шоків. Банк імітує своє поведінку в умовах заданого сценарію, в результаті чого може краще оцінити свої слабкі місця
2 група Індикатори раннього виявлення системної кризи [14]	На даний момент основою для оцінки стабільності банківської системи є показники фінансової стійкості (ПФС), уніфікованих Міжнародним валютним фондом (МВФ) на світовому рівні (достатність капіталу, якість активів, прибуток і рентабельність, ліквідність, чутливість до ринкового ризику)
3 група Мережевий підхід оцінки	Мережевий підхід до аналізу банківської системи найбільш наочно може дослідити системну кризу ліквідності. Аллен та Гейл [10] вперше надали узагальнення мережевої моделі фінансової системи. Аллен і Гейл порівнюють дві канонічні мережеві структури: "повну" мережу, в якій всі банки кредитують і запозичують у всіх інших банках, а також «неповну» мережу, в якій кожен банк запозичує тільки від одного сусіда і кредитує тільки одного сусіда
4 група Метрики, засновані на VAR (CoVaR, MES, SRISK)	Модель умовної вартості під ризиком CoVaR була запропонована в 2011 р американськими економістами Маркусом Браннермейером і Тобіасом Адріані [1]. Нехай R_i - міра ризику фінансового інститута i (наприклад, щоденний прибуток фірми). Аналогічно, R_s - міра ризику всієї фінансової системи, тоді $CoVaR = pr[R_s < Q_\alpha R_i \leq Q_\alpha] = p$ Індекс SRISK (Acharya, Pedersen, Philippon and Richardson [3] 2010 рік) $SRISK_{i,t} = k(Debt_{i,t}) - (1 - k)(1 - LRMEs_{i,t})Equity_{i,t}$ де k – пруденційний показник відношення активів до капіталу; $Debt_{i,t}$ – сукупний розмір зобов'язань (рівень заборгованості); $LRMEs_{i,t}$ – довгострокові перспективи маргінальних недосягнень $Equity_{i,t}$ – вартість чистих активів.

Це пояснюється слабкою економікою, що характерна великим рівнем чутливості щодо як системних, так і інших ймовірних шоків подій. Найбільш чутливими факторами до змін ринкової кон'юнктури на сьогоднішній день є власний капітал банків, інфляційні процеси, валютний курс. Нами пропонується наступна процедура визначення базового індикатора системного ризику фінансового сектору України:

$$BISR = \sqrt[3]{A_{RKB} \times D_{KI} \times D_{PKB}},$$

де $BISR$ – базовий індикатор системного ризику фінансового сектору;

A_{RKB} – достатність (адекватність) регулятивного капіталу банків (H2), %

D_{KI} – частка сплаченого капіталу в активах страхових компаній, %

D_{PKB} – частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів банків, %.

Набір показників для обчислення базового індикатора системного ризику фінансового сектора України пов'язаний із загальновідомим фактом про недокапіталізованість фінансового сектора, адже саме достатня величина капіталу дозволяє фінансовим установам нівелювати фінансові ризики у випадку

настання кризових явищ і подій. Окрім того, не менш ґрунтовним при настанні системного ризику є недосконала бізнес-модель діяльності фінансових установ, і передусім банків, що на практиці втілюється у ризиковій кредитній політиці фінансових установ, яка, перш за все, проявляється у кредитах пов'язаним особам та простроченій заборгованості.

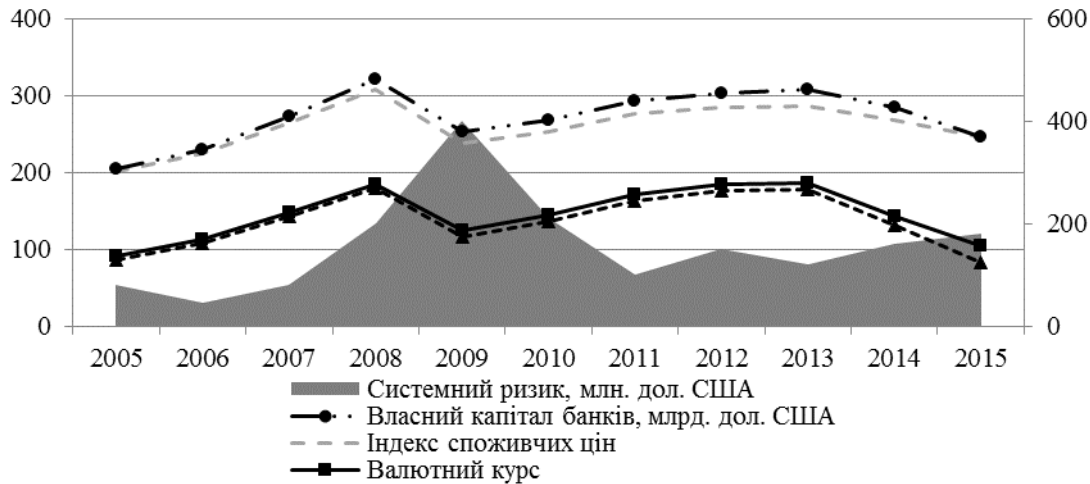


Рис. 1. Динаміка макроекономічних показників та системного ризику України у період з 2005 по 2015 рр. [4, 11, 15]

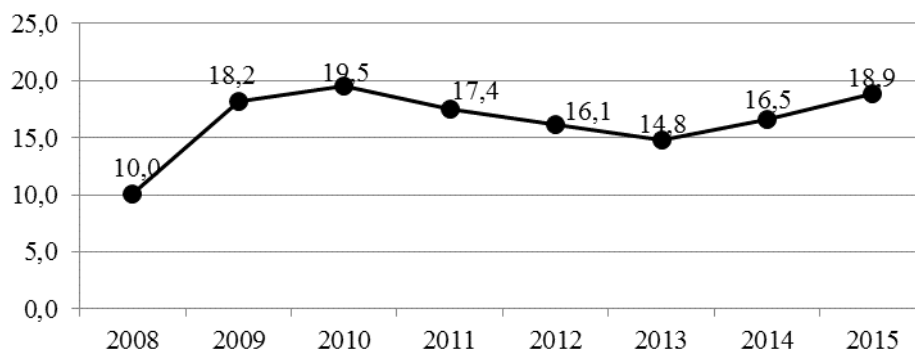


Рис. 2. Динаміка базового індикатора системного ризику фінансового сектора України у 2008-2015 рр.

Як бачимо, максимальний системний ризик відповідно до значень базового індикатора системного ризику фінансового сектора спостерігався у 2010 р. (рис. 2). Цьому передувало практично двократне зростання показника, починаючи з 2008 р. Потім, протягом 2010-2013 рр. відбулося незначне, але планомірне зниження системного ризику фінансового сектора України. У 2015 р. фінансовий сектор продемонстрував черговий максимум системного ризику, практично співрозмірний із рівнем 2010 р.

ВИСНОВКИ

При дослідженні методичного інструментарію оцінки системного ризику фінансового сектора існуючі методи було об'єднано в чотири основні підходи, які можна використовувати для нагляду та моніторингу системного ризику: методи стрес-тестування, індикатори раннього виявлення системної кризи, методи кількісної оцінки системного ризику засновані VAR (CoVaR, MES, SRISK).

Аналіз проведених оцінок системного ризику фінансового сектора України Світовим банком засвідчив, що найбільший показник системного ризику був 2009 р. і його зростання з 2012 р. Ключовими факторами при цьому виступили динаміка власного капіталу банків, індекс споживчих цін, ВВП країни та валютний курс. Запропоновано авторське бачення щодо обчислення базового індикатора системного ризику фінансового сектора України, виходячи зі значень достатності (адекватності) регулятивного капіталу банків, частки сплаченого капіталу в активах страхових компаній і частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів банків. Апробація запропонованого науково-методичного підходу засвідчила, що максимальне значення системного фінансового ризику було зафіксоване у 2010 р., згодом протягом трьох років відбувалося планомірне зниження його рівня,

2015 рік ознаменувався високим значенням показника – співставним із рівнем 2010 р.

Список використаних джерел

1. Adrian T., Brunnermeier M. CoVaR. Staff Report №348. [Електронний ресурс] // Federal Reserve Bank of New York. 2008. – Режим доступу: <https://www.princeton.edu/~markus/research/papers/CoVaR>
2. Blaschke, W., Jones, M., Majnoni, G., Peria, S.-M. Stress Testing of Financial Systems: An Overview of Issues, Methodologies, and FSAP Experiences //IMF Working Paper, Monetary and Exchange Affairs Department, 2001
3. Capital shortfall: a new approach to ranking and regulating systemic risks [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://pages.stern.nyu.edu/~sternfin/vacharya/public_html/capital_shortfall-2012.pdf
4. Global Systemic Risk by Country [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://vlab.stern.nyu.edu/welcome/risk/>.
5. Hendricks, Darryll (2009). Defining Systemic Risk. The Pew Financial Reform Project. Briefing Paper # 1
6. Herszenhorn, David and Sewell Chan. “Financial Debate Renews Scrutiny on Banks’ Size” // April 21, 2010. The New York Times
7. Kaufman, G., Scott, K. What is Systemic Risk, and do Bank Regulators Retard or Contribute to it? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.independent.org/pdf/tir/tir_07_3_scott.pdf
8. Nicolas Blancher, Srobona Mitra, Hanan Morsy, Akira Otani, Tiago Severo, and Laura Valderrama. Systemic Risk Monitoring (SysMo) Toolkit— A User Guide. IMF Working paper, July 2013
9. Schwarts, Steven. “Systemic Risk” // Duke Law School Legal Studies. Working paper No 163. March 2008.
10. Yellen, J. (2013) Interconnectedness and Systemic Risk: Lessons from the Financial Crisis and Policy Implications, American Economic Association, American Finance Association, San Diego, California, USA. – Режим доступу: <https://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/Yellen20130104a.pdf>
11. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
12. Каллаур П.В. Концепт “Финансовая стабильность” / П.В. Каллаур //Белорусский экономический журнал. – 2007. – № 1.– С. 25-37
13. Крейндель, В.М. Кто измерит системный риск? //Институт финансовых исследований. — 2009. — Режим доступа: http://www.ifs.ru/upload/systemicrisk_31july.pdf
14. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению [Електронний ресурс] // Международный валютный фонд. – 2007. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>
15. Статистичні дані щодо динаміки макроекономічних показників та стану фінансових ринків. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=13771481

ГІЛЬОРМЕ

Тетяна Вікторівна
gillyorme@i.ua

УДК [620.92:338.45] (447)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ ЗІ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

СІМОН

Ганна Станіславівна
anita.simon@mail.ruк.е.н., доцент, Дніпровський
національний університет
імені Олеся ГончараISSUES OF CORPORATE REPORTING
FORMATION OF TELECOMMUNICATIONS
ENTERPRISES SUSTAINABILITY
DEVELOPMENTмагістрант, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара

Стаття присвячена особливостям формування нефінансової звітності підприємств телекомунікаційної галузі. Проведено порівняльну характеристику змісту корпоративної звітності провідних телекомунікаційних операторів України. Проаналізовано дані Індексу прозорості сайтів вітчизняних підприємств зв'язку. Розглянуто напрями підвищення рівня прозорості нефінансової звітності з метою підвищення інвестиційної привабливості підприємств телекомунікаційної галузі України.

Статья посвящена особенностям формирования нефинансовой отчетности предприятий телекоммуникационной отрасли. Проведено сравнительная характеристика содержания корпоративной отчетности ведущих телекоммуникационных операторов Украины. Проанализированы данные Индекса прозрачности сайтов отечественных компаний связи. Рассмотрены направления повышения уровня прозрачности нефинансовой отчетности с целью повышения инвестиционной привлекательности предприятий телекоммуникационной отрасли Украины.

The article is dedicated to the peculiarities of generating non-financial reporting of enterprises in the telecommunications industry. The paper incorporates a comparative analysis of the contents of corporate reports by the industry-leading telecommunications providers of Ukraine. The analysis is performed with regard to the data from the website Transparency Index for domestic telecommunications enterprises. The work examines the directions for enhancing the level of transparency for non-financial reporting with the purpose of increasing the investment attractiveness of enterprises in the telecommunications industry of Ukraine.

Ключові слова: корпоративна звітність, індекс прозорості сайтів, телекомунікаційна галузь

Ключевые слова: корпоративная отчетность, индекс прозрачности сайтов, телекоммуникационная отрасль

Keywords: corporate reporting, website transparency index, telecommunications industry

ВСТУП

В умовах глобалізації та процесів інформатизації у світовій економіці, все більшого значення набуває світовий ринок телекомунікацій, який демонструє стійкі та високі темпи зростання. Ринок телекомунікаційних послуг здійснює все більший вплив на життєву діяльність людства. Стрімкі темпи зростання телекомунікаційного ринку стали наслідком бурхливого розвитку науки та техніки, підвищення рівня життя людей та виникнення нових потреб у телекомунікаційному обладнанні та послугах (мобільний зв'язок, Інтернет, супутникове телебачення тощо) [5].

Перехід суспільства до інформаційної епохи, постійні трансформаційні процеси, зумовлені пошуком оптимальних шляхів генерування та опрацювання значних масивів різнопрофільних даних, спричиняють потребу в зміні підходів до формування та представлення звітності вітчизняних телекомунікаційних підприємств. При цьому актуальності набувають питання забезпечення прозорості діяльності, доступності та оперативності з метою забезпечення

релевантної інформації стейкхолдерів (зацікавлених осіб).

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні проблемних питань щодо інформаційної прозорості звітності зі сталого розвитку як чинника підвищення інвестиційної привабливості підприємств телекомунікаційної галузі України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогодні розповсюджується практика інвестування з урахуванням показників корпоративної соціальної звітності (надалі – КСВ). При цьому головні показники, які цікавлять групу стейкхолдерів – інвесторів, є: інформаційна відкритість компанії, система корпоративного управління, екологічні прак-

тики, дотримання прав людини тощо. Країни-члени ЄС у 2017 році почнуть виконувати положення Директив 2013/34/ЄС та 2014/95/ЄС, що зобов'язують великі компанії з персоналом понад 500 осіб надавати нефінансові звіти, які повинні містити інформацію щодо екологічних, соціальних та управлінських ризиків [2].

Традиційна фінансова звітність вітчизняних суб'єктів господарювання інформаційно обмежена щодо нефінансових ідентифікованих об'єктів обліку, зокрема соціальної та екологічної діяльності. Саме формування якісних показників звітності зі сталого розвитку (нефінансової звітності) забезпечує підвищення уваги з боку стейкхолдерів (заінтересованих осіб), насамперед інвесторів, та характеризує позитивний розвиток діяльності підприємств.

Для того, щоб з'ясувати, чи відповідає нефінансова звітність вітчизняних телекомунікаційних компаній вимогам міжнародних стандартів, нами було складено порівняльну характеристику трьох найбільших операторів мобільного зв'язку (табл. 1).

Відповідно до даних табл. 1, все три провідних телекомунікаційних операторів України складають свою нефінансову звітність (звітність зі сталого розвитку) відповідно до стандарту GRI. При цьому інформацію повністю розкриває тільки Lifecell, тоді як показник «Інформація щодо постачальників та експортерів» відсутня у двох інших операторів. Більшість проаналізованих звітів подає інформацію щодо прав людини, умов праці, захисту довкілля, соціальних акцій.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика змісту корпоративної звітності провідних телекомунікаційних операторів України [авторське дослідження]

№ з/п	Показник	Найменування оператору		
		«Київстар»	МТС Україна/ Vodafone	Lifecell
1	Стандарт звіту	GRI – G4	GRI – G4	GRI – G4
2	Економічна діяльність	+	+	+
3	Інформація щодо:			
	- продукції	+	+	+
	- споживачів	+	+	+
	- постачальників та експортерів	-	-	+
4	Взаємодія зі стейкхолдерами	+	+	+
5	Підтримка соціальних груп	+	+	+
6	Права людини	+	+	+
7	Благодійність	+	+	+
8	Довкілля	+	+	+

Більшість вітчизняних нефінансових звітів містять різнопланову неупорядковану інформацію, що ускладнює їх аналіз та підведення підсумків ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Крім того, подана інформація має описовий чи декларативний характер – це унеможливає проведення верифікації звітності зі сталого розвитку та визначення рівня інформаційної прозорості ведення бізнесу.

Рівень інформаційної прозорості ведення бізнесу впливає на межу довіри стейкхолдерів на рівні вертикальних і горизонтальних економічно-правових зв'язків [4]. Інформаційна прозорість формується суб'єктом господарювання у двох аспектах: зовнішньому і внутрішньому. Зовнішня інформаційна прозорість є необхідною умовою для формування довіри контрагентів зовнішнього середовища з метою підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Також, зовнішня інформаційна прозорість компанії сприяє формуванню її позитивного іміджу як елемента організаційної культури. Завдяки зовнішній інформаційній прозорості відбувається розвиток і підвищення якості зв'язків із громадськістю. Інформаційна прозорість є інструментом ефективного корпоративного управління і гарантом виконання суб'єктом господарювання своїх контрактів та зобов'язань [4].

В Україні щорічно з 2011 року Центр «Розвиток КСВ» складає Індекс прозорості сайтів (надалі – ІПР) 100 найбільших українських компаній на міжнародній методикі, що розроблена Beyond Business (Ізраїль) та Центром «Розвиток КСВ» (Україна). Відповідно до цієї методики оцінюється інформація щодо політики та результатів з різних аспектів корпоративної соціальної відповідальності, яка розміщена на офіційних веб-сайтах компаній, за чотирма критеріями: звітність, зміст, навігація та доступність [2].

Сьогодні ІПР є єдиним інструментом моніторингу розвитку корпоративної відповідальності в Україні. На жаль, у список зі 100 підприємств України за ІПР у 2016 році увійшло лише три телекомунікаційних оператори: 14-те місце із 33 балами зайняв ПрАТ «МТС Україна», 20-те місце із 22 балами – ПрАТ «Київстар» та 54-те місце з 11 балами – ПАТ «Укртелеком». Важливо зазначити, що «Київстар» за 2012-2014 рр. входив у першу 10-ку компаній-лідерів, проте за 2 роки втратив свої позиції.

Відповідно до секторального аналізу найвищий рівень розкриття інформації з КСВ спостерігається на веб-сайтах компаній «ІТ/Телеком» (ПрАТ «МТС Україна» 22 бали) [2].

За результатами аналізу Індексу прозорості сайтів українських компаній зв'язку можливо здійснити такий загальний висновок: інформаційна політика у

сфері розкриття нефінансової звітності (показників з екологічних, соціальних, етичних та інформаційних аспектів) ще залишається на низькому рівні: повністю відсутні показники сталого розвитку. Компанії майже не оприлюднюють інформацію щодо аспектів соціальної відповідальності взаємодії з контактними групами: держави, суспільства та працівників організації.

Також у нефінансових звітах телекомунікаційних компаній відображено переважно якісні показники. Зокрема, всі досліджувані компанії представили інформацію щодо: елементів корпоративної культури, волонтерських проєктів, програм соціального та професійного розвитку персоналу. Веб-сайти компаній не містять кількісних показників – це ускладнює проведення аналізу, зокрема інвестиційного, та зменшує якість облікової інформації як підґрунтя прийняття рішень стейкхолдерів. Інформація, яка розміщена на корпоративних веб-сайтах переважно спрямована на розкриття досягнутих успіхів в соціально-екологічній сфері. Ми вважаємо, що на сайтах компаній у вільному доступі мають міститися нефінансові звіти компаній, в яких розкриваються наявні проблеми у відносинах компаній з персоналом, особливо в розділах, пов'язаних із завданнями на майбутнє.

Підвищення рівня прозорості нефінансової звітності компаній, безумовно, є прогресивним і бажаним процесом. Цього можна досягти завдяки таким заходам: державній підтримці та сприянню розкриттю інформації щодо нефінансових показників компаній, розкриття успіхів в реалізації соціальних проєктів, загальному зростанню відкритості компаній та прозорості економіки, посиленню рівня дотримання наявних міжнародних стандартів у сфері корпоративної соціальної відповідальності та подальшій інтеграції компаній в європейський простір [3].

На наш погляд, для підвищення об'єктивності інформації, звіт про взаємодію зі стейкхолдерами як складник нефінансової звітності, повинний бути завірений стейкхолдерами, наприклад, створення Панеллі стейкхолдерів [1]. Незалежна зовнішня верифікація публічної звітності саме стейкхолдерами

компанії збільшить довіру формування корпоративної звітності.

ВИСНОВКИ

З метою інформування стейкхолдерів щодо політики соціальної відповідальності компанії повинні розпочати формувати соціальні звіти як складник нефінансової звітності. Підготовка таких звітів дозволить компаніям інтегрувати політику соціальної відповідальності в бізнес-стратегію компанії.

Перспективами подальших досліджень є розробка рекомендацій щодо верифікації нефінансової звітності в системі внутрішнього аудиту телекомунікаційних компаній України: процес оцінки та присвоєння рейтингу верифікації нефінансової звітності, а саме: аналіз наданої інформації, проведення рейтингових досліджень; оформлення рейтингового звіту, поширення в ЗМІ інформації про рейтинг.

Список використаних джерел

1. Гільorme Т.В. Формування механізму просування енергозберігаючих технологій на засадах концепції стейкхолдерів / Т.В. Гільorme // Інтелект XXI, м. Київ. – 2016. – №1. – С. 90-98.
2. Звіт Центру «Розвиток КСВ» від 30.05.2017 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csr-ukraine.org>
3. Насад Н.В. Аналіз нефінансової звітності корпоративної соціальної відповідальності компаній зв'язку / Н.В. Насад // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua>
4. Орлов Д.Ю. Информационная прозрачность как фактор конкурентоспособности промышленного предприятия: автореферат дис. кандидата ікономических наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». – Костром. гос. ун-т им. Н.А. Некрасова. – Кострома, 2010. – 23 с.
5. Тронько В.В. Особливості злиття та поглинань на ринку телекомунікаційних послуг з огляду вітчизняної та міжнародної практики / В.В. Тронько // Науковий вісник національного гірничого університету. – 2010. – С. 127-131.

ДЕМЧЕНКО

Пилип Станіславович
Phildem1945@meta.ua

УДК 342.389

**ІНФОРМАЦІЙНО-ЕЛЕКТРОННА БЕЗПЕКА ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ:
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД
(НА ПРИКЛАДІ ОСТАННІХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ У США 2016 Р.
ТА ФРАНЦІЇ 2017 Р.)****INFORMATION AND ELECTRONIC SECURITY OF THE ELECTORAL
PROCESS: UKRAINIAN REALITIES AND FOREIGN EXPERIENCE (BASED
ON EXAMPLE OF THE LAST US AND FRENCH ELECTIONS OF PRESIDENTS
2016 AND 2017)**студент, КНУ
ім. Т. Шевченко

У статті розглядаються основні положення щодо сутності інформаційно-електронної безпеки виборчого процесу, виявлення її особливостей необхідних для забезпечення безпеки проведення виборів в державі. Наводиться приклади Сполучених Штатів Америки та Франції як держав, які мають сталу концепцію інформаційно-електронної безпеки та досвід останніх президентських виборів. На основі цих теоретико-практичних особливостей пропонується основи щодо встановлення інформаційно-електронної безпеки виборчого процесу в правовій та технічній сферах в Україні.

В статье рассматриваются основные положения о сущности информационно-электронной безопасности избирательного процесса, выявление ее особенностей необходимых для обеспечения безопасности проведения выборов в государстве. Приводятся примеры Соединенных Штатов Америки и Франции как государств, имеющих развитую концепцию информационно-электронной безопасности и опыт последних президентских выборов. На основе этих теоретико-практических особенностей предлагаются основы развития информационно-электронной безопасности избирательного процесса в правовой и технической сферах в Украине.

The main case of this article - the nature of the information and electronic security of the electoral process, identification of the features, that required to ensure safe election. The examples of the United States of America and France as countries, that have developed conception of information and e-security and experience of last elections of Presidents. Based on these theoretical and practical features, article gives ideas for the development of information and electronic security of the electoral process in legal and technical spheres in Ukraine.

Ключові слова: інформаційно-електронна безпека, кібернетична безпека, виборчий процес, вибори, інформаційна інфраструктура.

Ключевые слова: информационно-электронная безопасность, кибернетическая безопасность, избирательный процесс, выборы, информационная инфраструктура

Keywords: information and electronic security, cybernetic security, electoral process, elections, information infrastructure

ВСТУП

Дана робота присвячена визначенню поняттю та сутності інформаційно-електронної безпеки виборчого процесу як засобу забезпечення основних принципів виборчого права та надання можливості реалізації прозорості та справедливості проведення голосування та об'єктивного підрахунку результатів виборів. Представлена коротка характеристика сучасних виборчих інформаційних інфраструктур в Україні, а також досвід США та Франції під час проведення останніх президентських виборів на

основі аналізу їхнього законодавства та стратегічних розробок у відповідній сфері.

ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ – дослідити важливість інформаційно-електронної безпеки у виборчому процесі, надати оцінку з точки зору необхідності правового забезпечення реалізації відповідних засад, які націлені на досягнення позитивних результатів у розвитку загальної кібернетичної безпеки України та використання сучасних технологій у виборчому процесі. Під час дослідження використовувалася правова база Сполучених Штатів Америки та Французької Республіки щодо досягнень даних держав у

сфері інформаційно-електронної безпеки під час виборчого процесу, а також аналіз практичних викликів в забезпеченні виборчого процесу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Науково-технічний прогрес людства останні 80 років забезпечив утворення різноманітних електронно-обчислювальних систем, пристроїв та приладів, які знайшли своє місце у багатьох сферах людської діяльності та повсякденного життя. Потрібно зазначити, що у сучасному столітті особливу важливість дані вироби отримують через повсякденне використання у державно-владному житті в тому числі у процесі волевиявлення населення через головний інститут прямої демократії – вибори.

Разом з тим необхідно зазначити, що існування відповідних електронно-обчислювальних систем, які використовуються при проведенні виборчого процесу (будь-то електронний реєстр виборців, електронна система голосування чи підрахунку голосів тощо) потребує забезпечення належної захисної бази, існування якої обумовлене можливістю неправомірного втручання у виборчий процес та спростування результатів з конкретною метою. Можна зазначити, що втручання у виборчий процес через електронні системи його забезпечення можуть застосовуватися як й політичними опонентами, так і іншими державами у формі кібернетичної зброї для забезпечення реалізації своїх інтересів, шляхом втручання у виборчий процес.

Сама категорія інформаційна безпека буде мати різні підходи до визначення її поняття та функціонального призначення. В нашому випадку, розглядаючи дане явище з точки зору царини права, можна дати наступне твердження, що кібернетична безпека – є сукупністю засобів та підходів, які націлені на безпечне використання правових та інформаційних даних виборчого процесу, а також наявності способів невтручання у виборчий процес через електронно-обрахункові системи чи пристрої та оперативного – усунення наявних перешкод та порушень.

Таким чином, визначившись з розумінням інформаційної безпеки постає інше питання – як саме забезпечити інформаційну безпеку виборчого процесу, та які основні складові має дане явище.

Але перед усім необхідно зазначити, що вибори – одна з форм безпосередньої демократії, яка дає можливість шляхом загального, рівного та прямого, таємного голосування обради серед кандидатів осіб на виборні посади в органи державної влади та місцевого самоврядування.[1 с. 198-199]. В Україні на сьогодні правовою основою виборів всіх видів та типів є: Конституція України (в першу чергу положення статей 5, 69, 71), Закон України «Про вибори Президента України», Закон України «Про вибори народних депутатів до Верховної Ради України», Закон України «Про місцеві вибори», а також ряд підзаконних нормативно – правових актів. Таким чином, як ми бачимо, вибори являють собою багатогранну та складну структуру, яка характеризується складністю виборчого процесу – врегульованого правовими нормами виборчих правовідносин, щодо порядку підготовки та організації виборів, прове-

дення голосування, підрахунку голосів та оприлюднення результатів виборів. Зазначена вище загальна характеристика виборів та виборчого процесу дає розуміння того, що для забезпечення їх ефективного проведення та гарантії дотримання основоположних принципів виборчого права вказує на необхідність наявності розвинутої та врегульованої системи інформаційної безпеки. Розуміння виборчої безпеки у цьому плані буде розумітися як наявність розвинутої державної програми створення та розвитку інформаційної безпеки виборчого процесу з однієї сторони, так і можливість забезпечити інформаційну безпеку з кожного з учасників з іншої сторони.

Так наприклад щодо забезпечення інформаційної безпеки учасників виборчого процесу, на думку Н.Н. Малишевського в структурі виборчого штабу можна визначити два основних елемента які націлені на забезпечення даного роду безпеки – служба безпеки та відповідальні за контрпропаганду [2 с. 25]. Але разом з тим, можна визначити, що дана оцінка не є повною, оскільки являє собою недостатню увагу цілого розуміння інформаційної безпеки. Відповідно до цього, І.А. Вітренко дає наступну критику даної позиції: по-перше в рамках даного розуміння інформаційної безпеки їй виділяється другорядна роль, по-друге розуміння інформаційної безпеки у цьому випадку буде мати реактивний характер, що є мало-ефективним в умовах динамічності виборчого процесу, по-третє є неефективним розділенням функції забезпечення інформаційної безпеки між такими елементами служби безпеки та служби забезпечення безпеки в інформаційному просторі.[3 с.155]

Власний підхід до розуміння проблематики забезпечення інформаційної безпеки має Г.В. Пушкарьової, через який описується конкурентна середа політичного менеджменту та формуються основні способи зниження негативного впливу конкурентної середи. Серед основних чинників, які визначають суттєву роль інформаційної безпеки у виборчому процесі у такому випадку визначаються забезпечення руху інформації про основні плани кандидатів, захист від зовнішніх нападок противників, проведення контрпропагандистських акцій [4, с. 321-326].

Потрібно зазначити, що покладення завдання забезпечення інформаційно-електронної безпеки виборчого процесу є важливим завданням для будь-якої держави сучасного світу в незалежності від рівня розвитку її електронної інфраструктури чи забезпечення законодавчою базою. Прикладом даного твердження можна привести перші за останні 20 років вибори у М'янмі, які широко освітлювалися ЗМІ, але лише один факт виборчого процесу у даній країні залишився неоголошеним в масовому порядку – за тиждень до виборів М'янма пережила хакерську атаку типу «відмова в обслуговуванні», що призвело до відключення від Інтернету. Як факт, дане втручання до виборчого процесу, дана кібернетична атака ззовні посприяло визнанню більшістю країн світової спільноти фіктивними, а дана атака була однією з найсильніших на той момент [5].

Врешті решт, актуальність для України забезпеченні сталої політики в сфері інформаційної безпеки виборчого процесу грає велику роль, оскільки рок за

роком все більше державних установ використовує електронно-обчислювальні системи та пристрої, які націлені на спрощення та ефективність реалізації владних програм. Серед основних досягнень у сфері виборів потрібно зазначити функціонування Державного реєстру виборців, якій відповідно до Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22.02.2007 р. № 698 – є автоматизованою інформаційно-телекомунікаційною системою, що призначена для зберігання, обробки даних, які містять передбачені цим Законом відомості, та користування ними, створена для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України. Відповідно до статті 2 цього Закону, завданнями ДРВ є ведення персоналізованого обліку виборців та складання списків виборців для проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, всеукраїнських та місцевих референдумів [6]. Потрібно зазначити, що даний нормативно-правовий акт набув чинності 1 жовтня 2007 р., у той час як експлуатація самого ДРВ почалася 29 березня 2009 р..

Потрібно зазначити, що з початку свого функціонування дана інформаційно-аналітична система отримала широке визнання, одними з котрих є нагородження у номінації «Найкращий телекомунікаційний проект» в категорії «Проект загальнодержавного рівня. Телекомунікаційна інфраструктура» на міжнародній конференції Cisco Expo-2009, а також відзнака Центральної виборчої комісії компанією «DELL» за створення і розвиток IT-інфраструктури Реєстру [7].

Разом з тим, необхідно вказати, що для постійного та ефективного функціонування, дана система повинна постійно розвивати системи кібернетичного захисту бази даних та вироблення заходів щодо усунення втручання при зовнішньому втручанню.

Інша сторона забезпечення кібернетичної безпеки пов'язана з питанням впровадження механізму електронних виборів в Україні. Потрібно зазначити, що на сьогодні дана практика існує у таких державах як Велика Британія, США, Канада, Австрія, Естонія. Під проведенням даного типу виборів розуміється використання різного роду технології електронного голосування та підрахунку голосів.

В перспективі використання електронних виборів в Україні в рамках окремих їх компонентів можливе вже на наступних виборах народних депутатів до Верховної Ради у 2019 р. [8]. Досягненнями даної системи є забезпечення справедливості та чесності проведення виборів із застосуванням електронно-обчислювальних технологій. Разом з тим, перспектива введення даного типу виборів може заощадити державі понад 740 млн. грн., які зараз ідуть лише на зарплату за підрахунок виборів протягом 10 днів [9]. Але, як і ситуація з Державним реєстром виборців, проведення електронних виборів в Україні потребує наявності ефективних систем кібернетичної безпеки, яка забезпечить усунення можливості втручання до бази даних результатів голосування та забезпечить

усунення махінацій щодо розподілу голосів між кандидатами.

Але враховуючи вітчизняні реалії, потрібно зазначити, що Україні необхідно орієнтуватися на досвід розвинутих держав. Цікаві практичні надбання можна прослідити у проведенні виборчого процесу у Сполучених Штатах Америки та Франції на основі проведення президентських кампаній 2016 та 2017 рр. відповідно. Слід зазначити, що данні держави мають високий технічний потенціал щодо контролю інформаційно-електронної безпеки виборів, а також широку нормативно-правову базу в сфері виборчого законодавства, яка встановлює положення щодо забезпечення безпеки виборів та основи відповідних процесів.

Розглядаючи досвід Сполучених Штатів у забезпеченні інформаційно-електронної безпеки виборчого процесу необхідно первинно зазначити, що американська конституція встановлює відповідальність за проведення виборів на уряди штатів. Такий підхід означає утворення всередині федеративної держави великої кількості виборчих процесів на рівні штату чи конкретної місцевості, що на думку Д. Фідлера не може не створити проблеми для кібернетичної атаки під час виборів [10]. Важливою віхою виборчого права у США було прийняття рішення Конгресом про фінансування з коштів федерального бюджету введення електронних машин для голосування відповідного технічного стандарту, що в свою чергу зробило необхідність вироблення політики забезпечення комп'ютерної, інформаційної та мережної безпеки для виборчої діяльності. Підставою такого рішення стало необхідність забезпечення уніфікованих технічних пристроїв для голосування на всій території держави після гучного скандалу та наступному розгляду у Верховному Суді США щодо підрахунку голосів виборців у штаті Флорида під час президентських виборів 2000 р., як результат складності формулювання перфокарти бюлетеню – «метелика» таким чином, що прихильники кандидата від демократичної партії Альберта Гора могли проголосувати за його опонента – кандидата від республіканської партії Джорджа Буша мл. [11].

Слід зазначити, що федеральною комісією по сприянню виборів (ЕАС) були вироблені добровільні керівні положення щодо голосування від 2005 р., які містили вказівки щодо забезпечення виборчого процесу відповідним програмним «софтом», телекомунікаціями та засобами безпроводного зв'язку [10]. Але в 2014 р. президентська комісія з виборів зазначила про непогодженість у виробленні даної концепції. В першу чергу зазначалася криза взаємодії між IT-спеціалістами та посадових осіб, відповідальних за захист технологій голосування виборчого процесу [10].

Потрібно зазначити, що до недавнього часу політика інформаційно-електронної безпеки виборчого процесу мало була досліджена у США. І хоча ще до початку виборчих перегонів 2016 р. було відомо про імовірність впливу на виборчу інфраструктуру виборчого процесу шляхом кібернетичних атак, врешті решт американським урядом на розгляд відповідне питання почало активно виноситися лише

з січня 2017 р.. Крім того, необхідно зазначити, що не було виявлено серйозних успіхів у дослідженні електоральної кібербезпеки в рамках загальної інформаційної безпеки.

Якщо ж ми будемо аналізувати виконавчі органи державної влади США, які покликані забезпечити безпеку виборчого процесу, то умовно їх можна розподілити на три рівні:

1) Федеральний рівень який складається з Агенства Національної Безпеки при Міністерстві Оборони США, основною метою якого є забезпечення кібернетичної безпеки в інформаційній сфері; Національне управління кібербезпеки США при Міністерстві Внутрішніх Справ на який і покладена лівова частка функцій із захисту виборчого процесу; Національна сумісна група з розслідування кібернетичної безпеки, яка входить до складу ФБР, яке в свою чергу підзвітне Міністерству Юстиції) та забезпечує розслідування втручання у кібернетичний простір всередині держави.

2) Другий рівень представляє собою наявність шести центрів, які є підзвітними одному з трьох вище зазначених міністерств, а саме :комп'ютерна команда швидкої готовності, Національна об'єднана група з розслідування кіберзлочинів, Центр захисту від кіберзлочинів, Національний оперативний центр з інформаційних загроз, Кіберкомандування Зброєних Сил США, Розвідувальне управління – центр реагування на інциденти.

3) Невеликі локальні та регіональні структури, що здійснюють забезпечення кібернетичної безпеки виборчого процесу на рівні штату [12].

Слід зазначити, що для виконання покладених завдань відповідні установи отримують великі кошти з федерального бюджету США кожний рік. Наприклад, АНБ, у складі якого працює близько 120 тис. осіб, має бюджет 3,5–13 млрд. доларів. Міністерство внутрішньої безпеки має штат приблизно 225 тис. осіб та бюджет в 52 млрд. доларів. У свою чергу, Національне управління кібернетичної безпеки США, має бюджет у 400 млн. доларів на рік [12].

Дані показники правового розвитку та технічно – матеріального забезпечення вказують на високий рівень інформаційно-електронної безпеки з урахуванням новаторства науково-технічного прогресу у цій державі та можливість швидко вирішувати нові проблеми щодо регулювання інформаційної безпеки як на загальному рівні, так і в контексті виборчого процесу.

Але навіть і даний підхід не зміг забезпечити стабільність виборчого процесу 2016 р., в результаті котрих ми знаємо про велику кількість скандалів пов'язаних з розкриттям електронної бази даних основних учасників виборчих перегонів минулого року – Дональда Трампа (кандидат від республіканської партії) та Гіллари Клінтон (кандидат від демократичної партії), а також фіксування неймовірно великої кількості хакерських атак на Північно-американський континент у день проведення голосування, що могло вплинути на результати виборів.

Одним з прикладів можна назвати хакерську атаку на штаб демократичної партії США у липні 2016 р.,

якій протягом місяця зазнав втручання до серверів від кіберзлочинців, результатом якого стали три взломи бази даних партії, а також розголошення електронної переписки між демократами, даних щодо виборів до Конгресу, а також отримання доступу до програм обробки даних після атаки на сервер Національного комітету демократичної партії [13]. Через місяць подібних атак зазнав штаб республіканця – Трампа, але в силу захищеності як державними службами, так і приватними компаніями, основної мети дана атака не досягла, хоча певним чином вказується, що основне завдання було створити збій у електронній системі республіканців [14]. Крім того, останніми даними розслідувань, вказується про атаки на 39 штатів російськими хакерами у день голосування. Основною метою даної атаки було взламвання програмного забезпечення виборчого процесу, а також отримати доступ до бази даних списків виборців [15]. Дані події вказують на той факт, що в Сполучених Штатах одразу після завершення після завершення виборчих перегонів 2016 р. почалася розробка нових методів та стратегічних підходів щодо захисту національної кібернетичної безпеки в сфері електронних технологій. Разом з тим, стає очевидним, що можливість впливу на виборчий процес шляхом інформаційних технологій у веденні нового типу кібернетичного протистояння.

Розглядаючи французький досвід інформаційно-електронної безпеки виборчого процесу потрібно зазначити, що за часів початку президентства Н. Саркозі у 2008 р. була видана третя Біла книга (документ, який визначає основні пріоритетні напрямки національної політики та безпеки Франції). Серед основних положень оборони та безпеки непалу увагу відводилося на інформаційну безпеку та розвитку нового виду кібернетичних війн. Саме за даними положеннями подальше у Франції почали вироблятися основні напрямки кібернетичної безпеки держави та створення відповідних стратегій захисту [16].

Відповідна програма мала чотири стратегічні мети: зробити Францію передовою державою світу в сфері кібернетичної безпеки, захистити суверенітет Франції в інформаційному полі, закріплення кібербезпеки основною національною інфраструктурою, забезпечення безпеки у інформаційному полі. Відповідні цілі повинні бути досягнуті через наступні області дії французького уряду: аналізу інформаційних процесів та прогнозування результатів; виявлення, запобігання та протидія негативних чинників; посилення та збереження наукових, технологічних, індустріальних та людських можливостей; прийняття французьким парламентом відповідних законів та інших нормативно-правових актів; захист інформаційної інфраструктури та вміння її ефективно управляти, розвивати міжнародні зв'язки; розповсюджувати знання та політику щодо об'єктів кібербезпеки.

Для рішення відповідних амбіційних проєктів, було перетворено Центральний відділ безпеки інформаційних систем на Національне агентство безпеки інформаційних систем у 2009 р., як основного органу

державної влади в сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Національне агентство безпеки інформаційних систем керується Генеральним секретарем Національної Оборони який є підзвітний Прем'єру-Міністру Франції. Утворення даного агентства пов'язане з необхідністю діяльності щодо захисту основних інформаційних інфраструктур у Франції. Основними завданнями даного органу є:

1) Оперативне реагування на кібератаки на основні інфраструктури органів державної влади та місцевого самоврядування.

2) Запобігти можливості використання новітніх електронних технологій та технічних пристроїв у створенні інформаційних загроз.

3) Вести політику, щодо усунення недоліків основних інфраструктур

4) Тримати суспільство інформованих щодо можливих кібернетичних загроз та проведення необхідних заходів інформаційної безпеки [17].

Однак не дивлячись на досягнення в сфері політики інформаційно-електронної системи, врешті решт у Франції під час президентських виборів 2017 р. мали місце певні широкі заходи щодо обмеження використання сучасних інформаційних технологій, а саме в сфері застосування електронного голосування, яке використовується для проведення виборів у французьких заморських територіях. Дане рішення, як каже державний секретар по зовнішній торгівлі, розвитку туризму та справам французів у зарубіжжі Маттіас Фекл, пов'язане з рекомендацією експертів Національного агентства з безпеки інформаційних систем щодо можливого надвисокого рівня кібератак, котрі можуть вплинути на результати волевиявлення громадян [18].

Але втім порушення кіберпростору виборчого процесу Франції під час виборчих перегонів за пост президента не вдалося. Єдиною жертвою хакерських атак став штаб кандидата в президенти від руху «Вперед!» Е. Макрона. Протягом з січня 2017 р. сервери його сили зазнали п'яти потужних хакерських атак, що вказує на виборність кіберзлочинців у організації плану дії щодо конкретного об'єкту та завдань [19]. Одним з результатів даного зовнішнього впливу можна назвати отримання доступу до 9 гігабайтів переписки членів партії та учасників передвиборчої кампанії Макрона. Дану інформацію зловмисники розмістили на сайті pastebin.com в п'ятницю ввечері, коли завершився термін дії кампанії та передвиборчої агітації. Протидію яку можна було визначити у той момент, було звернення представників виборчої комісії Франції до національних ЗМІ не публікувати відповідні дані до завершення виборів. Врешті решт дані події не завадили Е.Макрону стати наступним президентом 5-ї Французької Республіки.

ВИСНОВКИ

Таким чином на основі американського та французького досвіду інформаційно-електронної безпеки можна визначити основні пріоритети для українських реалій захисту інформаційної сфери виборчого процесу. Необхідними кроками, котрі повинні забез-

печити безпеку та правомірність виборчого процесу, а також можливість застосовувати новітні провідні технічні засоби та електронні системи повинні бути:

1) Розробка та прийняття нормативно-правових актів, перш за все Закону про інформаційно-електронну безпеку в Україні для забезпечення правового регулювання безпеки в інформаційній сфері. Також необхідне прийняття відповідних законодавчих змін до існуючого виборчого законодавства щодо інформаційно-електронної безпеки та застосування новітніх електронно-технічних засобів та систем.

2) Визначити основні органи державної влади, які будуть відповідальні за реалізацію відповідну концепцію та стратегію інформаційно-електронної безпеки виборчого процесу. Визначення місця та ролі ЦВК України, окружних та дільничних виборчих комісій щодо прав та обов'язків у сфері реалізації інформаційно-електронної системи.

3) Забезпечити інформування з громадянами про їх статус виборця та правил користування електронно-технічними засобами та системами під час виборчого процесу.

4) Створити освітні та професійні умови для забезпечення кадрів державних органів, які будуть займатися підтриманням інформаційно-електронної безпеки кібернетичного простору в цілому так і виборчого процесу в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб/ О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна. – 2-е видання, перероб. і доп. – Київ.: Юринком Інтер, 2012 р. – 544 с.

2. Малышевский Н.Н. «Технология и организация выборов». – Минск. Издательство «Харвест», 2003 г., – 256 с.

3. Ветренко И.А. Место и роль информационной безопасности в избирательных кампаниях. Ученые записки СКАГС, 2015 год. – № 3, – с.154 -157

4. Пушкарева Г.В. Политический менеджмент. Москва. Издательство «Дело» 2002 г., 400 с.

5. Кибервойны XXI века: самые громкие случаи применения кибернетического оружия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kommersant.ru/doc/2729773>

6. Закон України «Про Державний реєстр виборців» Верховна Рада України; Закон від 22.02.2007 № 698-V [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/698-16>

7. Шаміна Л.В. Сучасний стан і перспективи розвитку адміністративно – правового забезпечення реалізації конституційних виборчих прав громадян України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-7-2014/item/248-suchasnyy-stand-i-perspektyvy-rozvytku-administratyvno-pravovoho-zabezpechennya-realizatsiyi-konstytutsiynykh-vyborchikh-prav-hromadyan-ukrayiny-shamina-l-v>

8. Віктор Жора «Чи бути електронним виборам» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://infosafe.ua/article-4>

9. «Чи будуть в Україні електронні вибори» СОЦПОРТАЛ від 05.11.2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://socportal.info/2015/11/05/chibudut-v-ukrayini-elektronni-vibori.html>
10. David P. Fidle. Cyber Brief «Transforming Election Cybersecurity» may 2017 [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/CyberBrief_Fidler_Elections_OR_2.pdf
11. Американские гонки: машина для голосования [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://usa.lenta.ru/ref/machine/>
12. Мировые кибервойска: США, КНР, РФ, Украина / Antivirus.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antivirus.ua/content/mirovye-kibervojaska-ssha-kr-rf-ukraina>
13. Штаб Клинтон подтвердил хакерскую атаку на свою сеть EurAsiaDaily [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://easaily.com:8080/ru/news/2016/07/30/shtab-klinton-podtverdil-hakerskuyu-ataku-na-svoyu-set>
14. Хакеры взломали компьютерные сети предвыборного штаба Трампа и других республиканцев Newsru.com [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.newsru.com/world/19aug2016/hack.html>
15. Атаки российских хакеров во время выборов в США затронули 39 штатов LB.Ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/world/2017/06/13/368948_ataki_rossijskih_hakerov_vremya.html
16. Во Франции будет разработана новая концепция обороны и безопасности страны [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rodon.org/polit-070824122439>
17. The French Network and Information Security Agency. Press Release 2009 [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.ssi.gouv.fr/uploads/IMG/pdf/ANSSI_PRESS_RELEASE.pdf
18. Из-за кибератак Франция отказалась от электронного голосования на выборах Голос.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.golos.ua/politika/izza_kiberatak_frantsiya_otkaz_alas_ot_elektronnogo_golosovaniya_na_vyiborah_9247
19. Хакеры выложили в сеть 9 Гб переписки штаба Макрона Gordon.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/news/worldnews/hakery-vylozhili-v-set-9-gb-perepiski-shtaba-makrona-186831.html>

ДУДЧЕНКО
Наталія Василівна
dudchenkonv@i.ua

УДК 369.01

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF FINANCIAL SUPPORT FOR SOCIAL SPHERE IN UKRAINE

к.е.н., доцент кафедри
фінансів, Черкаський
державний технологічний
університет

У сучасних умовах обсяг фінансування соціальної сфери значною мірою визначає темпи суспільного розвитку країни. У статті розглянуто поняття бюджетного забезпечення соціальної сфери. Автором проаналізовано динаміку видатків на соціальну сферу, розраховано їх частку у ВВП країни. Виокремлено проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери. Запропоновано та обґрунтовано напрями вдосконалення фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні.

В современных условиях объем финансирования социальной сферы в значительной мере определяет темпы общественного развития страны. В статье рассмотрено понятие бюджетного обеспечения социальной сферы. Автором проанализирована динамика расходов на социальную сферу, рассчитана их доля в ВВП страны. Выделены проблемы финансового обеспечения социальной сферы. Предложены и обоснованы направления совершенствования финансового обеспечения социальной сферы в Украине.

Within the current economic environment, the volume of financing in the social sphere is largely determined by the rates of the country's social development. The article deals with the notion of budgetary provision for the social sphere. The author has analyzed the dynamics of expenditures on the social sphere and calculated their share in the GDP of the country. The problems of financial support of the social sphere have been singled out. The directions for the improvement of financing in the social sphere in Ukraine have been presented and substantiated.

Ключові слова: соціальна сфера, фінансування, бюджет, регулювання, соціальна політика

Ключевые слова: социальная сфера, финансирование, бюджет, регулирование, социальная политика

Keywords: social sphere, financing, budget, regulation, social policy

ВСТУП

Однією із ключових тенденцій останніх десятиліть стало підвищення рівня значущості соціальної складової цивілізаційного розвитку. У даному контексті, доцільно погодитися із науковцями [1], що в сучасних умовах важливим завданням економіки є забезпечення соціальним захистом усіх верств населення через застосування ефективної соціальної політики. Це, у свою чергу, потребує відповідного фінансового забезпечення.

Видатки бюджету на фінансове забезпечення соціальної сфери є однією з провідних статей витрат бюджету будь-якої країни. Формування ефективної системи соціального захисту населення та її належне фінансування набуває ключового значення при розбудові людиноцентричної суспільної моделі.

Питанням багатоаспектної проблематики пошуку шляхів вирішення завдань щодо фінансового забезпечення соціальної сфери присвячено праці багатьох вітчизняних науковців: О. Василика, А. Колота, І. Кичко, П. Курмаєва, Е. Лібанової, Л. Ярової та інших.

Незважаючи на те, що окресленим питанням приділяється достатньо уваги з боку науковців, проблема пошуку джерел фінансування проектів соціальної спрямованості не втрачає своєї актуальності. Разом з тим, недостатньо дослідженими є окремі питання фінансового забезпечення соціальної сфери України з огляду на сучасні тенденції розвитку соціально-економічної ситуації в країні.

МЕТА СТАТТІ

Метою даної статті є дослідження особливостей фінансування соціальної сфери України та обґрунтування можливих напрямів його вдосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використовувалися наступні методи: порівняльно-історичний – при пізнанні особливостей фінансування соціальної сфери України; експертних оцінок – з метою визначення напрямів удосконалення процесу фінансування соціальної сфери.

РЕЗУЛЬТАТИ

Питання, пов'язані із реалізацією соціальної політики завжди знаходилися у центрі уваги як наукової спільноти, так й суспільства в цілому. Це пов'язано із тим, що вибір конкретного механізму реалізації заходів соціальної політики, пошуку джерел фінансування є, певною мірою, дискусійним з огляду на перманентність соціальної сфери.

Ілюзії держави загального добробуту з максимальним рівнем державного забезпечення соціальних програм останнім часом замінюються прагматичною концепцією неспроможності навіть найбагатшого бюджету задовольнити всі соціальні проблеми без реальної загрози виникнення кризових тенденцій в економіці [2].

Сучасний підхід до фінансування соціальної сфери в Україні ґрунтується на багатьох джерелах, серед яких - бюджетне забезпечення, кошти юридичних та фізичних осіб, ресурси страхових фондів, сформовані за рахунок страхових відрахувань застрахованих осіб

та роботодавців, донорські кошти благодійних організацій і фондів, кредитування [3].

Об'єктивна необхідність державного фінансування соціальної сфери зумовлена відсутністю механізмів самозадоволення потреб населення у всіх необхідних соціальних благах та послугах, а також значною диференціацією громадян за рівнем доходу, яка значно посилюється в умовах економічної кризи [3].

Характерною ознакою розвитку соціальної сфери останніх років є недостатність обсягів як бюджетного, так і позабюджетного фінансування, що, в свою чергу, негативно позначається на темпах формування людського потенціалу, який є найважливішим детермінантом економічного розвитку України [1].

Аналіз інформації, наведеної у табл.1 засвідчив, що найбільшу питому вагу протягом досліджуваного періоду складали видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення. Їх частка, протягом аналізованого періоду, коливалася від 25,3% у 2011 р. до 30,92% у 2016 р..

Таблиця 1

Динаміка видатків Зведеного бюджету України на соціальну сферу та соціальний захист населення у 2010-2017 рр. [розраховано автором за даними [1; 5; 6]]

Статті видатків		Роки							
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*
Всього видатків бюджету		377,8	416,9	492,5	505,8	523,1	679,79	835,6	1000,7
Охорона здоров'я	млрд грн	44,7	49,1	58,5	61,6	57,1	71,0	75,41	95,05
	% до всіх видатків бюджету	11,8	11,8	11,9	12,2	10,9	10,44	9,02	9,50
Духовний і фізичний розвиток	млрд грн	11,5	10,8	13,6	13,7	13,9	16,23	16,89	23,033
	% до всіх видатків бюджету	3,0	2,6	2,8	2,7	2,7	2,39	2,02	2,3
Освіта	млрд грн	79,8	86,3	101,6	105,5	100,1	114,19	129,4	175,87
	% до всіх видатків бюджету	21,1	20,7	20,6	20,9	19,1	16,8	15,5	17,57
Соціальний захист і соціальне забезпечення	млрд грн	104,5	105,4	125,3	145,0	138,0	176,34	251,2	271,01
	% до всіх видатків бюджету	27,7	25,3	25,4	28,7	26,4	25,94	30,92	27,08
Всього на соціальний захист і соціальну сферу	млрд грн	240,5	251,6	299	325,8	309,1	377,76	472,9	564,96
	% до всіх видатків бюджету	63,7	60,4	60,7	64,4	59,1	55,57	57,45	56,46

* - дані на 31.05.2017

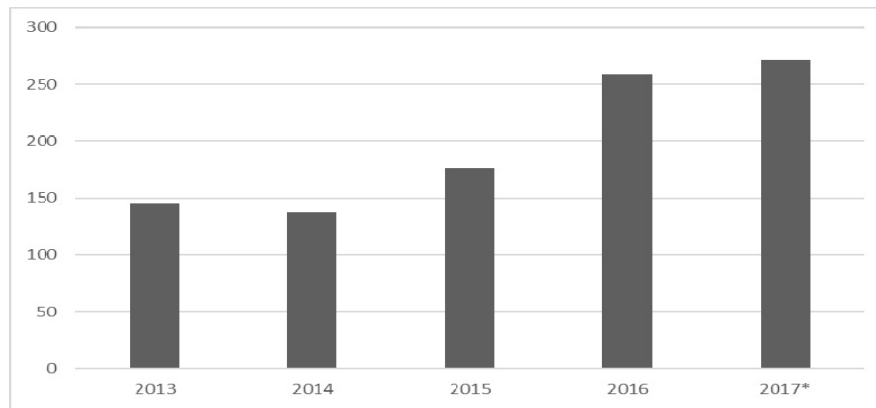
Графічну інтерпретацію динаміки видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист населення у грошовому вираженні в 2013-2017 рр. наведено на рис. 1.

Дані рис. 1 вказують що видатки на соціальний захист населення протягом 2013-2017 років зросли на 126 млрд грн. Найсуттєвіше зростання, порівняно із попереднім періодом відбулося у 2016 році – на 74,8 млрд грн.

Доцільно, на нашу думку, окреслити основні проблеми фінансування соціальної сфери України:

- не сформованість нормативно-правової бази;
- відсутність системи обліку та моніторингу отримувачів соціальних пільг та допомоги;
- недостатність власних джерел фінансування соціальної сфери;
- низька ефективність фінансового менеджменту.

Підвищення ефективності процесу фінансування соціальної сфери потребує реалізації чітко визначених заходів за двома напрямками.



* - дані на 31.05.2017

Рис. 1. Графічна інтерпретація динаміки видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист населення в 2013-2017 рр., млрд. грн. [розраховано автором за даними [1; 5; 6]]

1. Зростання фінансового потенціалу джерел видатків на соціальну сферу:

- проведення виваженої та прогнозованої політики доходів населення, спрямованої на їх поступове зростання;
- створення сприятливого підприємницького середовища;
- розробка системи мотивації до участі у проектах державно-приватного партнерства;
- оптимізація міжбюджетних відносин.

2. Підвищення ефективності функціонування інститутів соціальної сфери:

- розробка системи контролю, яка б забезпечувала цільове надходження коштів, які спрямовують на фінансування соціальної сфери [5];
- створення передумов для трансформації моделі управління соціальним розвитком [8];
- затвердження на законодавчому рівні соціальних стандартів, що реалізуються на території всієї країни [5];
- впровадження системи критеріїв/індикаторів для моніторингу та оцінки досягнення визначених цілей [3, с. 36];
- визначення ступеня участі та повноважень основних партнерів у фінансуванні та адмініструванні соціальних програм [3, с. 36];
- створення правових та економічних умов для розвитку ринку соціальних послуг.

ВИСНОВКИ

Основним завданням соціально-орієнтованої економіки є забезпечення соціальним захистом усіх верств населення через застосування дієвої соціальної політики, а формою її реалізації повинен виступати ефективний процес фінансування соціальної сфери [1].

На нашу думку, необхідним є подальше поєднання державних та приватних джерел фінансування соціальної сфери. Специфіка розвитку соціально-економічної ситуації в Україні засвідчує, що роль

держави у фінансуванні соціальної сфери буде зростати.

Перспективами подальших досліджень можуть бути розвідки присвячені визначенню впливу тіньових економічних процесів на функціонування соціальної сфери України.

Список використаних джерел

1. Яблочников С. Л. Стан та проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні [Електронний ресурс] / С.Л. Яблочников, Т.В. Євась, О.А. Жукова // Ефективна економіка. – 2016. - №10. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5172>
2. Панцир С. Фінансування соціальної політики України з державного бюджету 2003 року [Електронний ресурс]/С. Панцир//Парламент. – 2002. - №3. - Режим доступу: <http://parlament.org.ua/2015/08/15/chasopis-parlament-32002/>
3. Скулиш Ю.І. Вдосконалення механізму фінансування соціальної сфери в Україні / Ю.І. Скулиш // Економіка та держава. - 2011. - № 6. - С. 34-36
4. Сидор І.П. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти і вітчизняна практика / І.П. Сидор // Ефективна економіка. – 2015. - №9. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4298>
5. Щербина В.В. Проблематика фінансового забезпечення соціальної сфери України та шляхи їх вирішення. - [Електронний ресурс] / В.В. Щербина. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2014/Pravo/4_159419.doc.htm
6. Видаткова політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/bjdzhet/vidatkova-politika>
7. Кудінова М.М. Проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні / М.М. Кудінова, В.В. Варук // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. - №4. – С. 460-463.
8. Курмаєв П.Ю. Теоретичні та практичні підходи щодо формування моделі управління соціальним розвитком регіону / П.Ю. Курмаєв // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2010. – №73. – С. 104–113.

БОЙКО

Антон Олександрович
antonboyko11@gmail.com

УДК 351.741

ГАПОНОВА

Олена Олександрівна
olena_haponova@ukr.net**ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ
ЯК ПІДСИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ОТРИМАНИХ
ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**к.е.н., доцент, Сумський
державний університет**EVALUATION OF EFFICIENCY OF THE
LAW ENFORCEMENT AUTHORITY AS A
SUBSYSTEM OF THE NATIONAL SYSTEM
OF PREVENTION AND COUNTERACTION
TO LEGALIZATION OF FUNDS RECEIVED
BY CRIMINAL WAY**лаборант, Сумський
державний університет

У статті з'ясована необхідність оцінювання правоохоронних органів України як підсистеми національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Розроблено структурно-логічну модель оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів як системи масового обслуговування. Проведена практична апробація стійкості роботи правоохоронних органів України як підсистеми національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Сформований прогноз рівня ефективності роботи правоохоронних органів України за умови їх діяльності на тому ж самому рівні.

В статье обоснована необходимость оценки правоохранительных органов Украины как подсистемы национальной системы предотвращения и противодействия легализации средств, полученных преступным путем. Разработана структурно-логическая модель оценки эффективности работы правоохранительных органов как системы массового обслуживания. Проведена практическая апробация устойчивости работы правоохранительных органов Украины как подсистемы национальной системы предотвращения и противодействия легализации средств, полученных преступным путем. Сформирован прогноз уровня эффективности работы правоохранительных органов Украины при условии их деятельности на том же уровне.

The article clarifies the need to evaluate the law enforcement authority of Ukraine as a subsystem of the national system of prevention and counteraction to legalization of funds received by criminal way. The structural and logic model of the evaluation of efficiency of the law enforcement authority as a system of mass service is developed. Practical testing of the stability of work of law enforcement authority of Ukraine as a subsystem of the national system of prevention and counteraction to legalization of funds received by criminal way is carried out. The level of efficiency of the law enforcement authorities of Ukraine has been predicted provided that they operate at the same level.

Ключові слова: оцінка ефективності; протидія легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму; система масового обслуговування

Ключевые слова: оценка эффективности; противодействие легализации средств, полученных преступным путем и финансированию терроризма; система массового обслуживания

Keywords: evaluation of efficiency; counteraction to legalization of funds received by criminal way and to terrorism financing; mass service system

ВСТУП

На Європейський вектор розвитку України обумовлює необхідність провадження численної кількості реформ та формування нових ефективно діючих державних інституцій. Серед численної кількості проблем, які характерні для України, найбільш актуальною, на яку звертає увагу світова спільнота є боротьба з легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом. Виходячи з цього, перед законодавчими та виконавчими органами влади в

Україні постає завдання формування дієвої національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Складовим елементом даної системи виступають правоохоронні органи, ефективна діяльність яких виступає основою нівелювання протиправних дій різного роду в країні. Виходячи з цього, достовірно визначення акцентів реформування правоохоронних органів в Україні можливе тільки за рахунок дослідження ефективності їх нинішньої роботи.

Проблемою розвитку та формування національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, займається численна кількість українських науковців. Так, економічну складову даної системи вивчають Барановський О.І. [1], Ващенко О.М., Пластун О.Л. [4], Дребот Н.П., Сідельник О.П. [7], Коваленко В. В., Дмитров С.О., Єжов А.В. [9], в своє чергу, правові аспекти механізму протидії легалізації коштів отриманих незаконним шляхом висвітлені в роботах Білоус В.Т., Попович В.М. [2], Гуржій С.Г., Копиленко О.Л., Янушевич Я.В. [6], Буткевич С.А. [3].

Роль та ефективність правоохоронних органів в системі запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, а також рівень ефективності їх діяльності досліджена в роботах Зозуля І.В. [8], Осика І.М. [12], Сердюк А.М. [16].

Математичний інструментарій оцінювання ризиків різного роду та рівня ефективності економічних систем окреслений в дослідженнях Вітлінського В.В., Великоіваненка Г.І. [5], Лук'янової В.В., Головач Т.В. [10], Матвійчука А.В. [11], Бережного О.М., Дмитрова С.О., Меренкової О.В., Медвідь Т.А. [15].

В той же час, в сучасних наукових доробках, увага, в своїй більшості, зосереджується на оцінці комплексної національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, а не її складових. В свою чергу, діяльність правоохоронних органів оцінюється на базі відносних показників, в основу яких покладені чинники щодо виявлених правопорушення, обсягу відшкодованих збитків бюджету, кількості засуджених та інше.

Таким чином, актуальності набуває розробка саме структурно-логічної моделі кінного оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів як системи масового обслуговування. Отримані результати дозволять зробити висновки, щодо ефективності діяльності правоохоронних органів в розрізі швидкості їх реакції на протиправні дії та загальної стійкості правоохоронних органів до дії деструктивних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

МЕТА РОБОТИ

Побудова структурно-логічної моделі кількісного оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів як складової національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом за допомогою системи масового обслуговування з відмовами.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці вітчизняних науковців, матеріали періодичних видань, інформаційні бази даних державних органів, нормативно-правові акти

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного формалізації, математичний інструментарій системи масового обслуговування. Здійснено прогнозування за допомогою використання дискримінантних моделей.

РЕЗУЛЬТАТИ

Побудова структурно-логічної моделі кількісного оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів як системи масового обслуговування з відмовами передбачає проведення ряду послідовних етапів, які включають формування ознакового простору, обчислення релевантних показників оцінювання ефективності правоохоронних органів, таких як інтенсивність вхідного та вихідного потоків, інтенсивність потоку обслуговування заявок, стійкість правоохоронних органів як системи масового обслуговування; характеристика динаміки та декомпозиційний аналіз. Детальний опис зазначених етапів, їх сутнісну характеристику та супровідний математичний інструментарій представимо на рис. 1.

Переходячи до практичної реалізації кожного із зазначених етапів оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів як системи масового обслуговування, зображеного на рис. 1, наведемо вхідні статистичні дані (табл. 1).

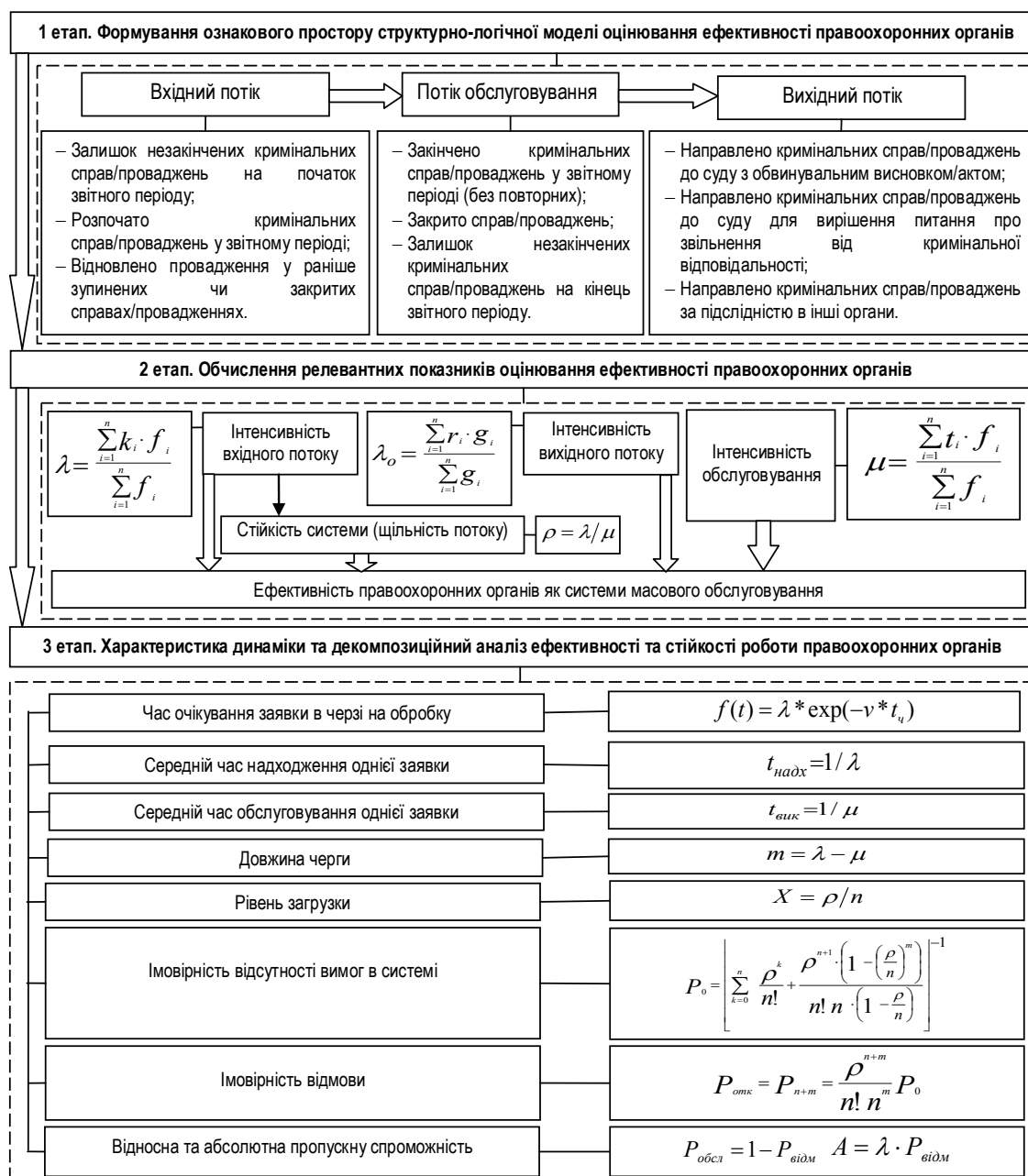
Отже, розглядаючи інтенсивність вхідного потоку, яка коливається від 11 до 72 заявок за рік і свідчить про зміну характеру тенденції розглянутого часового ряду у 2013 р.. Так протягом 2011-2013 рр. спостерігався чітко виражений спадний тренд. Починаючи з 2013 р. значення зазначеного показника щорічно поступово зростало, що можна апроксимувати за допомогою побудови лінії тренду у вигляді поліному другого ступеня (формула 1). Аналізуючи середньостатистичні річні дані щодо вхідного потоку оцінювання ефективності правоохоронних органів, зазначимо що щорічно в середньому за період 2011-2015 рр. кількість заявок, які поступали до розглянутої системи масового обслуговування становила 31 за рік, 15 за півроку, майже 8 за квартал, 3 щомісячно, 0,09 щоденно та 0,004 щогодини.

$$\lambda = 7.93 \cdot t^2 - 61.67 \cdot t + 128.73 \quad (1)$$

де λ - інтенсивність вхідного потоку інформації про фінансові операції та їх учасників;

t - індикатор року.

Незважаючи на те, що інтенсивність вхідного потоку інформації про фінансові операції є одним із визначальних показників оцінювання діяльності правоохоронних органів, даний показник не дозволяє дати всебічну оцінку їх роботи, тому виникає необхідність розгляду динаміка інтенсивності потоку обслуговування. В цілому зазначений індикатор має аналогічну тенденцію у порівнянні з інтенсивністю вхідного потоку, тобто значну варіацію в межах від 5 у 2013 році до 61 у 2011 р відповідно. В той же час, зауважимо, що кількість надходжень заявок в 1,27 раз більша кількості заявок, що обслуговуються. Аналізуючи середньостатистичні річні дані щодо потоку обслуговування правоохоронних органів, зазначимо що щорічно в середньому за період 2011-2015 рр. кількість заявок, які поступали до розглянутої системи масового обслуговування становила 24 за рік, 12 за півроку, 6 за квартал, 2 щомісячно, 0,07 щоденно та 0,003 щогодини.



Примітка: k_i - число надходжень заявок (вимог); f_i - частоту надходжень заявок (вимог); r_i - число вжитих заходів впливу за результатами контролю; g_i - частоту вжитих заходів впливу; t_i - число оброблених заявок (вимог); f_i - частота надходжень заявок (вимог); V - інтенсивність руху черги; t_q - середній час очікування у черзі; n - кількість каналів обслуговування; $P_{\text{обсл}}$ - відносна пропускну спроможність; $P_{\text{відм}}$ - імовірність відмови; A - абсолютна пропускну спроможність, тобто середнє число заявок, які надходять на обробку, в одиницю часу.

Рис. 1. Послідовність етапів оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів як системи масового обслуговування

Таблиця 1

Вхідні дані щодо оцінювання ефективності правоохоронних органів за 2011 – 2015 рр. [13, 14]

Показник	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6
Залишок незакінчених кримінальних справ на початок звітного періоду (од.)	35	36	3	7	9
Прийнято до провадження кримінальних справ у звітному періоді (од.)	168	98	16	23	48

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Відновлено провадження у раніше зупинених чи закритих справах (од.)	12	6	0	3	0
Закінчено кримінальних справ у звітному періоді (без повторних) (од.)	140	96	6	13	7
Направлено кримінальних справ до суду з обвинувальним висновком (од.)	131	80	4	6	3
Направлено кримінальних справ до суду для вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності (од.)	2	1	0	0	0
Закрито справ (од.)	7	13	2	2	2
Направлено кримінальних справ за підслідністю (од.)	13	17	0	5	8
Залишок незакінчених кримінальних справ на кінець звітного періоду (од.)	36	3	7	9	22
Установлена сума доходів, здобутих злочинним шляхом (за обвинувальними висновками) (тис. грн.)	177 168,00	247 321,43	6 508,74	43 116,63	9 991,05
Вилучено доходів, одержаних злочинним шляхом у ході досудового слідства (тис. грн.)	24 795,79	43 073,88	1 961,48	5 218,87	277,00
Накладено арешт на доходи, здобуті злочинним шляхом (тис. грн.)	85 959,62	3 530,06	13 223,28	11 280,00	277,00
Накладено арешт на майно обвинувачених (тис. грн.)	48 817,53	6 196,68	638,81	0,02	0,00

Паралельно із показником інтенсивності обслуговування правоохоронних органів як системи масового обслуговування на ефективність значний вплив здійснює інтенсивності вихідного потоку. Аналіз та порівняння даного показника із розглянутими вище дозволяє констатувати, що лише 58,19 % заявок вхідного потоку проходять до вихідного потоку, тобто кількість справ, за якими приймається те чи інше рішення правоохоронними органами в 1,72 рази менша кількості вхідних. Порівнюючи інтенсивність обслуговування та вихідного потоку заявок, зазначимо, що ефективність складає 73,98%, тобто кількість справ, які знаходяться в процесі обробки правоохоронними органами на 1,35 рази вища кількості тих справ, за якими було прийняте рішення. Аналізуючи середньостатистичні річні дані щодо вихідного потоку правоохоронних органів, зазначимо що щорічно в середньому за період 2011-2015 рр. кількість заявок, які поступали до розглянутої системи масового обслуговування становила 18 за рік, 9 за півроку, 5 за квартал, 2 щомісячно, 0,05 щоденно та 0,002 щогодини.

Наступним, але не менш важливим етапом побудови структурно-логічної моделі кількісного оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів виступає характеристика динаміки та декомпозиційний аналіз ефективності та стійкості роботи правоохоронних органів. На даному етапі виникає необхідність проведення декомпозиційного аналізу часових рядів інтенсивності обслуговування, довжини черги, стійкості системи, інтенсивності вихідного потоку та ефективності системи (табл. 2), що передбачає ідентифікацію трендової компоненти та прогнозування майбутніх тенденцій поведінки кожного з них. Так, якщо розглянути інтенсивність обслуговування та вихідного потоку, дані індикатори

характеризуються поліноміальними трендами, що дозволяє визначити прогностичну тенденцію на зростання. Переходячи до аналізу трендової компоненти стійкості функціонування правоохоронних органів як системи масового обслуговування, зазначимо наявність чіткої тенденції до підвищення даного показника в майбутньому, про що свідчить виявлена експоненційна залежність з коефіцієнтом детермінації на високому рівні 78,82%. В той же час, аналіз ефективності системи майже на 72% доцільно апроксимувати логарифмічною залежністю, що має тенденцію до зменшення в середньому за весь розглянутий проміжок часу.

Паралельно із декомпозиційним аналізом, набуває актуальності дослідження динаміки ефективності функціонування правоохоронних органів як системи масового обслуговування (таблиця 3) за допомогою таких показників як відносний показник динаміки (ВПД), відносний показник координації (ВПК) та відносний показник інтенсивності (ВПП). Так, аналізуючи ефективність системи на основі відносного показника динаміки, можна зробити висновок про зростання даного показника у 2012 році в 1,03 рази у порівнянні з 2011 роком, у 2014 році в 1,58 рази у порівнянні з 2013 роком, всі інші роки досліджуваного часового проміжку спостерігається спад. Відносний показник координації свідчить про найвище значення показника ефективності у 2012 році та варіації від 27,57% у 2015 році до 97,01% у 2011 році у порівнянні з базовим 2012 роком. Приймаючи за базу 2013 рік з найнижчими показниками спостерігаємо значення за 2015 рік на рівні 91,67% 2013 року, що є свідченням поступового погортання функціонування правоохоронних органів і вихід на тенденцію поступового підвищення ефективності функціонування.

Таблиця 2

**Декомпозиція трендової компоненти часових рядів стійкості та ефективності функціонування
правоохоронних органів як системи масового обслуговування**

Показник	Трендова компонента	Рівняння апроксимації тренду	Коефіцієнт детермінації	Прогноз
Інтенсивність обслуговування	Поліном другого ступеня	$\mu = 0.0007 \cdot t^2 - 0.0058 \cdot t + 0.0127$	0,9584	зростання
Довжина черги	Поліном третього ступеня	$m = 0.0001 \cdot t^3 - 0.0007 \cdot t^2 + 0.0011 \cdot t + 0.0008$	0,8998	Зростання, але меншими темпами у порівнянні з інтенсивністю обслуговування
Стійкість системи	Експоненційна залежність	$\rho = 1.0124 \cdot e^{0.0991 \cdot t}$	0,7882	Зростання
Інтенсивність вихідного потоку	Поліном другого ступеня	$r = 0.0005 \cdot t^2 - 0.0046 \cdot t + 0.01$	0,9349	Зростання
Ефективність системи	Логарифмічна залежність	$ef = -0.332 \cdot \ln(t) + 0.7411$	0,7181	Зменшення в середньому за досліджуваний проміжок часу, але поступове зростання, починаючи з 2013 року

Таблиця 3

**Показники характеристики динаміки ефективності функціонування правоохоронних органів як системи
масового обслуговування**

Показники	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
ВПД, %					
Інтенсивність вхідного потоку	-	0,65	0,14	1,74	1,73
Інтенсивність обслуговування	-	0,61	0,13	1,60	1,29
Довжина черги	-	0,87	0,14	2,25	2,89
Стійкість системи	-	1,06	1,01	1,09	1,34
Інтенсивність вихідного потоку	-	0,67	0,04	2,75	1,00
Ефективність системи	-	1,03	0,30	1,58	0,58
ВПК, %					
Інтенсивність вхідного потоку	100,00	65,12	8,84	15,35	26,51
Інтенсивність обслуговування	100,00	61,20	8,20	13,11	16,94
Довжина черги	100,00	87,50	12,50	28,13	81,25
Стійкість системи	63,90	67,98	68,89	74,78	100,00
Інтенсивність вихідного потоку	100,00	67,12	2,74	7,53	7,53
Ефективність системи	97,01	100,00	30,08	47,62	27,57
ВПІ, %					
Інтенсивність вхідного потоку	1131,58	736,84	100,00	173,68	300,00
Інтенсивність обслуговування	1220,00	746,67	100,00	160,00	206,67
Довжина черги	800,00	700,00	100,00	225,00	650,00
Стійкість системи	92,75	98,68	100,00	108,55	145,16
Інтенсивність вихідного потоку	3650,00	2450,00	100,00	275,00	275,00
Ефективність системи	322,56	332,50	100,00	158,33	91,67

Таким чином, справедливо зазначити, що ефективність діяльності правоохоронних органів в Україні знаходиться на низькому рівні, оскільки не за всіма справами вжиті заходи впливу, паралельно з цим, значна частина справ знаходиться без розгляду у зв'язку з переобтяженням персоналу роботою. Крім того, з кожним роком значення рівня ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні зменшується. Безумовно, у вибірку не потрапили данні які відображають вже частково реформовану систему запобігання злочинності в Україні, проте до 2015 р. справедливо зазначити про нагальну необхідність трансформаційних змін в даній складовій національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

ВИСНОВКИ

Таким чином, запропоновано науково-методичний підхід до оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів надає можливість отримати кількісні показники характеристики поточної та майбутньої ситуації щодо протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Це дозволяє сформулювати дієву систему контролю за правоохоронними органами з боку державних органів виконавчої влади та підвищити їх результативність за допомогою застосування різних інструментів впливу. Отже, трансформація правоохоронних органів в Україні повинна відбуватись не за формою, тобто створенням нових організаційних структур та складом, тобто зміною персоналу, а здійснюватись в розрізі підвищення швидкості реагування на правопорушення, гнучкості до зміни методів незаконних дій та зростання рівня стійкості внутрішньоуправлінської структури.

Виходячи з того, що правоохоронна система є ключовим елементом національної системи запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, то саме контроль за даним елементом на основі кількісних показників набуває першочергового значення і виступає основою дієвого реформування даних державних інституцій.

Список використаних джерел

1. Барановський О.І. «Відмивання» грошей: сутність та шляхи запобігання: монографія / О.І. Барановський; НАН України, Ін-т економ. прогнозування НАН України. – Х.: Форт, 2003. – 472 с.
2. Білоус В.Т. Організаційно-правове забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження / Білоус В.Т., Попович В.М., Попович М.В. – К., 2001. – 137 с.
3. Буткевич С.А. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму / С.А. Буткевич // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». – 2008 г. – Том 21 (60). – № 2. – С. 118–124.

4. Ващенко О.М. Сутність і місце фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в системі фінансової безпеки держави // Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.]; ред. А.О. Єпіфанов. – Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – С. 8-25.

5. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.

6. Гуржій С.Г. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти / С.Г. Гуржій, О. Л. Копиленко, Я. В. Янушевич та ін. – К.: Парлам. вид-во., 2005. – 216 с.

7. Дребот Н.П., Боротьба з легалізацією коштів, одержаних злочинним шляхом в Україні / Н.П. Дребот, О.П. Сідельник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2009. – № 25.

8. Зозуля І.В. Теорія і практика реформування системи МВС України: монографія / І.В. Зозуля. – Х.: Харків юридичний, 2008. – 480 с.

9. Коваленко В.В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: монографія / В.В. Коваленко, С.О. Дмитров, А.В. Єжов. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 140 с.

10. Лук'янова В.В. Економічний ризик: навч. посіб. / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – К.: Академвидав., 2007. – 464 с.

11. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком: навч. посібн. / А.В. Матвійчук. – К.: ЦНЛ, 2005. – 224 с.

12. Осика І.М. Критерії оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів: досвід США і Великобританії [Електронний ресурс] / І.М. Осика // Національна громадська платформа «Реформуємо МВС: прозорість та відповідальність». – Режим доступу: <http://police-reform.org/articles/index.php?do=print&id=1433232742>.

13. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.

14. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua>.

15. Оцінка та управління ризиком використання послуг для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму в комерційному банку: монографія / за заг. ред. О.М. Бережного; [С.О. Дмитров, О.В. Меренкова, Т.А. Медвідь, О.М. Ващенко]. – Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 114 с.

16. Сердюк А.М. Щодо критеріїв ефективності діяльності поліції закордонних країн / А.М. Сердюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Вип. 3, Т. 2. – С. 155–159.

ЛОУКОСТ – ПОЛІТИКА ЦІНОЮ 2 МЛРД. ГРН.

Генеральний директор ДП МА «Бориспіль» Павло Рябікін публічно представив усі нюанси перемовин з RYANAIR.

Розпочав свою доповідь Рябікін з сьогоднішніх можливостей летовища. За словами гендиректора, сьогодні аеропорт відображає хабову модель розвитку, співпрацює з більш ніж **50 авіакомпаній**, обслуговує **8,65 пасажирів на рік** і приносить **1,5 млрд. грн. прибутку**. Також керівництво планує вкласти 10 млрд. грн. на розвиток інфраструктури аеропорту, з яких частина – власні кошти, і частина – кредитні.

Пріоритетна політика «Борисполя» спрямована на оптимізацію пропускних можливостей до 2 млн пасажирів, додаткові виходи на посадку, розширення зони отримання багажу, реконструювання льотної зони, розширення трансферної зони, розширення процесору, облаштування паркінгу, значне подовження Галереї. У зв'язку з ситуацією у країні та безпекою пасажирів як безумовною цінністю, планується значне посилення системи безпеки, а саме застосування у роботі 20 баз даних та модернізація пропускного контролю та огляду.

З огляду на найближчі плани розвитку летовища, Рябікін пояснює в чому саме неприйнятні для «Борисполя» вимоги RYANAIR.

По-перше, пропозиції RYANAIR досить мінімальні: рейси у другорядні аеропорти з низькою частотою польотів (Ейндховен – 3 рейси, Скавста – 4 рейси, Станстед – 5 рейсів, Манчестер – 3 рейси).

RYANAIR для «Борисполя» – лише 1,5 % пасажиропотоку і 0,5 % доходу.

Окрім малої вигоди для українського аеропорту, RYANAIR висуває ультимативні вимоги щодо яких «Бориспіль» намагається вести переговори. Дані умови не можуть бути прийнятими, оскільки порушують українське законодавство, і вимагають регулювання Англійським правом.

Для більшого розуміння, наводимо конкретні вимоги RYANAIR, що є протизаконними:

- Безкоштовна аеронавігація;
- Безкоштовні стоянки для таксі;
- Безкоштовні площі для реклами;
- Безкоштовна оренда площ в терміналі;
- Безкоштовна система прийому багажу;
- Безкоштовні офіси для продажу авіаквитків;
- Безкоштовна земля для будівництва готелю;
- Закріплення місць стоянок літаків;
- Безкоштовні офіси для служби оренди автомобілів;

– Єдина ставка аеропортового збору \$7,5 на пасажирів на 4 роки;

– Виплата аеропортом 35% прибутків із доходів магазинів Duty-free;

– 60-денне кредитування з боку аеропорту (не відповідає вимогам щодо фінансової дисципліни);

– Арбітраж – Англійський суд.

Законодавство, яке порушується RYANAIR:

– Європейське законодавство (Guidelines on State aid to airports and airlines, 2014/C 99/03);

– Вимоги суперечать Господарському кодексу України (ч. 5 ст. 75);

– Застосування різних цін чи різних умов до рівнозначних угод є порушенням п. 2 ч. 2 ст. 13 ЗУ «Про захист економічної конкуренції»;

– Порушення ЗУ «Про запобігання корупції» (ч. 2 ст. 28);

– Порушення Постанови КМУ №297 від 11.04.2017;

– Вимоги суперечать Статуту ДП МА «Бориспіль» (п. 4.4);

– Положення про застосування знижувальних коефіцієнтів до аеропортових зборів (від 05.05.2017 №35-10/4-47).

Як висновок, Рябікін назвав розмір втрат аеропорту внаслідок прийняття умов RYANAIR. Якщо у іншого авіаперевізника за маршрутом Київ-Лондон сума аеропортових зборів в перерахунку на 1 пасажирів сягає від \$20, то RYANAIR вимагає встановити **єдиний аеропортовий збір за 1 пасажирів у розмірі \$7,5**. Внаслідок цього, авіакомпанії вимагатимуть встановлення рівних умов, тобто єдиного збору в \$7,5 за одного пасажирів і для них, що понесе **утрачену вигоду для «Борисполя» близько 2 млрд. грн. щороку**. Це доводить невідповідність контракту.

Для зменшення обурення українців, Рябікін запевнив, що наразі якнайменше з 5 авіакомпаніями ведуться переговори, 3 з яких – **лоукости**, що означає **наявність альтернативи**.

Наостанок свого виступу Рябікін додав: **«Я дотримуюсь своєї позиції і буду її дотримуватись до кінця, навіть якщо це спричинить моє звільнення».**

**Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"**

ПРОВОКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ ЧИ НЕГЛАСНА СЛІДЧА ДІЯ: ТОЧКА ЗОРУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Питання **провокації злочину** найчастіше згадується у справах про дачу чи одержання хабаря та у справах, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів. І найчастіше за все провокацію відносять до правоохоронців, оскільки у судовій практиці нерідко зіштовхувались із ситуацією, коли вчинення

людиною злочину спровоковано працівниками міліції або інших правоохоронних органів. Тож необхідно чітко розуміти, де саме провокація злочину, а де негласна слідча дія правоохоронних органів.

Поняття «провокація», що надається в кримінальному законодавстві, полягає у **спонуканні особи до**

вчинення злочину, котрий вона б, можливо, не вчинила без такої провокації.

Найдоцільніше розглядати поняття «провокація» з точки зору *психології*. За наукою, *провокація являє собою дію чи ряд дій з метою викликати зворотну реакцію особи*, яка, як правило, несе тяжкі наслідки. Провокація є одним з найвищих проявів мистецтва людського спілкування, який за своїм змістом покликаний прямо чи непрямо вплинути на дії людини.

Європейський суд з прав людини виключає відповідальність особи за злочин, вчинений *з провокацією зі сторони правоохоронних органів*. Та незважаючи на те, що **Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод** та протоколи до неї є *частиною національного законодавства України*, вітчизняні суди не в повній мірі зважають на норми цього документу, а то й зовсім ігнорують останній.

Поряд з цим **Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»** регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення **Європейського суду з прав людини** у справах проти України. Важливою є **ст. 17 Закону**, що передбачає застосування судами Конвенції та практики Європейського суду з прав людини, як джерела права, а **ст. 18 цього Закону** визначає порядок посилання на Конвенцію та практику Суду.

Європейський суд з прав людини не забороняє використовувати у кримінальному провадженні докази, що були отримані в результаті проведення негласних слідчих дій, наприклад, операцій під прикриттям чи контрольованої поставки. Втім, **ЄСПЛ забороняє судам використовувати докази, отримані в результаті провокації правоохоронців**. Тому проведення заходів, пов'язаних, наприклад, із використанням негласних агентів, повинне супроводжуватися відповідними гарантіями.

У цій частині ЄСПЛ виділяє **дві групи гарантій**. *Перша* стосується заходів, які вживаються безпосередньо на етапі здійснення контролю за вчиненням злочину. *Друга* – це процесуальні гарантії на стадії розгляду справи у суді.

Контроль за вчиненням злочину має місце у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин. **Він проводиться в таких формах:**

- контрольована поставка;
- контрольована та оперативна закупка;
- спеціальний слідчий експеримент;
- імітування обстановки злочину.

Контроль за вчиненням злочину полягає у перевірці за рішенням прокурора відомостей про готування вчинення або про вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину в формі контрольованої поставки, контрольованої або оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину, порядок та тактика проведення яких визначається законодавством та міжнародними договорами України.

Згідно чинного **Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»** підрозділи, що здійс-

нюють оперативно-розшукову діяльність мають право проводити операції з контрольованого вчинення діянь з метою виявлення та фіксації факту вчинення певних видів злочину.

Необхідно зазначити, що контроль за вчиненням злочину може входити до **оперативної комбінації**.

Законодавство не надає визначення даного поняття, та все ж воно існує.

Найбільш точним, на нашу думку, є тлумачення **А.А. Михайличенка**. На думку вченого, **оперативна комбінація** – це спосіб вирішення оперативного завдання, створення умов для проведення оперативно-розшукових дій та невід'ємний елемент оперативно-розшукової тактики, який включає в себе сукупність тактичних прийомів, методів, модельованих оперативними співробітниками з урахуванням ситуації, яка склалась, різних способів виконання, застосування яких впливає на вирішення поставленого завдання.

Та важливим є те, що під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, котрий вона не вчинила б, якби слідчий цьому не посприяв. Речі та документи, що були здобуті у такий спосіб, не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Згідно чинного законодавства, провокація підкупу, тобто дії службової особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду, – *карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*.

Те саме діяння, вчинене службовою особою правоохоронних органів, – *карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років та зі штрафом від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*.

Відповідно до **ч. 4 ст. 27 Кримінального кодексу України підбурювачем** є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину.

Провокація (підбурювання) до вчинення злочину з боку правоохоронців є порушенням **п.1 ст.6 Конвенції**.

«Українські судді не люблять цієї норми і невідомо чому посилаються на правові позиції пленуму Верховного Суду України, які не є керівними. На превеликий жаль, аналізуючи судову практику (а я почав займатися цією проблемою близько 2-х років тому), можу з упевненістю заявити, що адвокати, прокурори, судді не допрацьовують в цьому напрямку, не вивчають це питання та не бажають на практиці застосовувати норми Європейської Конвенції. У свою чергу працівники правоохоронних органів не бажають застосовувати ці положення на практиці. Не-

рідко останні вчиняють дії, направлені на маскування провокацій зі свого боку, що при розгляді кримінального провадження призводить до ускладнення побудови певної правової позиції захисника. І хоч на законодавчому рівні задекларована змагальність сторін, насправді нею і не пахне», – розповідає суддя Апеляційного суду Київської області **Олег Володимирович Ігнатюк**.

Суддя зазначив, що при перегляді справ про злочини, вчинені внаслідок провокації правоохоронними органами, слід звернути увагу на **чотири фундаментальні рішення ЄСПЛ**, «Тейшейро де Кастро проти Португалії», «Раманаускас проти Литви», «Баннікова проти Російської Федерації», «Веселов та інші проти Російської Федерації».

У справі «Тейшейро де Кастро проти Португалії» винесено вирок засудженому за перевезення наркотиків, оснований на показаннях двох поліцейських, котрі спровокували його до здійснення злочину.

Суддя Ігнатюк провів межу між неналежними діями працівників поліції в ході контрольованої закупки та діями звичайних агентів, які діють під прикриттям з метою отримання доказів щодо вчинення особою злочину без активного підбурювання до його вчинення. Заборона підбурювання поширюється як на працівників поліції, так і на осіб, які діють за їх вказівкою. Перед проведенням контролю за вчиненням злочину працівники правоохоронних органів повинні: володіти достатнім обсягом інформації про причетність особи до вчинення злочину; вступати у злочин лише на етапі його підготовки або вчинення; поведінка агентів повинна бути пасивною.

Про активну поведінку, яку може бути розцінено як провокація, може свідчити самостійне звернення до особи, повторні пропозиції після відмови особи, наполягання, що пояснюються в рішенні ЄСПЛ у справі «Раманаускас проти Литви». Справа полягала у тому, що заявник скаржився на використання в

кримінальній справі доказів, отриманих унаслідок підбурювання з боку поліції, що порушило його право на справедливий судовий розгляд справи щодо нього.

У справі «Баннікова проти Російської Федерації» (проведення співробітниками органів федеральної служби безпеки оперативно-розшукового заходу у вигляді перевіркової закупки, котре призвело до скоєння громадянкою злочину, пов'язаного із незаконним збутом наркотичної речовини), заявниця у своїй скарзі в ЄСПЛ стверджувала, що її визнали винною у вчиненні злочину, спровокованого правоохоронними органами через агента-провокатора й що вона не вчинила би злочину без їхнього втручання.

Європейський Суд з огляду на справи, ухвалив, що використання особливих методів ведення слідства – зокрема, агентурних методів, – не може саме по собі порушити право на справедливий розгляд. Ризик підбурювання з боку співробітників міліції, викликаний зазначеними методами, означає, що їхнє використання має бути суворо регламентованим. А в частині розгляду заяви про провокаційні дії, спрямовані на спонукання вчинення злочину з метою його викриття, Європейський Суд, звертає увагу на те, чи був би вчинений злочин без втручання органів влади.

На основі розглянутих матеріалів усіх справ, **Європейський Суд** визнав, що підбурювання з боку поліції має місце лише там, де задіяними особами – є посадові особи, співробітники служб безпеки або особи, що діють за їх розпорядженням – не обмежувані фактично необхідною пасивною слідчою діяльністю, а такі, що здійснюють такий вплив на особу, як підбурювання до вчинення злочину, що в іншому випадку не був би вчинений, з метою забезпечити докази й почати карне переслідування.

Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"

КІБЕРАТАКА В УКРАЇНІ

Кібератака на український бізнес

10 липня 2017 року Торгово-промислова палата України зібрала фахівців у сфері бізнесу для обговорення «гарячої» теми – наймасштабнішої кібератаки на українські підприємства.

Обговорення розпочав Президент ТППУ Геннадій Чижиков, і своїми коментарем щодо теми висловив думку більшості присутніх: «Наразі ми маємо більше питань, ніж відповідей». Це дійсно так, оскільки системи захисту українських підприємств виявились аж надто вразливими і піддалися нападу хакерів, що спричинило затримку робочих процесів установ.

Також окреме місце в обговоренні зайняло питання щодо форс-мажору: чи є кібератака форс-мажором та як це довести?

«У переліку обставин непереборної сили кібератака досі не значилась – тому нам довелося гідно приймати виклик і шукати правильне рішення в рамках закону. Починаючи з 27 червня 2017 р. юристи ТПП України надали вже понад 1000 консультацій на запити щодо підтвердження форс-

мажорних обставин у зв'язку із кібератакою. Ми й досі щодня продовжуємо отримувати понад 100 запитів на консультації. Торгово-промислова палата свідомо взяла на себе роль «голосу» бізнесу до влади і запрошує всіх об'єднати зусилля в пошуку найефективніших рішень захисту кожної окремої компанії зокрема та держави в цілому», – зазначив Чижиков.

Щодо форс-мажорних обставин позицію ТППУ висловила Алла Нестеренко – директор Дирекції правового забезпечення діяльності ТПП України:

«Торгово-промислова палата України зможе засвідчувати факти форс-мажорних обставин тільки на підставі документів, отриманих від Кіберполіції. На наш погляд, це має бути довідка або витяг про відкриття кримінального провадження. Для можливості оперативного реагування на численні звернення та використання достовірної інформації при засвідченні форс-мажорних обставин стосовно ситуації навколо кібератаки, ТПП України звернулася до Кіберполіції з проханням надати офіційне підтвердження термінів (дат початку та закінчення) здій-

нення кібератаки на корпоративні та мережі органів влади, а також роз'яснення, що є юридичною підставою, підтверджуючою здійснення кібератаки на мережі суб'єктів господарювання».

Занепокоєння ситуацією, що склалась висловив і керівник проектів та програм Департаменту безпеки Національного Банку України Антон Кудін: «Причина швидкого розповсюдження та вдалої атаки – невідповідність систем захисту. Нацбанк зробив висновки і буде підвищувати вимоги до кібербезпеки всередині установи за двома напрямками. По-перше, ми плануємо створити центр реагування на комп'ютерні інциденти, а по-друге, – розробимо нові правила для забезпечення безпеки інформації у банківській системі». Також він повідомив фахівців, що дана атака не була одно актовою дією, а є системною стратегією. За його словами, та кібератака, котру ми обговорюємо, розпочалась ще на початку 2017 року і зараз в модифікованому вигляді нанесла удар на завчасно виявлені слабкі місця.

Вчений секретар Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова Олександр Корнейко повідомив, що кібератаки розпочались ще задовго до 2017 р.. На його думку, перші схожі атаки мають початок з виборів Президента України у 2015 р. і ситуація, що склалась нині, – «показова вистава», адже при можливостях вірусу постраждали саме бізнес-структури, що означає, що метою не було отримати котрусь конфіденційну чи таємну інформацію.

«В Україні нині достатньо підготовлених кадрів та є накопичений досвід – фахівців із кіберзахисту готує понад 30 вітчизняних вищих навчальних закладів. Нам варто розвивати державно-приватне партнерство, адже поки що бізнес та держава знаходяться по різні сторони фронту, а треба об'єднувати зусилля і допомагати один одному. Ми переможемо, бо правда за нами», – додав Корнейко.

Найбільше питань у фахівців було до Геннадія Дубка – заступника начальника Департаменту кіберполіції Національної поліції України, адже найбільшою складністю для підприємців виявилось звичайне фіксування інфікування комп'ютерних систем працівниками кіберполіції.

«Працівники кіберполіції є у кожному регіоні України – їх можна викликати на підприємство, що постраждало для фіксування факту кібератаки. На сьогоднішній день в департамент кіберполіції звернулися близько 3 тисяч осіб. З офіційними заявами – вже понад 1,5 тисячі. Близько 200 заяв подали підприємства державного сектора, всі інші – приватні підприємці. Нині правоохоронними органами ведеться розслідування: ми шукаємо причетних до організації кібератаки», – повідомив Дубок. Також за словами службовця, департамент спрямував усі сили на розробку нової системи обслуговування населення у подібних ситуаціях.

До обговорення долучились і представники найбільших компаній, котрі зазнали втручання у роботу електронних систем.

Про особливості робочого процесу під час масштабної кібератаки розповів голова Авіаційного комітету при ТПП України, перший заступник

генерального директора Міжнародного аеропорту «Бориспіль» Євген Дихне: «Після кібератаки всі підприємства змушені жити по-новому, а це значить – витратити багато грошей на безпеку та вибудовувати систему управління підприємства по-іншому. «Бориспіль» працює по-новому з січня цього року. До кібератак на підприємстві готувалися ще з грудня, тому напад вдалося оперативно відбити. Аеропорт не припинив свою роботу і кілька днів працював не використовуючи дата центр. Крім електронних систем надважливим є й людський фактор – пильність персоналу. Також треба підвищувати рівень корпоративної культури. Постраждалі від вірусу підприємства можуть за лічені години «підняти» свою роботу, якщо попередньо побудувати альтернативну робочу мережу. Мета – не вберегтися від усіх можливих кібератак, а побудувати менш вразливу мережу та забезпечити її швидке відновлення після локальних зупинок».

Рішення підприємства про перехід на «ручний режим» роботи було єдиновірним і це допомогло уникнути більшого ураження і, відповідно, більш негативних наслідків. На думку Дихне, завжди треба бути готовим до найгіршого сценарію розвитку подій, але ще важливіше – завчасно розробити план дій щодо подолання проблеми.

За словами заступника голови правління «Приватбанку» Олександра Дрелінга, через кілька тижнів в Україні прогнозують нову хвилю кібератак, націлену на комп'ютерні мережі, що працюють на операційній системі Linux, а це 70 % ринку: і банківського, і державного. Щоб мінімізувати наслідки нових атак і по-максимуму захистити від них країну і підприємства, потрібно підготувати централізовані, загальні рекомендації не тільки банкам, але й іншим компаніям, щоб вони були готові до другої хвилі.

За деталями дискусії, фахівці дішли висновку, що потрібно по-іншому підійти до питання оцінки загроз, необхідно переходити на поведінковий аналіз, а не реагувати на готові проблеми.

Найбільш яскравий коментар з цього приводу надав партнер юридичної фірми Axon Partners Дмитро Гадомський:

«Замість боротьби з наслідками кібератаки («мочити» М.Е. Дос, наполягати на форс-мажорі тощо) компаніям потрібно «зафіксувати збитки». А зекономлені на цьому сили, час і гроші направити на підготовку до наступних атак. Як мінімум, варто прочитати EULA вашого вендора, щоб уже з самого початку знати, що жоден вендор не несе відповідальності за свій софт».

Директор Інституту комп'ютерних інформаційних технологій Національного авіаційного університету Олександр Юдін вважає за необхідність сформувати робочу групу з фірм довірчої зони. Створення команди професіоналів, які поєднані однієї ідеєю полегшить реагування на кіберзагрози.

«Мушу констатувати той факт, що ми маємо справу з кібервійною. Бізнес повинен бути готовим до того, що кібератаки триватимуть. Під час дискусії ми зробили зріз проблеми, щоб на основі почутого виробити ефективний механізм захисту вітчизняних підприємств та підготовки до нової хвилі атак», –

сказав голова Комітету з електронних комунікацій при ТПП України Володимир Коляденко.

В результаті обговорення можна чітко стверджувати, що дана кібератака має послугувати Україні як навчальна тривога, відштовхуючись від якої треба прогнозувати всі можливі подальші сценарії, і головне – бути до них готовими.

Відкрито кримінальне провадження

27 червня внаслідок несанкціонованої кібератаки постраждали тисячі державних та приватних установ. Директор департаменту комунікацій Національної поліції України Ярослав Тракало повідомив про відкриття 23 кримінальних проваджень за ст. 361 Кримінального Кодексу України – втручання в роботу електрообчислювальних приладів, або комп'ютерних мереж.

За його словами, протягом доби до Департаменту кіберполіції НПУ надійшло понад тисячу повідомлень про незаконне втручання в роботу комп'ютерних мереж.

За даними інформаційного агентства UNN (<http://www.unn.com.ua>), хакерських атак зазнали державні підприємства та установи, а саме Нацбанк, Ощадбанк, ПриватБанк, Укрпошта, Укренерго, Укргазвидобування, а також міжнародні аеропорти "Бориспіль" та "Київ".

Ситуацію прокоментував Прем'єр-міністр України – Володимир Гросьман: "Безпрецедентна атака, але наші ІТ-шники роблять свою роботу і захищають критичну інфраструктуру. Важливі системи не постраждали. Атака буде відбита, а зловмисники — виявлені".

29 червня в.о. голови Національного банку України Яків Смолій, повідомив про відновлення роботи частини вражених структур з посиланням на прес-службу НБУ, зазначає UNN.

Зміни до Податкового кодексу у зв'язку із кібератакою в Україні

Міністерство фінансів України ініціювало внесення змін до Податкового кодексу, що дозволять не накладати штрафних санкцій до платників податків за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних у зв'язку з кібератакою.

Хакерський напад на ряд установ України спричинив затримку абсолютно всіх фінансових та інформаційних процесів, починаючи від припинення

роботи банківських терміналів до порушення роботи державних органів.

Прецедент не оминув і Державну фіскальну службу України, яка мала накладати штрафи на платників податків за несвоєчасне подання податкової звітності, тобто накладних, що були виписані в період з 1 до 15 червня 2017 р..

Очевидно, що така проблема виникла не з вини платників податків, а через вірус. Та на жаль, чинний Податковий кодекс не передбачає такої ситуації для незастосування санкцій.

Саме тому Мінфін спільно з ДФС вирішили внести корективи в дану норму законодавства і 4 липня на засіданні Кабінету Міністрів України було схвалено Проект Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо реєстрації податкових накладних та/або розрахунків коригування до податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних".

За даними Мінфіну, законопроект дозволить не застосовувати до платників податків штрафні санкції за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних, що були видані з 01.06 до 15.06, і котрі будуть зареєстровані до 15.07.2017.

Проект вже схвалено в КМУ і наступним кроком були його подання на розгляд Верховної Ради України.

Суть запропонованих Мінфіном та ДФС змін полягають у тому, що до платників податків, котрі зіткнулись з проблемою реєстрації податкових накладних через форс-мажорні обставини – а саме кібератаку, котру раніше не було визнано такою в нормативному акті, не можуть бути застосовані штрафні санкції за порушення граничних строків реєстрації податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних, за умови реєстрації даних накладних до 15 липня 2017 р..

Оскільки проект ще не надійшов на розгляд ВРУ, у Мінфіні очікують коментарів від нардепів та, безпосередньо, його схвалення, оскільки проект мінімізує негативні наслідки вірусу для бізнесу України, – повідомляє Міністр фінансів України Олександр Данилюк.

З текстом законопроекту можна ознайомитись на офіційному сайті Міністерства фінансів України [<https://www.minfin.gov.ua>].

Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"

АУДИТОРИ УКРАЇНИ БУРХЛИВО ОБГОВОРЮЮТЬ НОВИЙ ЗАКОНОПРОЕКТ: "ПІДВОДНІ КАМЕНІ" ПРОПОНОВАНИХ НОРМ

Ініційований Міністерством фінансів України законопроект №6016 «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» має бути прийнятим до кінця 2017 р.. Такий термін визначено не дарма, адже прийняттям закону реалізуються умови Угоди України з Європейським Союзом, що була підписана у 2014 р..

Відповідно до Угоди про Асоціацію з ЄС, Україна зобов'язується поступово наблизити своє законо-

давство до законодавства ЄС, зокрема, вимог Директиви 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради про обов'язковий аудит річної звітності консолідованої звітності, зі змінами, внесеними Директивою 2014/56/ЄС Європейського Парламенту та Ради.

Термін виконання чітко зазначений: зміни мають бути впроваджені протягом трьох років з дати набрання чинності цієї Угоди.

Згідно Угоди, положення застосовуються з **01.11.2014 р.**, а отже, норми Директиви 2006/43/ЄС (зі змінами) мають бути впроваджені до **01.11.2017 р.**

Відповідно до чинного **Закону України «Про аудиторську діяльність»** від 22.04.1993, № 3125-XII, **аудиторська діяльність** являє собою підприємницьку діяльність, що включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудиту) та надання інших аудиторських послуг.

Аудит – є перевіркою даних *бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності* суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Метою законопроекту №6016 є:

- підвищення рівня *довіри інвесторів* до фінансової звітності вітчизняних підприємств, у т.ч. державних компаній, забезпечення її прозорості та зіставності;
- дерегуляція аудиторської діяльності;
- можливість виходу аудиторських компаній України на *європейські ринки* за рахунок визнання еквівалентності систем;
- розширення ринку аудиторської діяльності;
- підвищення *престижу та довіри* до діяльності аудиторів;
- викоринення корупції;
- підвищення довіри населення до українських банків, страхових компаній, інших публічних компаній, в т.ч. державних підприємств;
- створення належних умов для виходу національних компаній на *ринки капіталу*;
- підвищення довіри регуляторних органів до фінансової звітності компаній;
- створення *позитивного інвестиційного клімату* України.

Як повідомляється у **Пояснювальній записці** до законопроекту, прийняття норм закону допоможе *гармонізувати національне законодавство* у сфері аудиту фінансової звітності та аудиторської діяльності з чинним законодавством ЄС у даній сфері, розвитку аудиторської діяльності в Україні та інвестиційної привабливості національної економіки країни.

Та попри, як здавалося б, актуальні та ефективні умови, проект закону потрапив в ряд *найяскравіше обговорюваних*. Думки фахівців розділились.

Голова комітету з питань податкової та митної політики Ніна Южаніна оцінює законопроект як оптимальне рішення проблем сучасного аудиту: *«Впевнена, що ми знаходимося на початку великого шляху – започаткування нової системи суспільного нагляду за аудиторською діяльністю і прозорості ведення бізнесу, як це відбувається в європейських державах»*, – написала нардеп на особистому офіційному сайті (<http://yuzhanina.in.ua/novini/item/174-audytorska-diialnist-v-ukraini-shans-dlia-obiednannia-i-rozvytku.html>).

Висловили свою думку й інші представники держсектору, такі як **Олександра Кужель та Віктор Галасюк**.

Голова Комітету з питань промислової політики та підприємництва, заступник РПЛ з економічної політики Віктор Галасюк висловив зачепленню результативністю законопроекту на своїй сторінці у Facebook. На думку нардепа, запропонований Мінфіном законопроект №6016 "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" ставить під питання існування незалежного аудиту в Україні, несе ризики штучної монополізації ринку великими компаніями та загрожує національній безпеці.

"Формально проголошується, що мінфінівський законопроект синхронізує положення національного законодавства про аудит з європейськими нормами. Але диявол криється в деталях! Позиція вже понад 300 українських аудиторів полягає в тому, що законопроект №6016 несе загрозу існуванню незалежного аудиту в Україні, руйнує наявну систему саморегулювання аудиторської діяльності, штучно та необґрунтовано узалежнює професію аудитора від Міністерства фінансів, висуває необґрунтовані дискримінуючі вимоги, яких немає в Директивах ЄС, що призведуть до суттєвого обмеження конкуренції, утискання невеликих аудиторських компаній та фактичного знищення професії в регіонах", – зазначив Галасюк за результатами розгляду звернень представників **Союзу Аудиторів України та Аудиторської Палати України** щодо системних загроз, які несе даний законопроект.

Нардеп вважає, що такі ризики – це не *"випадкові помилки"* Мінфіну, а чиясь *добре спланована схема дій*, про що свідчить і той факт, що законопроект № 6016 був внесений всупереч регламенту Верховної Ради: *"По суті, законопроект №6016 є альтернативним депутатському законопроекту №2534, який якраз захищав інтереси українського аудиту. Як ви розумієте, з дати внесення депутатського законопроекту (03.04.2015) пройшло більше ніж 2 тижні, тому внесення альтернативного є незаконним! Але депутатський законопроект був відхилений профільним Комітетом, а урядовий з такими грубими недоліками, чомусь підтриманий"*. – стверджує **Галасюк**.

Також він закликав **Голову парламенту Андрія Парубія**, очільників усіх фракцій та груп Верховної Ради і засобів масової інформації *не допустити прийняття законопроекту № 6016 "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність"*, поставленого в розклад ВРУ.

Южаніна відповіла на коментар і зазначила, що проектом висуваються *більш жорсткі умови до суб'єктів аудиторської діяльності*, які матимуть право проводити обов'язковий аудит підприємств, що становлять суспільний інтерес. Проте такі вимоги, на думку Южаніної, є зрозумілими, оскільки держава має довіряти підтвердженій аудитором фінансовій звітності зазначених суб'єктів суспільного інтересу.

«Впевнена, цей проект не знищить професію у регіонах, а змусить аудиторів об'єднуватись і розвиватись. Стимулом до цього має бути, зокрема,

розищення сфери обов'язкового аудиту, що в перспективі може привести до зростання ринку обов'язкового аудиту майже у три рази», - запевнила нардеп.

Але переконати абсолютно всіх не вдалось, до позиції Віктора Галасюка приєдналась Голова Комітету Верховної Ради України з питань підприємництва, регуляторної та антимонопольної політики Олександра Кужель.

Нардеп досить яскраво прокоментувала виступ Ніни Южаніної на сайті Рада: «Мені соромно сьогодні було чути пані Южаніну, коли вона говорила, що не можна віддавати управління громадським організаціям по галузях. Це європейський принцип, це завжди європейці говорили, що це є найголовніше, чого немає в країні, яка не будує демократичне. В Італії, наприклад, реєстрацію веде торгівельна палата» [<https://rada.oporaua.org/novyny/novini/52-komitetu/komitet-z-pytan-pidpriemnytstva-rehuliatornoj-ta-antymonopolnoy-polityky/4686-kuzhel-oleksandra-volodymyrivna?vystup=1&keyword=%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B5>].

За словами Кужель, саме через підпорядкованість Міністерству фінансів, професія аудитора не розвинена до необхідного на теперішній час рівня.

Думку щодо пропонованих умов законопроекту висловила також Голова Аудиторської палати України Тетяна Каменська, що правда, не досить чітко, оскільки лишилась прибічницею нейтрального боку в обговоренні.

Так вона прокоментувала ситуацію: «Щодо хвилювань відносно швидкого прийняття нового профільного Закону, хочу сказати наступне. Деяка частина занепокоєнь виправдана, однак багато проблем, очевидно, просто надумані».

Зауваження надійшли і від Головного науково-експертного управління Верховної Ради України.

Першим «підводним каменем» ГНЕУ вбачають джерела фінансування Органу громадського нагляду над аудиторською діяльністю. Розглянутий закон зобов'язує суб'єкти аудиторської діяльності з суми винагороди за кожним договором обов'язкового аудиту (на підприємствах, які становлять суспільний інтерес) платити внесок на користь такого Органу, а кошторис «громадських наглядачів» буде затверджувати Мінфін, який забезпечує державну політику в сфері бухгалтерії. «Такий підхід суперечить природі Органу нагляду як незалежного органу», - йдеться у висновку експертів.

Цікавим є також зауваження щодо норми, що стосується обрання членів цієї Ради нагляду, в якій мовиться: «при обранні члена Ради нагляду враховуються досвід ... і бездоганна репутація». Та проблема в тому, що невідомо що саме розуміти під поняттям «бездоганна репутація», в чому вона вимірюється і за якими показниками оцінюється.

Не бездоганим є пункт законопроекту, що надає «Аудиторській палаті право застосовувати заходи дисциплінарної відповідальності до її членів», адже такі заходи застосовуються до осіб, які перебувають у трудових відносинах, тоді як члени АПУ в таких відносинах не перебувають.

Також передбачається **введення адміністративних покарань для аудиторів**. Експерти нагадують, що аудиторська діяльність носить суто договірний характер, а, отже, за порушення умов такого договору повинна наступати **господарська або громадянська відповідальність**, але ніяк не адміністративна.

Та **головним**, на думку фахівців, є те, що передбачена законопроектом **процедура організації з'їзду аудиторів надто ускладнена**, і вони не можуть стовідсотково запевнити, що голова АПУ буде виконувати свої обов'язки на громадських началах.

Незрозуміла і ліквідація АПУ, коли ж менш репресивним буде реорганізація діючої Палати.

Найконструктивніші зауваження та пропозиції висловили **представники професії аудитора**.

Аудиторська палата України у своєму експертному висновку вказує на спірні положення законопроекту. Так, зокрема потребують доопрацювання **питання про:**

- **термінологічний апарат**, який використовується в проекті, з метою його приведення у відповідності до Глосарію термінів Міжнародних стандартів аудиту та чинного законодавства (ст. 1);

- запровадження та особливості застосування **професійних стандартів**, в частині визначення компетентного органу до повноважень якого входить затвердження стандартів до використання, а також питання методологічного забезпечення аудиторської діяльності (ст. 13);

- визначення **правового статусу Органу суспільного нагляду** та порядку його фінансування (ст. 15);

- функціонування Ради з нагляду та Інспекції з якості (ст.ст. 16, 17);

- умови допуску до професії та визначення правового статусу Комісії з атестації (ст. 19);

- **професійну відповідальність аудиторів** та суб'єктів аудиторської діяльності, в частині визначення професійної відповідальності аудиторів, професійних обов'язків, професійного проступку, дисциплінарного впровадження та ін. (ст. 42).

За висновком АПУ, додаткового опрацювання потребують також **окремі положення:**

- не встановлено конкретні процедури, строки і порядок формування номінаційного комітету (ч. 1 ст. 16);

- не обумовлені питання методологічного забезпечення Органу суспільного нагляду та Комісії з атестації.

Варто звернути увагу на те, що у законопроекті **немає визначених критеріїв відбору незалежного аудитора** для проведення обов'язкової перевірки незалежним аудитором фінансової звітності установ та підприємств, відсутні норми, котрі визначають права обов'язки суб'єктів аудиторської діяльності та аудиторів під час здійснення ними аудиту та наданні інших послуг, що є неприпустимим для спеціального нормативного акту, що регулює професійну діяльність.

Загалом АПУ схвалює законопроект **лише за умови його суттєвого доопрацювання** із залу-

ченням представників аудиторської спільноти та професійних організацій аудиторів України.

На суттєві недоліки вказала і **Всеукраїнська професійна громадська організація «Спілка аудиторів України»**. Южаніна у своїй статті «Аудиторська діяльність в Україні: шанс для об'єднання й розвитку», посилалась на рішення позачергового з'їзду ВПГО «САУ», але без зазначення конкретних зауважень з їх боку і вимоги проведення регіональних слухань законопроекту.

Суттєвими та слушними для врахування є **думки безпосередніх авторів** нині чинного ЗУ «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993, № 3125-XII.

Зокрема, автор ЗУ «Про аудиторську діяльність», член ВПГО «САУ», Голова правління Аудиторської фірми «Аналітик» та заслужений юрист України – **Володимир Головач** наводить ряд пропозицій для врахування при доопрацюванні законопроекту.

Перша пропозиція стосується назви закону. Назва законопроекту в редакції Мінфіну мала назви: «Про аудит фінансової звітності», «Про аудит фінансової звітності та аудиторської діяльності», «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» – останні варіанти. Натомість, пропонується назва закону **«Про аудиторську діяльність»**. Це пояснюється тим, що *аудит фінзвітності є складовою частиною аудиторської діяльності* і, відповідно, є поняттям вужчим.

Звертається увагу також *до обов'язкового проведення аудиту*, про котре не йшлося в законпроекті Мінфіну. Представники Мінфіну пояснюють тим, що перелік суб'єктів, для яких проведення аудиту є обов'язковим, знайде своє відображення в Законі «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Та питання обов'язкового проведення аудиту, на думку Головача, *має бути викладено в усіх законах, що стосуються суб'єктів підприємницької діяльності*.

Окреме місце має **сертифікація аудиторів і допуск до професії**. Законопроектом сказано, що процесом сертифікації керує Мінфін, що не логічно, з точки зору незалежності в оцінюванні аудиторів. Тому доцільним було *формування Атестаційної комісії шляхом відбору по одному не практикуючому аудитору* від Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерства фінансів України. Також, по три непрактикуючих аудитора делегують з'їзд аудиторів України та Всеукраїнські загальні збори викладачів аудиту вищих навчальних закладів четвертого рівня акредитації.

Приділяється увага щодо конкретних критеріїв до кандидатів в аудитори. В. Головач пропонує викласти дану статтю в такій редакції: «Право на отримання Сертифікату мають громадяни України, що здобули повну вищу економічну або юридичну освіту, документ щодо якої визнається в Україні, мають необхідні знання з питань бухгалтерського обліку, оподаткування, права, організації бізнесу, інформаційних технологій та аудиту і набули досвіду роботи не менше трьох років підряд на посадах помічника

(асистента) аудитора, ревізора, бухгалтера, юриста, фінансиста та економіста або протягом зазначеного терміну здійснювали наукову чи викладацьку діяльність з питань аудиту.

При визначенні необхідного рівня знань кандидатів в аудитори можуть бути зараховані знання з бухгалтерського обліку, організації бізнесу та інформаційних технологій, здобуті при отриманні академічної освіти в університеті чи прирівняному до нього навчальному закладі. Порядок зарахування таких знань *затверджується Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю за поданням Атестаційної комісії*.

Особи, що мають досвід роботи більше десяти років на посадах помічника (асистента) аудитора, ревізора, бухгалтера, юриста, фінансиста чи економіста, складають один іспит з аудиту.

Обсяг знань з питань бухгалтерського обліку, оподаткування, права, організації бізнесу, інформаційних технологій та аудиту для проходження обов'язкового теоретичного навчання на академічному та професійному рівнях визначається терміном не менше, ніж на п'ять років.

Програми іспитів та порядок їх складання розробляються професійними організаціями з методичного та наукового забезпечення аудиту з урахуванням вимог нормативно-правових актів України та міжнародних стандартів і за поданням Атестаційної комісії затверджуються Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю.

Проходження навчання для складання іспитів не є обов'язковим.

Розмір платежів за сертифікацію аудиторів визначається Атестаційною комісією і затверджується Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю.

В законопроекті **орган суспільного нагляду** фактично є структурним підрозділом Мінфіну, що суперечить нормам **Директиви 2006/43/ЄС** в редакції **Директиви 2014/56/ЄС**, де сказано *про незалежність органу від підпорядкованості державному сектору*. Законопроект також оминає питання *нормативно-правового регулювання аудиту та науково-методичного забезпечення аудиторської діяльності*.

З наведених коментарів та зауважень політиків і аудиторів, можна побачити, що думки розділились надто різко. З пропозицій аудиторської спільноти, котрі є найконструктивнішими, ми запевняємось, що кожен закон має бути написано, або хоча б узгоджено, з представником професії, діяльності котрої він буде регулювати. Тому можна стверджувати, що проект має бути доопрацьований, і що найважливіше – **доопрацьований якісно**, щоб надалі у фахівців, експертів і, безпосередньо, аудиторів не виникало проблем у діяльності і сумнівів щодо некомпетентності законодавців.

З текстами документів можна ознайомитись на офіційних джерелах:

Проект Закону України №6016 «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61045]

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [[http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf)]

Директива 2014/56/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16 квітня 2014 р., що вносить зміни до Директиви 2006/43/ЄС про обов'язковий аудит річних звітів та консолідованих звітів [http://www.apu.com.ua/attachments/article/762/Direktiv_a%202014-56-EU.pdf]

Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993, № 3125-XII [<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>]

Проект Закону України №2534 «Про аудиторську діяльність» [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54644]

*Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"*

ПРОДУКТИВНА СПІВПРАЦЯ ВРУ З ДЕРЖЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ: ПРИЙНЯТО ЗАКОНИ

22 червня 2017 р. засідання Верховної Ради України було вельми продуктивним з огляду на схвалення двох законопроектів, що були розроблені спільно з Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України.

За даними офіційного веб-порталу Верховної Ради України, в підтримку законопроекту №4941 «Про енергетичну ефективність будівель», свої голоси віддали 259 народних депутатів України; в підтримку законопроекту №4901 «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання» – 238 народних депутатів.

Необхідно зазначити, що прийняття даних ЗУ є важливою подією для Держенергоефективності, адже розроблялись проекти нормативних актів за їх безпосередньої участі.

Цю подію яскраво прокоментував Голова Держенергоефективності Сергій Савчук. На думку Савчука, це довгоочікувані і значимі зміни для українців адже завдяки першому ЗУ закладаються основи для скорочення енергоспоживання у будівлях, завдяки другому – шляхом обліку населення платитиме лише за спожиті ресурси, а не за нормами. Крім цього, облік дозволить контролювати ефективність реалізації заходів з енергоефективності. Все це сприятиме забезпеченню енергоефективності в будівлях і зменшенню витрат споживачів на оплату комунальних послуг, що запроваджує європейський підхід.

Законом України «Про енергетичну ефективність будівель» регламентовано правові та організаційні засади діяльності у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель і спрямований на створення умов для зменшення споживання енергетичних ресурсів у будівлях, також унормовано питання регулювання правовідносин, що виникають у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель, з метою підвищення рівня такої енергоефективності з урахуванням місцевих кліматичних умов, а також вимог до мікроклімату приміщень у будівлях.

Також він передбачає ряд умов для реалізації встановлених положень. Перш за все, встановлюються заходи із підвищення енергетичної ефективності будівель, запроваджуються інструменти фінансування і безпосереднього здійснення таких заходів, вводиться система незалежного моніторингу якості енергетичних сертифікатів. Усі ці дії спрямовані на

реалізацію національних планів збільшення кількості будівель з близьким до нульового споживання енергії.

Щодо Закону України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання», він передбачає обов'язковий приладний комерційний облік комунальних послуг і розподільний облік.

Комерційний облік полягає у визначенні за допомогою вузла обліку (та/або за встановленими нормами у передбачених законом випадках) кількісних показників отриманої споживачем комунальної послуги, на підставі яких проводяться розрахунки між споживачами та виконавцями комунальних послуг. Розподільний облік провадиться шляхом визначення за допомогою індивідуального вузла обліку (приладу-розподільника теплової енергії та/або за встановленими нормами у передбачених законом випадках) кількісних показників отриманої споживачем комунальної послуги, на підставі яких проводиться розподіл показів будинкового вузла обліку між споживачами у будівлях, де розміщено два та більше споживачів.

Також Закон визначає:

- механізм оплати за встановлення, заміну та обслуговування вузлів обліку (визначається для кожного будинку окремо);

- перелік обов'язкової інформації для формування рахунків за комунальні послуги та доступ до такої інформації;

- загальний порядок доступу до вузлів обліку;

- відповідальність за невиконання вимог закону.

За думкою фахівців Держенергоефективності, прийняття Закону дозволить знизити на 75% обсяг необлікованих витрат води у внутрішньобудинкових системах та скоротити споживання теплової енергії протягом 1-3 років в середньому на 15-20 %, що, у свою чергу, сприятиме зменшенню споживання газу та скороченню викидів парникових газів.

Також необхідно зазначити, що Закони було розроблено з метою імплементації низки статей Директиви 2012/27/ЄС про енергетичну ефективність, що є виконанням взятих Україною зобов'язань перед Європейським Союзом.

З текстом Директиви 2012/27/ЄС можна ознайомитись на офіційному сайті Держенергоефективності [<http://saee.gov.ua>].

В сторону прийнятих актів посипались різні за

настроєм коментарі. Виступаючи на засіданні Уряду, Янец Копач, директор Секретаріату Енергетичного Співтовариства, висловив захоплення рішенням Уряду України про схвалення цього законопроекту. Він також запевнив, що в подальшому Секретаріат Енергетичного Співтовариства підтримуватиме народних депутатів України при його розгляді. Янец Копач висловив сподівання, що законопроект буде прийнято цього року.

«ЗУ «Про енергетичну ефективність будівель» важливий, необхідний, своєчасний (можливо, приймається навіть із запізненням). Український фонд будівель перебуває у надзвичайно плачевному стані, огорожувальні конструкції зношені, «холодні», інженерні системи неефективні, великий відсоток систем взагалі в аварійному стані, експлуатація відбувається в хаотичному режимі, управління – в ручному. Все це призводить до того, що фактичний клас енергетичної ефективності будівель лише в поодиноких випадках буває вище класу D, а більшість будівель взагалі мають найнижчі клас F-G» – прокоментувала Катерина Шишка, технічний директор ЕСКО «ЕнергоІнжиніринг».

Та вона також підкреслила проблемні питання:

– питання сертифікації енергоаудиторів. До складу акредитаційної комісії повинні входити не академічні «боги» зі статусом д.т.н., а фахівці, обізнані саме на роботі Директиви ЄС 2010/31/ЄС «Про енергетичну ефективність будівель» та маючі практичний досвід енергоаудитів за європейською методикою та впровадження енергоефективних проектів в будівлях;

– Обстеження будівель (ст. 10 законопроекту). На сьогоднішній день відсутня методика обстеження, про яку йдеться у ст. 10. При обговоренні законопроекту в профільних комітетах ВР України та в КМУ неодноразово заходила мова про розроблений

Інститутом будівельних конструкцій софт, але ніхто із практикуючих аудиторів будівель не мав змоги «опробувати» цей софт і надати свої зауваження/коментарі щодо його роботи;

– В Законі не чітко визначено різницю між обстеженням інженерних систем будівлі та енергоаудитом. Також є загроза підміни понять «енергетична сертифікація будівель» та «енергоаудит».

Зауваження щодо Закону привів і Сергій Парасочка, директор НВЦ «Теплокомплект» – «Я не приєднуюсь до лозунгу «Ура! Крига скресла!», що прозвучав в соціальних мережах з приводу законопроекту. На питання: «Що очікуєте від початку роботи цього закону?» маю відповідь: В цій редакції та за сучасного стану законодавчої бази з питань енергоефективності закон не запрацює взагалі».

Щодо іншого прийнятого закону – ЗУ «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання», яскравий коментар надано на порталі Gorod.cn.ua [<http://www.gorod.cn.ua>]: – «Прийнявши 22 червня на засіданні Верховної Ради Закон України Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання, депутати, фактично змінили правила гри на ринку комунальних послуг. Сьогодні ще важко сказати, добре це, чи погано, але проглядається одне – фінансувати нововведення доведеться громадянам країни».

За нашою думкою, обидва схвалені нормативних акта взаємодоповнюють один одного і спонукають до раціонального використання комунальних ресурсів, але провадити їх необхідно з адекватною оцінкою реальної ситуації в країні, дотримуючи при цьому інші законодавчі норми.

*Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"*

В УКРАЇНІ ГРОМАДЯНИ СПЛАЧУЮТЬ КВАЗІ-ПОДАТОК АБО ЯК УКРАЇНЦІ СПЛАЧУЮТЬ ПРИХОВАНИЙ ЗБІР

При купівлі побутової техніки та електроніки кожен з нас сплачує кошти за «приватну копію» та за отримання висновку санітарно-епідеміологічної експертизи, хоч, певно, не кожен з нас про це знає.

До вартості мобільних телефонів, ноутбуків, планшетів на ряду іншої електроніки включається збір за так звану **авторську копію**, що передбачено

Законом України «Про авторське право і суміжні права» та відповідною **Постановою Кабінету Міністрів України «Про розмір відрахувань, що сплачуються виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеозграмах»**. Даний збір є квазі-податком, котрий має сплатити споживач за можливість робити копії якихось матеріалів за допомогою придбаного девайсу.

Отримані кошти надходять до **організацій колективного управління**, які повинні розділити їх між власниками авторських прав на товар.

Така система була утворена в доцифрову епоху електроніки, і навіть вже згадувана Постанова уряду

була прийнята в далекому 2003 році. Тож необхідно зазначити, що за цей період науково-технічний розвиток порівняно просунув наші технічні можливості на високі шаблі, і сучасна техніка відтворює твори-продукти авторів без їх безпосереднього запису на пристрій.

Та з огляду на мало обізнаність покупців щодо квазі-податку, виникає безліч питань до звітності організацій колективного управління і розподілених ними коштів. Їх діяльність контролює **Державний департамент інтелектуальної власності**, але оприлюднених звітів щодо перерахувань кожним конкретним підприємством зібраних податків ми не бачимо. Як і не знаємо **за яким принципом відбувається цей розподіл**, адже деякі виробники обмежують можливість власного продукту копіювати чи переглядати котрісь твори, і тому відрахування податку не може бути рівним для усіх.

Також існує **необхідність отримання висновків санітарно-епідеміологічної експертизи**, що досить дивно в порівнянні з вимогами до техніки в **Європейському Союзі**.

За даними *Представництва України в Європейському Союзі* [<http://ukraine-eu.mfa.gov.ua>], вимоги ЄС встановлюються директивами та регламентами і не потребують висновків СЕЕ.

І хоча Україна на шляху євроінтеграції розробляє регламенти для техніки та електроніки на основі директив ЄС, скасовувати висновки СЕЕ не поспішає.

Ця ускладнена і непотрібна на думку *менеджера комітету побутової електроніки Європейської бізнес-асоціації Вікторії Куликової*, процедура лише перешкоджає розвитку даного виду бізнесу в Україні.

Тож залишається вірити, що дане питання зацікавить наш Уряд з точки зору доцільності і найближчим часом дана система буде в минулому.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ РОЗПОВІВ ПРО КОРИСТЬ ЕЛЕКТРОННОЇ ГРИВНІ

За даними НБУ - електронна гривня частково замінить готівкову та безготівкову національну валюту та створить конкуренцію на ринку безготівкових розрахунків.

"Це один з інструментів, який в так званому fintech-просторі прискорює розрахунки, робить їх набагато більш безпечними та вигіднішими. Це доступність до своїх ресурсів 24/7. Це зручний інструмент для проведення невеликих розрахунків за допомогою мобільних пристроїв, і це безпечний інструмент. Світ рухається в цьому напрямку, і ми не можемо стояти осторонь. Ми також повинні всі ці інструменти запроваджувати", – пояснив виконавчач обов'язків Голови Нацбанку України **Яків Смолій**.

Також він додав, що зараз у більшості використовуються платіжні картки, щоб розраховуватися безготівковою гривнею. Вони вимагають авторизації процесів в центрі передачі даних, елементів захисту - пінкоди або CV-коди, що створює гарні умови для шахраїв.

За словами в.о. голови НБУ, за умови використання електронних гаманців, ці ризики зменшаться, а

ПРЕС-СЛУЖБА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БІЗНЕС АСОЦІАЦІЇ ПОВІДОМИЛА ПРО СУТТЄВЕ ПІДВИЩЕННЯ УВАГИ ІНВЕСТИТОРІВ ДО УКРАЇНИ

За даними ЄБА, на поточний період індекс інвестиційної привабливості [b] складає 3,15 балів за 5-бальною шкалою.

За інформацією, останній раз позначка індексу була більшою за 3 бали лише наприкінці 2011 р..

В самій асоціації яскраво коментують дане явище: «Здається, бізнес потроху оговтується від постійного стресу кризових років та нарешті починає займати активну позицію».

Також, в асоціації відзначили цілу низку позитивних зрушень, які сталися в Україні з початку 2017 року, зокрема, фахівці відзначили відкритість державних даних, поступову дерегуляцію, розвиток електронних сервісів, спрощення процедури отримання дозвільних документів на будівництво, мораторій на перевірки, послаблення валютного контролю, запровадження інституту приватних виконавців тощо.

З текстом ЗУ «Про авторське право і суміжні права» та Постановою КМУ «Про розмір відрахувань, що сплачуються виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах» можна ознайомитись за посиланнями на офіційні джерела: [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>; <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/992-2003-%D0%BF>].

*Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"*

розмір транзакцій такий, що "клієнт майже не ризикує".

"У поняття "електронні гроші" ми вкладаємо облік залишків на рахунках клієнтів у, скажімо, процесінговому центрі. Доступ до цих залишків здійснюється через Інтернет за допомогою або мобільних засобів, або через веб-інтерфейс з комп'ютера", - зазначив **Смолій**.

Також, на думку Смолія, не можна оминати того факту, в умовах розвитку електронних грошей на ринку безготівкових розрахунків зростає конкуренція, завдяки якій зменшаться комісійні витрати, плата за проведення транзакцій, збільшаться обсяги проведення безготівкових операцій, але про емісію додаткового обсягу грошей не йдеться.

"Це емісія іншого виду грошей, які міняються або на готівку, або на безготівку. Тобто додаткової емісії як такої не створюється. Це вид інструменту, який можна купити за готівку або за безготівку", – пояснив Смолій.

*Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"*

І хоча у 1-му півріччі 54% інвестори залишаються незадоволеними бізнес-кліматом, проте, цей показник на 13% нижчий за попередній, адже у грудні таких було 67%, додали в ЄБА.

"Інвестиційний клімат став більш передбачуваним, тому що не відбувалося різких погіршень ситуації, а бізнес за цей час звик до наявних умов і пожвавив свою активність", - йдеться в повідомленні Європейської Бізнес Асоціації.

У своєму дослідженні ЄБА проаналізувала експертні оцінки 142 керівників найбільших міжнародних та українських компаній.

*Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"*

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Нещодавно у Кабміні відбулися два заходи, які стосуються майбутнього кожного громадянина України.

Організатори презентували засоби, які уряд планує використати для досягнення середнього показника оплати праці на рівні 500 євро, - зазначає юрист Андрій Вігірінський.

Перший захід – презентація бюджетної резолюції. Документ на три роки зберігає апробований у 2017 році механізм, який дозволив підвищити мінімальну зарплату до 3 200 грн. без подвоєння видатків держбюджету на оплату праці бюджетників.

Збережено свідомо занижений показник прожиткового мінімуму, який не має нічого спільного з вартістю споживчого кошика і одночасно виконує роль посадового окладу працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки.

Таким чином, мінімальна зарплата при консервативному сценарії розвитку економіки з 2018 р. може становити 3 723 грн., з 2019 р. – 4 173 грн., з 2020 р. – 4 425 грн. А ось прожитковий мінімум у січні 2018 р. становитиме 1 762 грн., у січні 2019 р. – 1 912 грн. та 2 073 грн. – у січні 2020 р..

Другою знаковою подією стала селекторна нарада. Міністр соціальної політики Андрій Рева озвучив думки та тези, які змушують замислитися над надмірним і агресивним прагненням уряду подолати дефіцит Пенсійного фонду і вивести з тіні ринок оплати праці.

"Нам доведеться подумати про те, щоб рівень мінімальної зарплати зробити диференційованим: для некваліфікованих працівників, для кваліфікованих і для керівників підприємств. Можливо, введемо індикативні зарплати", – сказав Рева.

Мінімальна зарплата, за визначенням закону "Про оплату праці", є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України.

Ця державна соціальна гарантія є грошовим вираженням вартості затверджених на рівні закону чи іншого нормативного акту показників необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Ці показники формуються і затверджуються за принципами забезпечення конституційних гарантій достатнього життєвого рівня для кожного. Визначені Конституцією права апіорі фіксують рівність громадян, тому на думку юриста – диференціація соціальних гарантій в межах певної групи громадян неприпустима.

Якщо допустити, що у межах однієї групи осіб залежно від кваліфікації чи займаної посади почне змінюватися мінімально-необхідний для їх існування набір товарів, робіт чи послуг, це означатиме втрату рівності перед законом.

Також зі слів Реви, найбільшої уваги привернули "індикативні зарплати". Ідея їх запровадження не нова. Влітку 2015 р. був розроблений законопроект, яким передбачалося доповнити статтю 27 закону "Про оплату праці" таким текстом.

"Середня індикативна заробітна плата застосовується у не бюджетній сфері економіки і запроваджується виключно з метою обчислення єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Середня індикативна заробітна плата не може бути меншою за встановлену законом мінімальну заробітну плату, збільшену на відповідний коефіцієнт для окремих категорій працівників, зокрема для керівників такий коефіцієнт дорівнює 5, для головних бухгалтерів – 3, для працівників – 2".

Та мета законопроекту була ж та сама, що і тепер – "Проект закону розроблено Пенсійним фондом на виконання доручення Кабміну... з метою збалансування бюджету Пенсійного фонду, збільшення надходжень єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також з метою підвищення соціальної відповідальності бізнесу, виховання свідомого ставлення до оплати праці".

Однак для того, щоб звинувачувати когось у недостатній соціальній відповідальності і змушувати сплачувати значно більшу суму відрахувань до відповідних фондів, потрібно мати достатні підстави та економічне обґрунтування ухилення від оподаткування доходів громадян у позабюджетній сфері.

Прагнення уряду і міністра зрозумілі. Вони закономірні і необхідні для фінансового здоров'я країни. Утім, рецепт повинен бути більш вишуканим та комплексним, лежати не тільки в площині доведення імперативів оплати праці.

Та найбільш ефективним буде посилення контролю за підприємствами, а саме скорочення можливості застосування підприємцями механізмів мінімізації податкових зобов'язань, "нульове" декларування майнового стану громадян, впровадження непрямих методів контролю доходів.

*Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"*

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ ПРАВ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячується дослідженню актуальної проблеми захисту особистих прав студентів-іноземців на теренах України.

Досліджуючи питання захисту прав іноземних студентів, перш за все, необхідно зазначити, що іноземні громадяни та особи без громадянства, що

перебувають на території України на законних підставах, користуються тими ж правами, що і громадяни України за Конституцією. Ця стаття Конституції України розкриває принцип рівності та рівноправності людей, тобто однакову правову захищеність за будь-яких умов, незалежно від грома-

дянства, підданства, національності чи соціальних особливостей.

Відповідно до цього, захищати власні права іноземні студенти можуть і мають право на загальних засадах.

Та попри все вищесказане, статус іноземців – подвійний, адже перебуваючи на території іншої держави, вони все одно залишаються громадянами своєї країни під її юрисдикцією; і з іншого боку, вони мають слідувати законам приймаючої сторони, тобто держави поточного місцезнаходження.

Саме тому захистити своє порушене право іноземному студенту досить складно через незнання або ж недосконале знання українського законодавства. Відмінність правових систем, нормативно-правової бази батьківщини студента та України сповільнюють соціальну адаптацію іноземця. Тому необхідністю є інформування студентів-іноземців перед вступом до українського навчального закладу про особливості захисту прав, забезпечення їх нормативно-правовою базою для дослідження та ознайомлення, налагодження активних комунікацій зі студентами, задля попередження порушення їх законних прав та навіть виникнення злочинності.

Держава забезпечує захист іноземців в Україні через законодавчу базу, відповідні органи. Та окрім державних, існує безліч недержавних неприбуткових громадських організацій, об'єднань, що надають допомогу в адаптації іноземного студента в Україні, починаючи зі вступу в український вищий навчальний заклад (ВНЗ), перельоту в Україну, аж до отримання диплому і повернення на батьківщину. Такою, зокрема, є Громадська спілка "Платформа міжнародного ділового співробітництва", що забезпечує допомогу в освоєнні іноземного громадянина в Україні, веде комунікацію зі студентом на всіх етапах його навчання та проживання в Україні.

Головними актами, які студент-іноземець має вивчити в першу чергу є Конституція України та Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Цей Закон визначає правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні, та встановлює порядок їх в'їзду в Україну та виїзду з України. За цими правовими актами в процесі ознайомлення слідуватимуть Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту» та інші. Далі необхідно ближче познайомитись з цивільним, кримінальним, адміністративним та трудовим законодавством.

Та які ж саме проблеми можуть виникнути у іноземного студента і як їх вирішити, коли законодавство ще не дослідив? – Проблеми можуть бути абсолютно різні, адже порушити можуть будь-яке з його прав, і тому йому необхідно знати, до якого саме органу звернутись за допомогою.

Розглянемо кілька конкретних ситуацій.

Перша ситуація буде типовою для студентів. Наприклад, студент київського ВНЗ Орест з Польщі, під час поїздки у громадському транспорті, випадково загубив студентський квиток. Джон дуже

занепокоєний, адже без наявного студентського посвідчення він не зможе відвідувати заняття.

Вирішення: Студенту необхідно написати відповідну заяву про втрату студентського квитка до деканату ВНЗ. До заяви додати:

- квитанцію про сплату виготовлення нового квитка та фотокартку 3X4;
- копію оголошення в місцевій газеті про втрату студентського квитка, яке засвідчує недійсність втраченого документу (приклад – «Втрачений студентський квиток, серія №____, виданий ВНЗ ПІБ (кому виданий), вважати недейсним»)
- заяву до поліції про крадіжку, також варто отримати довідку про крадіжку студентського квитка, яку також додати до заяви в деканат;
- копію паспорту.

Друга ситуація дошкуляє студентам найбільше у період сесії. Наприклад, студента з Канади Вільяма, завтра очікує іспит з філософії, але підготуватись йому заважає компанія сусідів по гуртожитку, які цілу ніч голосно слухають музику, співають та танцюють. Вільям неодноразово просив сусідів зменшити звук, але вони ігнорують прохання.

Вирішення: Вільям має повноцінне право звернутись за допомогою до поліції, набравши на слухавці 102. Виклик є обґрунтованим, адже відповідно до українського законодавства: «У нічний час, із двадцять другої до восьмої години на захищених об'єктах забороняються гучний спів і викрики, користування звуковідтворювальною апаратурою та іншими джерелами побутового шуму, проведення салютів, феєрверків, використання піротехнічних засобів» (ст. 23 ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»).

І ще одна **актуальна проблема**, що виникає у іноземних студентів – пограбування. Чому актуальна? Тому що, грабіжники розраховуючи на недосконалість знання українського законодавства, мови та загалом погані адаптації іноземця, вважають його "ласим шматком". Конкретний приклад: студент медичного ВНЗ Роб з Америки, повертаючись з вечірніх занять, натрапив на компанію невихованих молодиків, що пограбували його, відібравши гаманця та дорогий телефон. Завдавши Робу чисельних умисних середньої тяжкості тілесних ушкоджень, молодики втекли.

Вирішення: Робу необхідно терміново викликати поліцію, набравши на слухавці 102. По приїзду працівників поліції – написати заяву про грабїж та побиття, де вказати всі обставини злочину.

Як ми бачимо з наведених прикладів, порушення прав людини може виявитись як і в мінімальному завданні дискомфорту, так і в нанесенні шкоди у вигляді фізичного та морального болю. Саме тому наше законне право – вимагати захисту. Іноземний студент не виключення, адже в першу чергу – це людина, життя та здоров'я якої, є найвищою цінністю.

ВИСНОВКИ. Три основних принципи, якими має керуватись іноземний студент при захисті своїх прав:

- пам'ятай, що маєш однакові права з громадянами України, і ніхто не може тебе дискримінувати чи обмежувати захист твоїх прав за ознакою іноземності;
- ніколи не соромся звернутись за допомогою до оточуючих, органів влади чи організацій;
- завжди відстоюй свої законні права та інтереси.

Аналізуючи розглянуті ситуації, можна стверджувати, що більшість проблем, які виникають у іноземців, мають місце саме через погану обізнаність в законах нашої держави. Тому перед приїздом в Україну обов'язково приділіть увагу законодавству. Пам'ятайте – захищати себе та оточуючих – це не лише можливість, а й обов'язок кожного з нас.

*Ярослава Комаренко,
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"*